

Heli Eischer

Maailmankansalaiset aarrekarttoja rakentamassa –
yhdeksäsluokkalaisten Suomeen muuttaneiden nuorten
tulevaisuuskuvia

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO
Filosofinen tiedekunta
Ohjauksen koulutus
Kasvatustieteen pro gradu –tutkielma
Tammikuu 2015

Tiedekunta – Faculty Filosofinen tiedekunta		Osasto – School Kasvatustieteiden ja psykologian osasto	
Tekijät – Author Heli Eischer			
Työn nimi – Title Maailmankansalaiset aarrekarttoja rakentamassa – yhdeksäsluokkalaisten Suomeen muuttaneiden nuorten tulevaisuuskuvia			
Pääaine – Main subject	Työn laji – Level	Päivämäärä – Date	Sivumäärä – Number of pages
Kasvatustiede, ohjaus	Pro gradu -tutkielma Sivuainetutkielma Kandidaatin tutkielma Aineopintojen tutkielma	X 18.1.2015	83 + 6 liitettä
Tiivistelmä – Abstract			
<p>Tutkimuksen tavoitteena on kuvata miten Suomeen muuttaneet nuoret jäsentävät tulevaisuuttaan sekä tarkastella miten aarrekartta -työskentelyn avulla voi saada ohjauksen kannalta merkityksellistä tietoa maahanmuuttajanuorten tulevaisuuskuvista. Teoreettinen viitekehys on rakennettu tulevaisuuskuvia ja uudempaa maahanmuuttajatutkimusta koskevien teoretisointien varaan. Tulevaisuuskuvat – se mitä pidetään tavoiteltavana ja itselle mahdollisena ohjaavat ihmisiä heidän valinnoissaan. Transnationalismin ja diasporan käsitteiden kautta on kuvattu maahanmuuttajanuorten elämässä olevia erityiskysymyksiä ja erityisesti sitä tulevaisuuden horisonttia, joka vaikuttaa heidän valintoihinsa.</p> <p>Tutkimuksen aineisto on kerätty haastatteleamalla ryhmässä kuutta Suomeen muuttanutta itäsuomalaisen kaupungin peruskoulun yhdeksäsluokkalaista toukokuussa 2014. Aineiston keruumenetelmänä on käytetty aarrekarttojen laatimista tulevaisuuden haaveista. Nuoria ohjeistettiin kuvittelemaan itsensä kymmenen vuoden kuluttua: ”Mitkä asiat ovat sinulle elämässä tärkeitä, mitkä saavat sinut onnelliseksi ja mikä on kivaa”. Tämän pohjalta nuoret valitsivat lehdistä kuvia ja laativat kuvakollaasiin, jonka perusteella he kertoivat pienryhmässä toivomastaan tulevaisuudesta. Tutkimusaineisto on analysoitu narratiivisesti siten, että nuorten kerronnan ja puheen perusteella on rakennettu tapauksia, joissa on kiinnitetty huomiota nuoren ilmaisemaan toimijuuden vahvuuteen tai haurauteen sekä siihen millä elämänaiveilla ne ilmenevät. Lisäksi nuorten tulevaisuuskuvien rakentumista on analysoitu temaatteisesti sekä yksilöiden aarrekarttojen että ryhmässä syntyneiden keskustelujen pohjalta. Lopuksi on analysoitu aarrekarttamenetelmän toimivuutta tiedon keräämisen välineenä.</p> <p>Tutkimustulokset osoittavat, että Suomeen muuttaneiden nuorten tulevaisuuskuvat rakentuvat monin tavoin mielikuvista tietynlaisen elämäntyylin varaan samalla tavoin kuin suomalaisten ikäistensä nuorten. Niissä on myös sisäistetty normaativinen länsimainen elämäkulun järjestys ja perhemalli. Keskeisenä erityispiirteinä Suomeen muuttaneiden kohdalla on havaittavissa, että moni nuori näki tulevaisuutensa joko transnationaalisten verkostojen myötä opiskelemissa tai asumassa kolmannessa maassa ja/tai myöhemmin palaamassa ”kotimaahan”. Monikulttuurisen nuoren ohjausta pitäisikin tarkastella hänen tulevaisuuden maisemansa mukaan, eikä olettaa hänen suunnittelevan tulevaisuuttaan Suomessa. Ohjaus lähtee aina nuoren tarpeista käsin ja monikulttuurista ohjausta tulisikin kehittää siten, että integraatiomallien rinnalle nostetaan transnationalismin ja diasporan käsitteiden ilmentämä ajatus kuulumisesta samanaikaisesti useampaan kotiin sekä niiden vaikutus nuorten valinnoissa.</p> <p>Aarrekartta- työskentely toimi tiedon keräämisen menetelmänä erittäin hyvin. Yksi nuori pystyi esittämään kuvakollaasiin avulla kiteytetyksi toivotun tulevaisuutensa ja tuomaan esiin toimijuutta, vaikka hän oli puheen tasolla hyvin lyhytsanainen ja epävarma. Kahden nuoren kohdalla tuli kiinnostavasti esiin ero aarrekartan ja puheen välillä, mikä herätti huomiomaan erilaisia ”ääniä” tulevaisuuskuvien taustalla. Kuvakollaaseille alun perin lähinnä virikkeelliseksi ajateltu rooli osoittautuikin varsin informatiiviseksi.</p> <p>Tämän tutkimuksen pohjalta ei voi tehdä yleistyksiä Suomeen muuttaneiden nuorten tulevaisuuden jäsentymisestä. Tutkimuksen tärkein huomio on se, että perinteisen maahanmuuttajatutkimuksen käsitteiden ja akkulturaatiomallien kautta ei pääse riittävästi kiinni monikulttuuristen nuorten mielen maisemaan ja tulevaisuuden horisonttiin. Tarvitaan transnationaalisen käsitteen ymmärrystä kuulumisesta kansallisvaltioiden rajat ylittäviin suhteisiin ja käytäntöihin, jotka perustuvat epävirallisiin yksilöiden, perheiden ja epävirallisten ryhmien toimintaan.</p>			
Avainsanat – Keywords			
Tulevaisuuskuvat, monikulttuurinen ohjaus, aarrekartta – työskentely ohjauksessa, ryhmähaastattelun narratiivinen analyysi			

Tiedekunta – Faculty Philosophical Faculty		Osasto – School School of Educational Sciences and Psychology		
Tekijät – Author Heli Eischer				
Työn nimi – Title Cosmopolitans discovering their dreams – a study of images of the future of immigrant young people finishing Finnish comprehensive school				
Pääaine – Main subject	Työn laji – Level		Päivämäärä – Date	Sivumäärä – Number of pages
Educational Sciences, Career Counseling	Pro gradu – tutkielma	X	18th January 2015	83 pages + 6 attachments
	Sivuainetutkielma			
	Kandidaatin tut- kielma			
	Aineopintojen tutkielma			
Tiivistelmä – Abstract				
<p>The aim of the study is to describe diverse ways immigrant young people perceive their future images. The aim is also to study suitability of the treasure (aarrekartta) workshop as a method to collect data. The theoretical framework of the study leans on the theories of images of the future and immigration theories based on social anthropology and cultural studies. Desired future images we consider possible for ourselves play significant roles when making choices. Questions typical for immigrant young people are studied with concepts of transnationalism and diaspora since these concepts appeared to be valuable to enlighten the future horizons that lie behind their choices.</p> <p>The data was collected from six young people who attended Finnish comprehensive school in a town in eastern Finland in May 2014. The method used in collecting data was a group interview where six young people with immigrant background told about their dreams after period of ten years. The treasure workshop in which the participants constructed a visual picture collage about their imagined future was used to facilitate and stimulate the task of telling. The participants were instructed by asking “what is important for you in your life, what makes you happy and what would be nice”. With these instructions they selected pictures from magazines and made picture collages. The collage was used as a base frame of the interview.</p> <p>The data was analysed using narrative methods. First, cases of individual persons, based on the stories they told and the picture collage they made were formulated. Secondly, special attention was paid to study the strengths and weaknesses of the agency and their context. Then, common themes expressed in individual stories and/ or produced in common group discussions were analysed. Finally, usefulness of treasure workshop in collecting information relevant for counselling was evaluated.</p> <p>Findings show that images of immigrant young people are based on visions of certain type of life styles. The images are very similar to those young people generally express in similar studies of Finnish youth such as western idea of life course one should have and desired family model. A significant finding in this study was that most of the immigrant young persons imagined their future outside Finland either in a third country and/or later in the country of their origin. The transnational relations played important roles when planning studies in university or settling in a new country. Concepts of transnationalism and diaspora came to be very useful in understanding the future images of immigrant young people because they involve the idea of belonging to many homes simultaneously.</p> <p>Treasure workshop was useful in collecting data. One person was able to present his future dreams with picture collage and express agency in a way that was difficult for him in form of story telling. In cases of two persons I discovered differences between story telling and picture collage. It made me pay attention to diverse “voices” that can be identified in connection with future images. The picture collages came to be quite informative by themselves.</p> <p>There can't be made any extensive generalizations based on the findings of this study about future images of immigrant young people in Finland. The most important finding of this study is the understanding that it is not possible to perceive future images and perspectives of immigrant young people with concepts of traditional immigration and acculturation theories. It is necessary to use concept of transnationalism to understand diverse ways of belonging and relations that cross national borders that are based on actions of individuals, families and unofficial groups.</p>				
Avainsanat – Keywords				
images of the future, multicultural counselling, treasure workshop in counselling, narrative analyses in group interview				

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	4
2.1 AIHEPIIRIIN LIITTYVÄ TUTKIMUS SUOMESSA	4
2.2 TULEVAISUUSKUVAT	6
2.3 UUEMPI MAAHANMUUTTAJATUTKIMUS	9
2.4 NARRATIIVINEN LÄHESTYMISTAPA	14
2.5 MAAHANMUUTTAJAT SUOMESSA	16
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA METODOLOGISET VALINNAT	19
3.1 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUSAINEISTO	19
3.2 LÄHESTYMISTAPANI	22
3.3 AINEISTON ANALYYSI	25
4 TAPAUKSET	28
4.1 SIHAM	29
4.2 ESA	31
4.3 ANNA	34
4.4 ROSE	36
4.5 ALLA	38
4.6 TOIMIJUUS ERI ELÄMÄNALUEILLA	43
5 TEEMAT	44
5.1 AMMATTI, TYÖ JA OPISKELU	44
5.2 MONINAISIA ”ÄÄNIÄ”	47
5.3 TOIVEIDEN ASUINMAA	49
5.4 SYRJINTÄ	51
5.5 IHMISSUHTEET JA ELÄINYSTÄVÄT	53
5.6 ELÄMÄNTYYLI, VAPAA-AIKA JA ULKONÄKÖ	56
5.7 MENESTYKSEN SYMBOLIT – OMAKOTITALO JA KAKSI AUTOA	58
5.8 IDEAALI PERHE	59
5.9 YHTEENVETOA	62
6 AARREKARTTA MENETELMÄNÄ OHJAUKSESSA	65
6.1 TYÖPAJOJEN TOTEUTUS	65
6.2 RYHMÄSSÄ TOTEUTETUT HAASTATTELUT KOULUYMPÄRISTÖSSÄ	68
6.3 HUOMIOITA AARREKARTTA -TYÖSKENTELYSTÄ	70
6.4 MITEN SAIN TIETOA MENETELMÄN KAUTTA?	72
7 LOPUKSI	74
LÄHTEET	79

1 JOHDANTO

Tutkin Pro gradu –tutkielmassani Suomeen muuttaneiden yhdeksäsluokkalaisten nuorten tapaa jäsentää tulevaisuuttaan. Valitsin yhdeksäsluokkalaiset, koska he ovat isojen elämänvalintojen kynnyksellä. Tutkin aineistoa tulevaisuuskuvien ja uudemman maahanmuuttajatutkimuksen käsitteiden kautta. Tutkimukseni on laadullinen ja sovellan aineiston analyysiin narratiivista eli kerronnallista tutkimusotetta. Pohdin Suomeen muuttaneiden nuorten tulevaisuudenkuvia erityisesti monikulttuurisen ohjauksen kehittämisen näkökulmasta.

Toinen tutkimukseni keskeinen kysymys on tarkastella, miten käyttämälläni aarrekartta-työskentelyllä saa ohjauksen kannalta merkityksellistä tietoa nuorten ajattelun rakentumisesta. Tämä kysymys on tärkeä ohjauksen näkökulmasta ja erityisen kiinnostava tarkasteltava monikulttuurisessa viitekehyksessä.

Keräsin aineiston itäsuomalaisesta koulusta, jossa haastattelin kuutta Suomeen muuttanutta yhdeksäsluokkalaista nuorta. Toteutin haastattelut ryhmähaastattelumenetelmällä, jossa käytin virikemateriaalina nuorten itse tekemiä aarrekarttoja omista tulevaisuuden haaveistaan. Järjestin yhden noin kahden tunnin mittaisen työpajan yhdelle kuuden hengen ryhmälle, jossa laadittiin aarrekartat itselle toivottavasta tulevaisuudesta. Tämän jälkeen jokainen kertoi ryhmäkeskustelussa oman aarrekarttansa avulla unelmistaan tai toiveistaan. Minä tein tarkentavia ja kerrontaan kannustavia kysymyksiä ja rohkaisin myös ryhmän jäseniä esittämään toisilleen kysymyksiä ja osallistumaan keskusteluun.

Hieman epätyypillisen aineistonkeruumenetelmän avulla halusin varmistaa, että saan tutkimustani varten riittävästi materiaalia. Maahanmuuttajanuoret ovat haasteellinen kohderyhmä, sillä nuoria ei ole helppoa haastatella ikäeroon ja auktoriteettiin liittyvien valta-asemien takia ja maahanmuuttajien kohdalla pitää lisäksi huomioida, että he eivät käytä haastattelussa äidinkieltään ja suomen kielen taso voi olla vaatimaton. Myös kulttuurierot voivat vaikuttaa haastatteluun (ks. Rastas 2005, 100). Päädyin käyttämään toiminnallisia menetelmiä myös siksi, että ne avaavat keskustelulle väyliä ja tukevat itseilmaisua, erityisesti kun puhutaan kielellä, joka ei ole puhujan ensimmäinen kieli. Tosin huoleni kielitaidon riittävydestä osoittautui turhaksi, sillä kaikilla osallistujilla oli hämmästyttävän hyvä toiminnallinen kielitaito ja heidän opettajansa mukaan joidenkin kielitaito on lähes äidinkielen veroinen. Tämä asia selvisi minulle vasta juuri ennen työpajaa.

Päätin toteuttaa varsinaiset haastattelut (aarrekarttojen purku) pienryhmissä, sillä esimerkiksi ihmiset, jotka ovat heikommassa sosioekonomisessa asemassa rohkaistuvat keskustelemaan vapautuneemmin ryhmässä kuin yksilöhaastatteluissa. Ryhmäkeskustelun avulla voi olla helpompi ylittää tutkijan ja haastateltavien välisiä valta-asetelmia ja kulttuurieroja. (Ks. Valtonen 2005, 227). Toivoin, että pienryhmässä syntyvä keskustelu antaa enemmän informaatiota nuorten tavasta jäsentää tulevaisuuttaan.

Olen tutkimuksessani kiinnostunut yksilöhaastattelulle vaihtoehtoisista tavoista saada tietoa ja haluan tarkastella toiminnallisuuden mahdollisuuksia maahanmuuttajien ohjauksessa. Tässä tutkimuksessa metodologia on myös osa teoreettista viitekehystä (ks. Alasuutari 2005, 148.)

Motiivinani on myös kehittää omia monikulttuurisen ohjauksen taitojani. Monikulttuurisen ohjauksen *lähtökohtana on kulttuurinen erilaisuus – kaikissa vaiheissa pyritään ottamaan mahdollisimman hyvin huomioon kulttuurieroista nousevat haasteet*. Monikulttuurisessa ohjauksessa ja neuvonnassa on erityisesti kyse ohjaajan kasvusta yhä tietoisemmaksi omasta kulttuuritaustastaan ja sen vaikutuksista ajatteluunsa ja toimintaansa. Tällä tavoin hän voi oppia toimimaan kulttuurisensitiivisesti erilaisten ohjattavien kanssa ja etsimään joustavasti ja luovasti erilaisia lähestymistapoja ja menetelmiä, jotka mahdollis-

tavat ohjattavien kulttuuritaustan ja yksilöllisten tarpeiden huomioimisen. (Puukari & Korhonen 2013, 16-17.)

Aihe on hyvin ajankohtainen, sillä Suomessa asuu jo noin 250 000 – 300 000 maahanmuuttajaa ja heidän ikärakenteensa on nuori. Vuoden 2012 lopussa Suomessa asui 59 000 alaikäistä, joiden molemmat tai ainoa vanhempi oli maahanmuuttaja. Maahanmuuttajalasten määrä on nykyisin noin viisi prosenttia alaikäisestä väestöstä. (VATT 2014, 8-10, 24.) Erityisesti pääkaupunkiseudulla maahanmuutto lisääntyy. Väestöennusteen mukaan kahdenkymmenen vuoden kuluttua pääkaupunkiseudulla vajaa viidennes oppilaista puhuu äidinkielenään jotain muuta kieltä kuin suomea tai ruotsia. Tällä hetkellä vieraskielisiksi rekisteröityjen lukumäärä on Helsingissä yli kymmen prosenttia, Vantaalla noin kymmenen prosenttia ja Espoossa alle kymmenen prosenttia. Kulttuurista monimuotoisuutta on tätäkin enemmän, sillä kansainvälisten liittojen lapset rekisteröidään usein joko suomen- tai ruotsinkielisiksi. Tulevaisuudessa monikulttuurisuus ja monikielisyys ovat useimpien koulujen arkipäivää, sillä monimuotoisuutta lisäävät ns. ”toisen polven maahanmuuttajat”, kaksikulttuuristen perheiden lapset ja ulkomailta palaavat suomalaiset lapset. (Säävälä 2012, 9-10.)

Tutkimuksen suurin merkitys ohjauksen näkökulmasta lienee se, että ulkomaalaistaustaisten nuorten riski jäädä koulutus- ja työelämän ulkopuolelle on nelin- tai viisinkertainen verrattuna kantaväestöön (ks. Myrskylä 2011, 38.). Näin maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten ohjaamiseen pitäisi panostaa erityisesti.

2 TEORETTISET LÄHTÖKOHDAT

2.1 Aihepiiriin liittyvä tutkimus Suomessa

Tutkimuksessani kohtaavat yhtäältä nuoruuden ja toisaalta maahanmuuton mukanaan tuomat kysymykset sekä jälkimodernin yhteiskunnan konteksti. Tutkin Suomeen muuttaneiden nuorten tulevaisuuden haaveita tulevaisuudenkuvien sekä monikulttuurisuuden ja identiteetin muodostamassa teorettisessa viitekehyksessä. Lähestyn tutkimusaineistoa tulevaisuudenkuvien, identiteetin ja transnationaalien ja diasporan käsitteiden kautta. Punaisena lankana läpi tutkielman kulkee ohjauksen näkökulma. Analysoin tapauksia ja teemoja ohjaukselle kiinnostavien käsitteiden kuten toimijuuden ja erilaisten ”äänten” kuulemisen kautta.

Lasten ja nuorten tulevaisuuskasvatuksesta tai tulevaisuuskuvista on tehty Suomessa joitakin väitöskirjoja. Helena Kasurinen on tutkinut nuorten tulevaisuuden orientaatiota, suunnitelmia ja asenteita Suomessa ja Venäjällä (1999). Anu Mikkonen on tarkastellut nuorten tulevaisuuskuvia ja tulevaisuuskasvatusta kouluissa (2000). Anne Ollila tutki väitöskirjassaan ”Kerrottu tulevaisuus, alueet ja nuoret, menestys ja marginaalit” (2008) millä tavoin paikka kehystää nuorten mahdollisuuksia suunnitella tulevaisuuttaan ja koostaa tulevaisuuskuviaan.

Nuorten tulevaisuuskuvista on myös tehty joitakin opinnäytetöitä. Itä-Suomen yliopistossa ohjauksen koulutuksessa Mirjami Järnefelt (2014) on tutkinut nuorten tulevaisuudenkuvia nuorten omien valokuvien ja niihin perustuvien kertomusten kautta ja Kirsi Litja

(2013) yläkouluikäisten maahanmuuttajien ajatuksia tulevasta aikuisuudestaan. Jenni Pitkänen (2012) on sosiaalityön gradussaan tutkinut nuorten tulevaisuuskuvia siirtymävaiheessa peruskoulusta toisen asteen opintoihin.

Maahanmuuttajuutta on Suomessa tutkittu paljon – olen tästä tutkimusteemasta perehtynyt erityisesti maahanmuuttajien elämäkertatutkimuksen aihepiiriin, joita on tutkittu narratiivisesti. Näille tutkimuksille on yhteistä, että niissä on pyritty tuomaan esiin maahanmuuttajien omia näkökulmia ja tapoja jäsentää identiteettiään ja rakentaa merkityksiä.

Sirkku Varjonen tutkii väitöskirjassaan (2013) maahanmuuttajien elämäntarinoita puheenvuoroina, jotka kommentoivat maahanmuuttajien ja suomalaisten välisiä suhteita ja osallistuvat julkiseen keskusteluun maahanmuuttajien paikasta Suomessa. Hän tutkii ihmisten tarinoissaan tuottamia identiteettejä ja sitä kuinka he sen tekevät. (Varjonen 2013, 11-12.) Laura Huttunen käsittelee väitöskirjassaan (2002) maahanmuuttajien omaelämäkertojen kautta mitä merkityksiä ”koti” saa eri ihmisillä kun ihminen muuttaa maasta toiseen ja mitä paikallinen ja globaali tarkoittavat maasta toiseen muuttaneille. (Huttunen 2002, 12.)

Teppo Sintonen on tutkinut Kanadan suomalaisten siirtolaisten etnisyyden ja etnisen identiteetin diskursiivis-narratiivista rakentumista elämänhistoriallisessa kontekstissa. Sintosen tutkimus on sosiologinen etnisyydetutkimus. (Sintonen 1999, 9-11.) Maire Antikainen puolestaan tutkii väitöskirjassaan (2010) sosiaali- ja hoiva-alalla opiskelevien maahanmuuttajataustaisten naisten asemaa ja kokemuksia maahanmuuttajana opiskelussa ja työelämässä Suomessa. (Antikainen 2010, 5.)

Maahanmuuttajia tutkivassa elämäkertatutkimuksessa emansipatorinen tiedonintressi on vahvasti läsnä ja niitä yhdistää halua sanoutua irti essentialisoivista kategorioista, Esimerkiksi Huttunen purkaa essentialisoituja tai essentialisoimaan pyrkiviä sosiaalisia kategorioita kuten ”maahanmuuttaja”, ”pakolainen” tai ”musta”, sillä useimmat kertojat haluavat samanaikaisesti tulla nähdyksi yksilöinä ja kertoa jotakin henkilökohtaisen ylittävää. (Hut-

tunen 2002, 23.) Antikainen haluaa tukea maahanmuuttajanaisten voimaantumista purkamalla negatiivisia stereotypioita. (Antikainen 2010, 5.)

Pyrin tässä tutkimuksessa omalta osaltani myös kyseenalaistamaan maahanmuuttajuuteen usein liittyvää stereotyyppistä ajattelua, joka nuorten kohdalla erityisen usein näkyy huolipuheena syrjäytymisen riskeistä ja kahden kulttuuriin ristipaineessa olemisesta. Esimerkiksi Veronika Honkasalo on kiinnittänyt huomioita hyvinvointiyhteiskunnassa olevaan symboliseen ”maahanmuuttajatyttö-figuuriin”, johon liitetään mielikuvia elämästä kahden kulttuurin puristuksissa. ”Maahanmuuttajatyttö” elää jatkuvan väkivallan uhan alla ja kaipaa vapautta perheestä. Tällainen huolipuhe vie helposti huomion tyttöjen omilta kokemuksilta ja merkityksenannoilta ja tarinaa kerrotaan heidän puolestaan. (Honkasalo 2011, 27-27; 206-207)

Vaikka nämä maahanmuuttajanuorten vaikeudet ilmiöinä ovat todellisia, niin jokainen nuori pitäisi nähdä mahdollisuuksien kautta ja ihmisenä, joka on vasta elämänsä alussa ja jolla on monia voimavaroja. Tässä on tämän tutkimuksen lähtökohta. Tavoitteena on antaa nuorten kertoa omia tarinoitaan.

2.2 Tulevaisuuskuvat

Tulevaisuuden tutkimuksen perusnäkemys on, että tulevaisuutta ei voi ennustaa, mutta sen toteutumiseen voi vaikuttaa. Keskeinen käsite tulevaisuuden tutkimukselle on tulevaisuusajattelu. Tulevaisuusajattelun avulla pyritään hankkimaan, hahmottamaan ja arvioimaan tulevaisuutta koskevaa tietoa ja se perustuu aina tietoon nykyisyydestä ja menneisyydestä. Tulevaisuusajattelun avulla voidaan luoda tulevaisuuskuvia tai visioita siitä, minne ollaan menossa tai haluttaisiin mennä. Tulevaisuutta koskevista näkemyksistä voidaan käyttää käsitteitä tulevaisuuskuva (tulevaisuudenkuva), skenaario tai visio. Tulevaisuuskuvalle tarkoitetaan ihmisen moninaisia tulevaisuuden näkemyksiä, jotka voivat olla myös keskenään ristiriitaisia. Visio ymmärretään tulevaisuudeksi, joka on tavoittelemisen

arvoinen. Joskus visio ja tulevaisuuskuva voidaan määritellä synonyymeiksi. (Haapala 2002, 7.) Tässä tutkimuksessa käytän käsitettä tulevaisuuskuva, koska visio liittyy mielestäni paremmin organisaatioihin kuin yksilöihin. En myöskään näe tarpeelliseksi tutkimusasetelman kannalta korostaa tulevaisuuskuvan ja vision käsitteellistä eroa.

Tulevaisuuskuva on mielen kuva. Se on muuttuva, joustava ja hyvin henkilökohtainen ymmärryksen ja todellisuuden hahmottamisen työkalu. Mielen kuvan avulla ihminen voi havainnoida ja määritellä omaa fyysistä ja sosiaalista ympäristöään ja siihen liittyviä ilmiöitä. Mielen kuvien erityisenä tehtävänä on auttaa laajojen, monimutkaisten kokonaisuuksien hahmottamisessa. Ne ovat siten ajattelun työvälineitä, joilla käsitellään mahdollisia tulevaisuuden tiloja (Rubin 2002b, 795-796.)

Tulevaisuuskuvat muodostuvat osasista, jotka heijastuvat erilaisista, jopa vastakkaisista mutta yhtäaikaisista aikakausitulkinnoista. Tulevaisuuskuvat myös peilaavat yhteiskunnallista, taloudellista ja kulttuurista muutosta. Yksilötasolla tulevaisuuskuviin ja nykyhetkestä tehtävien tulkintojen ja käsitysten vuorovaikutus vaikuttaa yksilön päivittäiseen toimintaan, valintoihin ja päätöksiin positiivisesti ja negatiivisesti. Tulevaisuutta voidaan kuvitella sekä positiivisesti että negatiivisesti ja sillä luodaan tulevaisuutta ja jäsennetään nykyisyyden monimuotoisuutta. Ihmisillä on taipumus suunnata toimintansa ja siihen tarvittavat resurssit siten, että he suuntaavat kohti tavoiteltavia tulevaisuuskuvia ja kartoittavat huonoja tulevaisuuskuvia. Silloin kun tulevaisuuskuva on tarpeeksi vahva, ihminen voi käyttää hyvinkin merkittäviä voimavaroja päästäkseen päämääräänsä. (Rubin 2002a, 28-29; Rubin 2002b, 796.)

Tulevaisuuskuvat vaikuttavat taustalla voimakkaasti kun teemme valintoja nykyhetkessä. Valintojen ja päätösten tekeminen perustuu aiempien kokemusten ja nykyhetkestä saatavilla olevan informaation lisäksi tavoitteisiimme ja toiveisiimme sekä pelkoihimme. Päätöksentekotilanteissa ihminen käy läpi mahdolliset tulevaisuuden vaihtoehdot ja toivottavat seuraukset enemmän tai vähemmän tietoisesti ja huolellisesti, sitten hän arvottaa ne ja lopuksi tekee toimintaan johtavat valinnat. Tulevaisuutta koskevat toiveet, pelot ja odotukset ohjaavat nyt tehtäviä päätöksiä ja vaikuttavat niiden sisältöön. (Rubin 2002a, 29-30.)

Toivottavaa tulevaisuutta koskevien mielikuvien rakentaminen tuottaa todennäköisesti sellaisia vaihtoehtoja, joiden toteuttaminen tuntuu mahdollisimman mahdolliselta. Ihmisillä on taipumus pitää kiinni tulevaisuuskuvastaan ja toimia siten, että se toteutuu. Näin tulevaisuus onkin mukana nykyisyydessä ohjaamassa ihmisten valintoja. On syytä huomata, että tulevaisuuskuvat voivat myös masentaa ja passivoida, siten että valinnat jätetään tekemättä tai valinnat tehdään väärin perustein. Negatiiviset tulevaisuuskuvat saattavat ohjata valintoihin, joiden lopputulokset ovat sosiaalisesti ei-toivottavia. Joskus valitaan toimintamalli, jossa käännetään etsimään vastauksia menneestä maailmasta tai ajatellaan että ”mikä tahansa on mahdollista”, jolloin ei edes yritetä vaikuttaa tulevaisuuteen. Negatiivinen tulevaisuuskuva lisää näköalattomuutta, joka voi ilmetä hedonismina, välinpitämättömyytenä ja apatiana. (Rubin 2002a, 31; Huusko & Haapala 2002, 90.)

Yleisesti hyväksytyt käsitykset toivottavasta tulevaisuudesta vaikuttavat valintoihin yksilötasolla. Eri aikoina ja erilaisissa kulttuurisissa ja sosiaalisissa ympäristöissä pidetään hyvin erilaisia asioita merkittävänä ja tavoittelemisen arvoisina. Myös ihmisen ikä, sukupuoli ja ihmisen elämänkaaren eri vaiheet vaikuttavat arvoihin. (Rubin 2002b, 797.) Nuorille on haasteellista, että jälkimodernissa yhteiskunnassa kulttuurisesti yhteisesti jaetut merkitykset ja traditiot ovat murroksessa ja elämisen mallit hyvinkin moninaisia. Aikuistumassa olevien nuorten oma persoonallinen tapa asettaa asioita tärkeysjärjestykseen saattaa törmätä yhteen traditionaalisten ja hyväksytyjen ajattelumallien ja toimintatapojen kanssa, mikä lisää nuorten epävarmuuden tunnetta tulevaisuudestaan. (Rubin 2002a, 28-30.)

Myöhäismoderni aika on nuoren identiteetin rakentumisen näkökulmasta aikakausi, jolle on ominaista vaihtoehtojen moninaisuus, yksilöllisten ominaisuuksien ja kykyjen korostaminen koulutuksessa sekä arvopluralismi. Nämä lisäävät yhdessä nuorten mahdollisuuksia kehittyä itseään toteuttaviksi, tasapainoisiksi ja luoviksi aikuisiksi. Samoilla ilmiöillä on myös kääntöpuoli – ne vaikeudet jotka tämä aika aiheuttaa elämönhallinnalle ja itsenäistymiselle. (Rubin 2002b, 800.)

Yksilöllistyminen edellyttää nuorilta riskien ja itsehallinnan keinoja, joka voi tuottaa myös ylisuorittamista ja monien vaihtoehtojen määrä voi tuntua ahdistavalta, sillä yksilöllistä pärjäämistä korostavassa yhteiskunnassa on oltava aktiivinen. (Hoikkala & Paju 2002, 27.) Beck & Beck-Gernsheim (2002, 22-23) puhuvat ”rottakilpailusta”, jossa selviytyäkseen on oltava kekseliäs, resurssikas, idearikas, nopea ja nokkela – jatkuvasti. Yksilöistä on tullut omien elämäntarinoidensa rakentajia ja näyttelijöitä. Hoikkala & Paju (2002, 26) puhuvat ”yksilöllisen pakkovalinnan sukupolvesta”, jonka on osattava valita ja tiedettävä mitä on osattava.

Nuorten selviytyminen epävarmuudesta riippuu hänen kyvystään tehdä valintoja ja laittaa asioita tärkeysjärjestykseen ja selviytyä näiden ristiriitojen aiheuttamista konflikteista. Tässä tilanteessa pitäisi myös kyetä ylläpitämään optimistista, mutta samalla realistista kuvaa tulevaisuudesta. Tämä edellyttää kykyä asettaa sellaisia tavoitteita, joita on mahdollista tavoittaa sekä tietoa ja joustavuutta tulevaisuudenodotuksissa. (Rubin 2002a, 28.)

Tällaisia sukupolvikäsitteitä on kuitenkin syytä tarkastella varauksella, sillä ne helposti luokittelevat suuren joukon yhdeksi massaksi. Myös nuoret elävät hyvin erilaisissa elämäntilanteissa ja onkin perusteltua kysyä miten hyvin yksilöllistä valintaa korostava sukupolvi kuvaus jäsentää monikulttuurisista taustoista tulevien nuorten elinoloja ja mukana-pääsyä suomalaiseen yhteiskuntaan. (Honkasalo 2011, 33.)

2.3 Uudempi maahanmuuttajatutkimus

Maahanmuuttajatutkimuksessa on perinteisesti tarkasteltu maahanmuuttajien ja kanta-väestön välisiä suhteita uuden asuinmaan rajojen sisällä. Maahanmuuttajuutta on lähes-tytty assimilaation, integraation ja akkulturaation käsitteiden kautta. Assimilaation kautta kuvataan maahanmuuttajien sulautumista osaksi uutta yhteiskuntaa. Aiemmin tämä näh-tiin tavoiteltava, mutta sittemmin sitä on alettu pitää vastustettavana ja jopa epäinhimilli-senä. Integraation käsitteellä taas tarkoitetaan sellaista asiantilaa, jossa maahanmuuttajat osallistuvat täysivaltaisina ja tasavertaisina kansalaisina merkittävillä julkisilla areenoilla

politiikassa, työelämässä ja taloudessa, mutta samalla voivat vaalia jäsenyyttään omassa etnisessä tai kulttuurisessa ryhmässään ja ylläpitää sen tapoja ja sen tuottamaa identiteettiä. Akkulturaatio puolestaan viittaa niihin muutoksiin, joita maahanmuuttajien kulttuurisissa käytännöissä maahanmuuton jälkeen tapahtuu. Useimmiten tämä prosessi on nähty yhdensuuntaisena kohti samankaltaisuutta valtaväestön kanssa. Näiden käsitteiden kautta on analysoitu yksittäisten maahanmuuttajien tai maahanmuuttajaryhmien suhdetta uuteen asuinmaahansa sekä pyritty myös hahmottamaan millainen tämän suhteen tulisi olla. (Huttunen 2002, 41-43.)

Monet maahanmuuttajatutkimuksen teoreettiset mallit ja käsitteet juontavat juurensa 1900 –luvun alun Chicagon koulukuntaan, jonka työ siirtolaisuuden, etnisyyden ja kaupungistumisen parissa rakensi pohjan amerikkalaiselle sosiologialle (Pedraza 2006, 40). Lähtökohtana oli ajatus Yhdysvalloista ”sulatusuunina”, joka sopeuttaa maahanmuuttajat osaksi amerikkalaista yhteiskuntaa. Tutkijat olivat kiinnostuneita niistä vaiheista, joiden kautta päästään lopulliseen sulautumiseen. Sittemmin huomattiin, että yhdeksi massaksi sulautumisen sijasta syntyikin etnisesti erilaistunut monikulttuurinen yhteiskunta. Sulatusuunijattelu sai kovaa kritiikkiä 1960 –luvulla ja alkoi syntyä tutkimusperinne, jossa ollaan kiinnostuneita millä tavoin eri maahanmuuttajaryhmät sopeutuvat ja ”akkulturoituvat”, mutta myös ”säilyttävät” omaa kulttuuriaan. Kritiikki ei kuitenkaan lopettanut sulatusuuni-ajattelusta kumpuavaa akkulturaatiotutkimusta, joka on osoittautunut vaikutusvaltaiseksi, sillä usein uusien lähestymistapojen etsiminen on rakentunut suhteessa sen hahmottamaan yksisuuntaisen muutoksen malliin. (Huttunen 2002, 41-42.)

Tunnettu ja myös Suomessa kasvatuksen ja ohjauksen tutkimuksessa usein siteerattu lähestymistapa maahanmuuttajien tutkimuksessa on John W. Berryn neljän *akkulturaatiostrategian* teoreettinen malli. Berry erottelee neljä erilaista akkulturaation strategiaa sen mukaan miten ihmiset tai ryhmät orientoituvat suhteessa uuteen asuinmaahansa ja etniseen yhteisöönsä: *integraatio*, *assimilaatio*, *separaatio* ja *marginalisaatio*. Integraatiossa maahanmuuttaja haluaa ylläpitää hyviä suhteita valtaväestöön, mutta vaalii samalla myös omaa etnistä alkuperäänsä ja perinteitään. Assimilaatiossa sopeudutaan valtaväestön elämäntapaan ja kulttuuriin niin vahvasti, että vähitellen kadotetaan omat kulttuuriset juuret. Separaatiossa maahanmuuttaja orientoituu voimakkaasti omiin etnisiin ja kulttuu-

risiin juuriin ja erottautuu valtakulttuurin vaikutteista. Marginalisaatiossa maahanmuuttaja erottautuu sekä omista etnisistä juuristaan että valtaväestön kulttuurisista vaikutteista. (Berry 2006, 34-35.)

Perinteinen akkulturaatiotutkimus lähtee siis ajatuksesta, että uusi asuinmaa on tai ainakin sen pitäisi olla uusi kotimaa maahanmuuttajille ja on kiinnostunut kotoutumisprosessin esteistä ja haasteista. Uudempi maahanmuuttajatutkimus haastaa tämän näkemyksen ja kiinnittää huomiota siihen että sekä maahanmuuttajien identifioitumisen prosessit että konkreettiset sosiaaliset käytännöt ylittävät monin eri tavoin kansalliset rajat. Näin ollen on oleellista ymmärtää, että maahanmuuttajien elämässä perspektiivi ulottuu välttämättä Suomen rajojen yli. (Huttunen 2002, 44.)

Tarkastelen tässä tutkimuksessa maahanmuuttoon liittyviä kysymyksiä nuorten elämässä uudemman maahanmuuttajatutkimuksen käsitteiden transnationalismin ja diasporan kautta, sillä aineistossani tulee selvästi ilmi nuorten kuulumisen sukuverkostojensa kautta transnationaalisiin yhteisöihin, jotka ylittävät kansallisvaltioiden rajat. Yritin aluksi käyttää tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä perinteisiä maahanmuuttajatutkimuksen käsitteitä kuten kulttuurisen sopeutumisen malleja, mutta huomasin, että ne eivät ollenkaan keskustelleet oman aineistoni kanssa, vaan tuntuivat täysin irrallisilta. Sitten löysin narratiivisten maahanmuuttajatutkimusten kautta aineistoni analyysin kannalta mielekkäitä käsitteitä uudemman maahanmuuttajatutkimuksen piiristä.

Transnationaalilla perheellä tarkoitetaan perheitä, jonka jäsenet asuvat jonkin aikaa tai suurimman osan aikaa erillään toisistaan, mutta pitävät keskenään yhteyttä ja jakavat yhteisen tunteen kollektiivisesta hyvinvoinnista ja yhteisyydestä, joka ulottuu yli kansallisten rajojen (Bryceson & Vuorela 2002, 3). *Transnationaalin* käsitettä puolestaan on käytetty viittaamaan valtioiden rajat ylittävään suhteisiin ja käytäntöihin, jotka perustuvat epävirallisiin yksilöiden, perheiden ja epävirallisten ryhmien toimintaan erotuksena valtioiden ja järjestöjen kansainvälisestä toiminnasta, ja joilla on jonkinlaista ajallista jatkuvuutta. (Huttunen 2002, 45.)

Transnationaaleja perheitä on ollut jo kauan. Historiallisesti kolonialismin, kansainvälisen työnjaon ja kauppasuhteiden sekä poliittisen vainon myötä perheet ovat hajautuneet ja hajonneet ympäri maailman. Tätä ilmiötä on kuvattu *diasporan* käsitteen kautta. (ks. Bryceson & Vuorela 2002, 4). *Diasporan* käsitteellä on ainakin kaksi selvästi toisistaan eroavaa painotusta. Yhtäältä sillä on viitattu transnationaalisten suhteiden erityiseen tyyppiin ja toisaalta se on toiminut ikään kuin metaforana elämästä globalisoituvassa maailmassa (Huttunen 2002, 45). Diasporaa on myös luokiteltu sen mukaan miten tai miksi ne ovat muotoutuneet. Esimerkiksi Cohen puhuu ”uhridiasporasta”, josta esimerkkejä ovat afrikkalaisten orjakaupan myötä Amerikkaan sekä armenialaisten vainosta uskonnon takia syntyneet diasporat; ”imperialistisesta diasporasta”, joka syntyi eteläaasialaisten massamuutosta palvelemaan brittiläisen imperiumin työvoimantarvetta sekä ”kauppa diasporasta”, joka kuvaa kiinalaisten ja libanonilaisten transnationaaleja yhteisöjä. Diasporan käsitteeseen liittyy olennaisesti *ajatus lähtömaasta, yhteisestä kotimaasta, paluun toiveesta* tai ylipäättään sitoutumisesta maantieteellisesti määrittävään kotimaahan. Tämä korostuu erityisesti juutalaisuuden kohdalla. (Bryceson & Vuorela 2002, 4-5.)

Modernin telekommunikaation kehittyminen on vaikuttanut transnationalismin luonteeseen. Nykyisin moderni telekommunikaatio on mahdollistanut sen että maahanmuuttajien on mahdollista elää samanaikaisesti useammassa kansallisvaltiossa tai maailmassa ja kehittää uusia kaksikulttuurisia identiteettejä. (ks. Pedraza 2006, 45.) Tutkijat ovat transnationaalien ja diasporan käsitteiden kautta alkaneet kyseenalaistaa asuinmaan ja ”kodin” suhteen laatua. He ovat havainneet, että ”koti” mentaalisessa mielessä voi olla aivan jossain muualla kuin nykyisessä asuinmaassa. Myös arjen käytännöt voivat ulottua paikallisen yli. Huttunen määrittelee kodin kiintopisteeksi, johon ihminen tuntee jotenkin kuuluvansa ja josta hän on suhteessa maailmaan. (Huttunen 2002, 16-17.)

Näkemyks yksisuuntaisesta assimilaatiosta on osoitettu kapeaksi ja kaavamaiseksi. Antropologit ja brittiläiset kulttuurintutkijat ovat hybridin ja kreolisaation käsitteiden kautta korostaneet sitä, että maahanmuuttajat eivät yksinkertaisesti assimiloitu, eivätkä säilytä ”alkuperäistä” kulttuuriaan sinällään. Kulttuurinen muutos on luonteeltaan dynaamista ja se yhdistelee vanhaa ja uutta. Se luo uudenlaisia kulttuurisen käytäntöjä ja identifioitumisen muotoja, jotka eivät ole palautettavissa sen enempään lähtömaan kuin uuden asuin-

maan valtakulttuuriin. Brittiläinen kulttuurintutkimus on myös diasporan käsitteen kautta tähdentänyt, että uuden asuinmaan konteksti ei ole ainoa merkittävä maahanmuuttajien elämässä, vaan erilaiset kulttuuriset ja konkreettiset siteet yhdistävät heitä moniin maantieteellisiin paikkoihin ja kulttuurisiin yhteisöihin. (Huttunen 2002, 44.)

Stuart Hall (1999, 72) puhuu häilyvistä ja siirtymätilassa olevista kulttuurisista identiteeteistä, joita on alkanut muodostua jälkikolonialististen muuttovirtojen myötä. Hallin mukaan ihmisillä, jotka on juurittu lopullisesti alkuperämaistaan on ”kääntämisen” mahdollisuus. He voivat säilyttää vahvan yhteyden alkuperämaidensa paikkoihin ja traditioihin, mutta heillä ei ole illuusiota paluusta menneeseen. Heidän on tultava toimeen asuttamiensa uusien kulttuureiden kanssa sulautumatta niihin ja menettämättä täysin identiteettiään. He ovat väistämättä useiden toisiinsa kytkeytyvien historioiden ja kulttuureiden tuotetta kuuluen yhtäaikaisesti moniin ”koteihin”. Voidaan puhua *hybridisistä kulttuureista*. Näiden ihmisten on ”opittava asuttamaan ainakin kahta identiteettiä, puhumaan kahden kulttuurista kieltä, kääntämään ja neuvottelemaan niiden välillä”(Mt.).

Transnationaaleja perheitä ei voi sijoittaa tiettyyn paikkaan – niiden suhtautuminen paikkaan on hyvin vaihtelevaa, monisyistä ja muuttuvaa. Ne rakentuvat sukulaisuussuhteiden varaan, joiden tavoite on hyvinvointi ja vastavuoroinen tuki ja ne tarjoavat kiinnostuksen identifioitumiselle. Transnationaalien perheiden on myös tasapainoitava perheenjäsenten epätasa-arvon välillä. Perheen sisällä voi olla valtavia eroja suhteessa mahdollisuuksien liikkua maasta toiseen, suhteessa taloudelliseen asemaan ja elämäntyyliin. (Bryceson & Vuorela 2002, 6-7.)

2.4 Narratiivinen lähestymistapa

Lähestyn aineistoa narratiivisesti. Narratiivisella lähestymistavalla tarkoitetaan sosiaaliteiden laadullisen tutkimuksen suuntausta, jonka piirissä tarina on keskeinen ajattelun ja elämän jäsentämisen muoto. Narratiivinen tutkimus ei ole kuitenkaan mikään metodi tai koulukunta, vaan väljä viitekehys, jossa huomio kiinnittyy narratiiveihin todellisuuden tuottajina ja välittäjinä. (Varjonen 2013, 25.)

Narratiivisuus on käännetty sanoilla kertomus, kertomuksellinen ja kerronnallinen. Vastaavasti englannin sana story on käännetty tarinaksi. Tarina viittaa tapahtuman kulkuun, mutta kertomuksessa ollaan kiinnostuneita *miten ja missä järjestyksessä asiat kerrotaan*. Samasta tarinasta voi olla monta erilaista kertomusta. Kertomuksissa ollaan tavallisesti kiinnostuneita maailman kokemisesta ja muutoksesta. Kertomus on myös aina tavallaan vastaus kysymykseen kuka minä olen. (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 189-191.)

Narratiivinen tutkimusote perustuu todellisuuskäsitykseen, joka näkee kielen aseman keskeiseksi todellisuuden ja maailman merkitysten tuottamisen välineenä. Maailmaan liittyvät merkitykset välittyvät ihmiseltä toiselle kollektiivisesti. Ihmisen tapa tehdä maailmaa merkitykselliseksi on kielellinen, vaikka hän elääkin elämäänsä biologisena olentona. Narratiivisuus kiinnittyy nimenomaan kielen merkityksiä tuottavaan luonteeseen ja ihminen merkityksellistää maailmaa tuottamalla siitä kertomuksia ja kertomalla niitä toisille ihmisille. (Sintonen 1999, 43-45.)

Narratiivisuus liittyy myös ihmisen itseymmärrykseen. Ihmisen tapa yksilönä tuottaa tai luoda itseään on narratiivinen. Kun pohdimme itseämme, teemme sen kertomusten kautta. Nämä kertomuksen ovat valikoituja osia tai yhteenvetoja joistakin osista elämämme tarinaa. Näin itseymmärrys konstituoituu aina kuhunkin tilanteeseen sopivista elämäntarinan segmenteistä. Tästä näkemyksestä seuraa, että yksilön itseymmärrys ei ole vakaa ja pysyvä ykseys, vaan se on dynaaminen ja tilannekohtainen. (Sintonen 1999, 45.)

Narratiivinen näkökulma identiteettiin eroaa paljon tavanomaisesta psykologisesta tavasta ymmärtää identiteettiä. Narratiivinen identiteetti lähtee ajatuksesta, että ihmiset uu-

delleentulkitsevat jatkuvasti kertomuksia, jotka tuottavat heille identiteetin. Tulkintaprosessissa he käyttävät luovasti kulttuurin tarjoamia kontekstuaalisia kertomuksia. Näin identiteetin tuottama subjektiviteetti ei voi olla yhtenäinen ja eheä, koska se konstruoituu kertomusten kautta, jotka ovat luonteeltaan jännitteisiä. Identiteetti määrittyy erojen kautta, ei niiden ulkopuolella. Identiteetti merkitsee siis sisään - ja ulossulkemisen paikkoja. Näin ollen ei ole mahdollista määritellä itseä sen kautta mitä itse on, koska se mitä itse on, määrittyy sen kautta mitä se ei ole. Identiteetti voi konstruoitua vain suhteessa toiseen – siihen mitä ei ole tai siihen mitä puuttuu. Jokaisella identiteetillä on marginaalinsa tai ulkopuolisensa. (Sintonen 1999, 51-53.)

Näin narratiivinen näkökulma identiteettiin ei ole yhteen sovitettavissa tavanomaisen psykologisen identiteetin ymmärryksen kanssa, joka näkee identiteetin suhteellisen pysyvänä, jatkuvuuden ja samuuden tuottajana. Kiteytetysti voidaan sanoa, että psykologinen identiteetti on suljettu identiteetti, joka täydellistyy ihmisen elämänkaaren kehityksen myötä, kun taas narratiivinen identiteetti on avoin identiteetti, sillä se konstruoituu yhdenmukaisen ja ristiriitaisen välisessä jännitteessä loputtomasti. (Sintonen 1999, 51-53.)

Identiteetti rakentuu minä –kerronnassa ja on tilanteinen ja jatkuvasti avoin prosessin. Identiteetit rakentuvat performatiivisesti, diskurssien sisällä, tarinoina minästä ja niitä säätelevät erilaiset vallan muodot. Muun muassa ikä, sukupuoli ja asuinpaikka ehdollistavat identiteettien kerrontaa tietyin tavoin. Narratiivinen identiteetti nojaa ymmärrykseen siitä, miten ja mitä asioita tulee kertoa tietyn identiteettiposition mahdollistamiseksi tai tavoittamiseksi. Näin ollen identiteettikerronta ei ole minuuden representaatio, vaan performatiivinen teko: kertomalla itsestään kertoja rakentaa identiteettiään suhteessa toisiin. (Ollila 2008, 21.)

Narratiivista identiteettiä voi ajatella paitsi sanallisena myös visuaalisena, sillä identiteettejä koostetaan ja tuodaan esiin myös ulkoisin merkein. Se, miltä näytetään, miten toimitaan ja millaisiin identiteettipositioihin halutaan investoida, on osa narratiivista identiteettiä. (Ollila 2008, 21.)

2.5 Maahanmuuttajat Suomessa

Nykyisenkaltainen maahanmuutto Suomeen on melko uusi ilmiö. Valtaosan historiastaan Suomi on ollut maastamuuttomaa ja tänne onkin perinteisesti tultu lähinnä paluumuuttajana tai paluumuuttajan perheenjäsenenä. Tilanne on kuitenkin muuttunut nopeasti viimeisen kahden vuosikymmenen aikana ja maahanmuuttajien määrä on lähes kahdeksankertaistunut vuosien 1990 ja 2012 välillä. Silti kansainvälisesti verrattuna Suomessa on varsin vähän maahanmuuttajia – noin 5 prosenttia väestöstä.¹ (VATT 2014,5.)

Maahanmuuttajat ovat erittäin heterogeeninen ryhmä. Suomessa suurimpia maahanmuuttajaryhmiä ovat suomen lähialueilta muuttaneet venäläiset, virolaiset ja ruotsalaiset sekä kauempaa tulleet somalit ja kiinalaiset. Lisäksi arabian-, kurdin- ja albaniankielisiltä alueilta on suhteellisen paljon maahanmuuttajia. Viime aikoina eniten oleskelulupia on myönnetty työn takia. (Korhonen 2013a, 40.)

Vuonna 2012 Suomessa asui noin 250 000– 300 000 maahanmuuttajaa, joista noin 40 000 on pakolaistaustaisia. Toinen ryhmä, joka on hyvin tilastoitu on entisen Neuvostoliiton alueella asuneet inkerinsuomalaiset. Heitä on muuttanut Suomeen vuoden 1991 jälkeen noin 30 000 ja he muodostavat korkeintaan 10 prosenttia maahanmuuttajista. Inkerinsuomalaisia suosivasta paluumuuttopolitiikasta luovuttiin vuonna 2011. Loput *kolme neljäsosaa* on muuttanut Suomeen perheen, työn, opiskelun tai jonkin muun syyn takia. (VATT 2014, 8).

Maahanmuuttajien ikärakenne on hyvin nuori verrattuna kantaväestön ikärakenteeseen. Suomeen vuonna 2010 saapuneista maahanmuuttajista yli puolet oli 20–34- vuotiaita ja alle kaksi prosenttia yli 60-vuotiaita. Maahanmuuttajat saapuvatkin Suomeen parhaassa työiässä. Maahanmuuttajien keski-ikä on viimeisten 25 vuoden ajan pysynyt 26–28 vuoden välillä. (VATT 2014, 8-10).

¹ OECD:n mukaan vuonna 2011 maahanmuuttajien väestöosuus oli Australiassa 28 prosenttia, Sveitsissä 27 prosenttia, Kanadassa 20 prosenttia, Ruotsissa 15 prosenttia, Yhdysvalloissa ja Saksassa 13 prosenttia, Norjassa 12 prosenttia, Tanskassa 8 prosenttia ja Suomessa 5 prosenttia. (VATT 2014,5).

Maahanmuuttajat eivät aina jää Suomeen loppuiäkseen. Poismuutto on itse asiassa varsin yleistä. Esimerkiksi vuonna 2002–2006 Suomeen tulleista noin viidennes oli muuttanut pois viiden vuoden kuluessa. Vähemmän aikaa Suomessa asuneet ovat muuttaneet useammin pois kuin 1990-luvun alussa tulleet. (VATT 2014, 10-11).

Maahanmuuttajat ovat selvästi köyhempiä kuin kantaväestöön kuuluvat. Maahanmuuttajien käytettävissä olevat keskitulot ovat noin kolmanneksen pienemmät kuin kantaväestön ja vuonna 2011 köyhyysrajan alapuolella oli 38 prosenttia maahanmuuttajista, kun taas kantaväestöstä 14 prosenttia eli samana aikana köyhyysrajan alapuolella (VATT 2014, 18). Maahanmuuttajiksi kielen perusteella luokiteltavista lapsista lähes 60 prosenttia kuuluu kahteen alimpaan tulokymmenykseen kun taas kantaväestön lapsista vastaava luku on noin 18 prosenttia lapsista. (Ansala, Hämäläinen, Sarvimäki 2014, 10)

Suomessa asui vuoden 2012 lopussa 59 000 alaikäistä, joiden molemmat tai ainoa vanhempi oli maahanmuuttaja. Heistä 60 prosenttia oli syntynyt Suomessa ja loput ulkomailla. Maahanmuuttajien lasten määrä vastaa nykyään noin reilua viittä prosenttia alle 18-vuotiaasta väestöstä. (VATT 2014, 24). Tulevaisuudessa heitä on enemmän kuin nykyään. Väestöennusteen mukaan kahdenkymmenen vuoden kuluttua pääkaupunkiseudulla vajaa viidennes oppilaista puhuu äidinkielenään jotain muuta kieltä kuin suomea tai ruotsia, kun luku tällä hetkellä on noin 10 prosenttia (Säävälä 2012, 9-10).

Nyt ja etenkin tulevaisuudessa on iso kysymys miten maahanmuuttajat integroituvat Suomeen. Suomessa on tutkittu maahanmuuttajalasten ja -nuorten integroitumista varsin vähän. Kelan tutkimusosastolla tutkittiin maahanmuuttajataustaisten nuorten sosiaalista ja taloudellista integroitumista Suomeen² käyttämällä mittareina koulutusta, sairastavuutta ja rikostuomioita. Koulutuksen mittareina käytettiin toisen asteen tutkinnon suorittamista ja korkeakouluopintoihin hakeutumista. Tulokset osoittavat, että keskimäärin maahanmuuttajanuorten koulutuksellinen integroituminen vaihtelee hyvin paljon maa-

² Tulokset perustuvat Kelan tutkimusosastolla luotuun ns. Youngsters-aineistoon, jossa samoja henkilöitä voidaan seurata vuosina 1987–2008. Aineisto on 20 prosentin väestöotos maassa asuvista ja uusista, tarkasteluperiodilla maahan muuttaneista henkilöistä. Lapsen maahanmuuttajastatus on määritelty vanhempien syntymämaan ja maahantulohetken kielen perusteella. Tulokset koskevat vuosina 1975–1985 syntyneitä henkilöitä ja heitä tarkastellaan 23-vuotiaaksi saakka. Ulkomailla syntyneet lapset ovat saapuneet Suomeen alle 15-vuotiaina. Tarkastelussa on siis mukana sekä ulkomailla että Suomessa syntyneet maahanmuuttajien lapset, joista jälkimmäinen ryhmä on hyvin pieni. (Ansala, Hämäläinen, Sarvimäki 2014, 60).

hanmuuttajaryhmittäin. Heikointa integroituminen on ryhmässä muualta kuin OECD-maista tai lähialueilta kuten Venäjältä, Virossa tai entisestä Neuvostoliitosta tulleilla nuorilla. (Ansala, Hämäläinen, Sarvimäki 2014, 59-60.)

Kun lasten sosioekonominen tausta vakioitiin, niin erot kantaväestöön hävisivät OECD-maista tulleiden nuorten kohdalla toisen asteen tutkinnon suorittamisessa. Lähialueilta tulleet nuoret ovat suorittaneet tutkinnon jopa kantaväestöä hieman useammin. Myös korkeakouluun hakeutuminen on yleisempää OECD-maista ja lähialueilta tulleilla nuorilla kun perhetausta on vakioitu. Myös ryhmässä muut erot kantaväestöön pienenevät jopa puolella kun koulutuksen taustamuuttajat vakioidaan, mutta erot säilyvät silti tilastollisesti merkitsevinä ja kokoluokaltaan suurina. (Ansala, Hämäläinen, Sarvimäki 2014, 60.)

Tutkimustulos osoitti, että syntymävuoden, perheen sosioekonomisen aseman ja perherakenteen huomioiminen ”selittää” joko kokonaan tai pääosin erot kantaväestön ja maahanmuuttajien välillä. Toisin sanoen erot kantaväestön ja maahanmuuttajien välillä häviävät tai mittakaavaero pienenee huomattavasti kun vertaillaan taloudellisilta olosuhteiltaan samanlaisten perheiden lapsia keskenään. (Ansala, Hämäläinen, Sarvimäki 2014, 61-62.)

Näyttäisi siltä, että merkittäväksi tekijäksi maahanmuuttajalasten ja -nuorten integraation onnistumisessa nousee maahantuloiän vaikutus. Kelan tutkimuksen tulokset (vaikka ovat tässä vain suuntaa-antavia) ovat linjassa kansainvälisen tutkimuksen kanssa: vanhempana maahan muuttaneet lapset integroituvat heikommin kohdemaahansa kuin varhaislapsuudessa muuttaneet. Tämä on hyvin loogista, sillä myöhäinen maahantuloikä on yhteydessä kielenoppimiseen. (Ansala, Hämäläinen, Sarvimäki 2014, 62.) Tästä voi tehdä sen johtopäätöksen, että myös ohjauksessa olisi hyvä kiinnittää erityistä huomiota juuri myöhemmällä iällä maahanmuuttaneiden nuorten tavoittamiseen, ohjaukseen ja tukemiseen.

3 Tutkimuksen toteutus ja metodologiset valinnat

3.1 Tutkimuskysymykset ja tutkimusaineisto

Tutkin gradussani yhdeksäsluokkalaisten Suomeen muuttaneiden nuorten tapaa jäsentää tulevaisuuttaan. Etsin aineistosta vastauksia kysymyksiin:

- 1) Miten Suomeen muuttaneet nuoret jäsentävät tulevaisuuttaan? Millaisia haaveita heillä on? Mikä on heille tärkeää? Ketä heidän elämässään on? Missä he ajattelevat elävänsä?
- 2) Miten ryhmässä toteutettu aarrekartta -työskentely toimii kun halutaan saada tietoa, millä tavalla Suomeen muuttaneet nuoret jäsentävät tulevaisuuttaan?

Tutkimusaineistoni koostuu kuuden haastateltavan kertomuksesta omista tulevaisuuden haaveistaan. Keräsin aineiston itäsuomalaisen kaupungin peruskoulusta, jossa oli maahanmuuttajaoppilaita. Haastateltavat nuoret olivat aiemmin olleet valmistavalla luokalla, mutta opiskelivat kaikki integroidusti tavallisilla luokilla. Tavoitteena oli saada noin kymmenen haastateltavan aineisto, mutta työpajapäivänä kerhotilaan saapui kuusi nuorta. Maahanmuuttajaluokan opettaja kokosi minulle koulun yhdeksäsluokkalaisista tutkimukseeni osallistuvien haastateltavien ryhmän.

Haastateltavani tulevat hyvin monenlaisista taustoista. Haastattelin kuutta nuorta. Mukana oli yksi venäläis-ukrainalainen tyttö, virolainen poika, somalialainen tyttö, kaksi turkki-

laista tyttöä, joista toisen äiti on suomalainen sekä tansanialainen poika. En kysynyt nuorilta heidän Suomeen muuton syytään, mutta suurella todennäköisyydellä virolais- ja venäläis-ukrainalaistaustaisten nuorten kohdalla oli kyse vanhempien muutosta työn perässä ja somalialaisen tytön kohdalla Suomeen tulon syy oli pakolaisuus. Toisella Turkista muuttaneella tytöllä oli suomalainen äiti. Vaikka haastateltavieni määrä oli näinkin vähäinen – edustaa se sattumalta hyvinkin heterogeenista maahanmuuttajien joukkoa.

Haastateltavat kertoivat haaveistaan ryhmäkeskustelussa, ja rohkaisin heitä myös kysymään toisiltaan ja keskustelemaan ryhmässä. Tutkimusaineisto muotoutuikin yhtäältä yksilöiden kerronnaksi omista tulevaisuuden haaveistaan ja toisaalta ryhmässä syntyneistä keskusteluista muutaman teeman ympärille. Nauhoitin ryhmäkeskustelut. Osallistujat työstivät ensin työpajassa aarrekarttoja, joita he käyttivät virikemateriaalina tukemaan kerrontaa. Jokainen keksi itselleen nimen, jolla halusi esiintyä, mutta kukaan ei esiintynyt omalla nimellään. Nauhoitin myös työpajatyöskentelyn, jonka vapaamuotoisten keskustelujen tuloksena sain jonkin verran taustatietoa mm. oppilaiden koulumenestyksestä (jota en haastattelutilanteessa kysynyt). Käytän aarrekarttoja myös osana aineiston analyysia. Valokuvasin aarrekartat.

Aineiston kerääminen tapahtui kahdessa osassa. Ensimmäisessä työpajassa osallistujat tekivät aarrekartta -työskentelyn avulla kuvakollaaseja ryhmässä. Toisessa työpajassa he kertoivat aarrekarttojensa avulla ryhmässä tulevaisuuden haaveistaan.

Sovelsin työpajoissa väljästi Kristiina Harjun Suomessa kehittämää Aarrekartta TM – luo unelmasi todeksi! - työskentelyä. Käytän sanaa aarrekartta, koska se on yleinen nuorisotyössä käytetty menetelmä. Olen sisällyttänyt Harjun ajattelua työpajojen suunnitteluun.

³ Aarrekartat auttavat jäsentämään tulevaisuuden haaveita ja suunnitelmia, sillä on aika tavallista että ihmiset eivät tiedä tai tunnista unelmiaan. Ajatus on antaa mielen vaeltaa ja

³ Harjun menetelmässä konkreettisen aarrekartan laatiminen on vasta alku koko työskentelylle. Kun aarrekartta on valmis, se kiinnitetään paikkaan josta sitä voi päivittäin lyhyesti katsella. Tarkoitus on aktivoida mieli muutoksen suuntaisesti. Aarrekartta muistuttaa unelmista, jotka helposti hautautuvat arjen kiireisiin. Onnistuneesti laadittu aarrekartta innostaa aina. Työskentelyssä myös asetetaan tarkistuspäivämäärä muutamana kuukauden päähän, jolloin tarkistetaan unelman toteutuminen tai onko kehitystä tapahtunut toivottuun suuntaan. Aarrekarttaa ei voi myöskään tulkita kukaan muu kuin sen tekijä itse. (Harju 2000, 77-79.)

antaa alitajunnan ja intuition työskennellä. Järkeily tuottaa lähinnä tavoitteita, joten sen osuus ei saisi olla liian painava. Usein aarrekarttaa tehtäessä unelmat vasta alkavat hahmottua. Kantava ajatus on, että kun uskallamme unelmoida ja tunnistamme oikeita unelmia (joiden ajattelusta tulee innostunut ja energinen olo), tietoinen mieli alkaa omalta osaltaan toimia unelmien toteutumisen suuntaan. (Harju 2000, 41-45, 68)

Valitsin aarrekartta -työskentelyn, koska ajattelin että maahanmuuttajanuorten kohdalla erityisesti kuvallinen aarrekartta tukee kielellistä ilmaisua ja toiminnallisuus avaa väylän keskustelulle. Aarrekartta -menetelmää on sovellettu ainakin kahdessa ammattikorkeakoulun päättötyössä, joskin pääpaino on ollut soveltaa työskentelyä joko koulukuraattorin tekemään sosiaalityöhön tai päihdetyöhön. Tutkimuksissa ei kuitenkaan raportoida menetelmän soveltuvuudesta asiakas- ja ohjaustyöhön. Molempien tutkimusten mukaan aarrekartta -menetelmä on hyvin soveltuva ja pidetty menetelmä työstää omaa tulevaisuuden maisemaansa. (ks. Edelman & Sahla 2010; Pihlaja 2013.)

Ennen työpajoja lähetin opettajan mukana kirjeen oppilaille ja heidän vanhemmilleen, jossa kerron tutkimuksesta ja josta löytyvät yhteystietoni. En pyytänyt vanhemmilta lupaa osallistua haastatteluun, sillä aihepiiri ei ole mitenkään arkaluontoinen ja haastateltavat esiintyvät nimettöminä ja ovat kaikki 15 vuotta täyttäneitä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 5, vrt. Ollila 2008, 52). Pyysin kirjeessä vanhempia ottamaan yhteyttä mikäli lapsi ei saa osallistua. Kukaan vanhemmista ei ottanut yhteyttä.

Ryhmähaastattelutilanteessa tein laajan kerronnallisuuteen kannustavan avauskysymyksen: ”Kerrotko meille aarrekarttasi kautta tulevaisuuden haaveistasi?” Kyselin myös lisää jostain yksityiskohdasta, mutta yritin kuitenkin minimoida omaa osuuttani. Yritin välttää ottamasta kantaa tai hämmästelemästä, sillä kerronnallisessa tutkimuksessa haastattelijan rooli on esittää kysymyksiä ja houkutella kertomaan. Kerronnallisessa haastattelussa tavoitteena on saada aineistoa, jossa on mahdollisimman paljon haastateltavan omaa kerrontaa. (ks. Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 196-199.)

Tein haastattelussa vain vähän muistiinpanoja, sillä muistiinpanojen tekeminen selvästi loi tunnetta, että haastateltavia tarkkaillaan. Heti kun kirjoitin jotain muistiin, eräs haastateltava kysyi, että mitä kirjoitit.

Koska haastateltavani ovat kaikki Suomeen muuttaneita nuoria, kysyin heiltä jokaiselta missä asuisit, sillä se on ohjauksen näkökulmasta hyvin oleellinen kysymys. Haastateltavista vain yhden aarrekartasta käy ilmi, missä hän haluaisi elää. Kysyin jokaiselta haastattelun lopuksi myös iän, vanhempien kotimaan ja miten pitkään hän on asunut Suomessa. Viimeksi kysyin vielä, että olisiko kartassa vielä jotain muuta, jos olisit tehnyt sen yhdessä perheen kanssa.

3.2 Lähestymistapani

Luen aineistoa kahdesta näkökulmasta. Tarkastelen aineiston kautta, miten Suomeen muuttaneet nuoret jäsentävät tai kertovat tulevaisuuttaan. Mitä asioita he nostavat tärkeiksi ja unelmoimisen aiheiksi, kun he kuvittelevat elämäänsä kymmenen vuoden päähän? Tarkastelen aineistoa myös ryhmäkeskusteluna – millaista todellisuutta ryhmä alkaa kertoa. Katson muotoutuuko ryhmässä tapa kertoa tarinaa yhdessä (ks. Valtonen 2005, 235): Mikä muotoutuu ryhmässä tavoittelemisen arvoiseksi? Mikä on itsestään selvää ja mitä pitää erityisesti perustella? Millaisia normeja tavoiteltavasta elämästä ryhmähaastattelussa syntyy?

Luen aineistoa narratiivisesti ja tarkastelen nuorten tarinoita tiettyinä aikana, tietyssä paikassa ja tietylle yleisölle kerrottuna tulkintoina tulevaisuuden haaveista. Analysoin nuorten tarinoita keskusteluna itsen (kuka minä olen) ja yhteiskunnan (mitä muut ajattelevat minusta) välillä. (vrt. Riesman 2008, 165, 179.) Samalla suhtaudun heidän tarinoihinsa ”vakavana lajityyppinä”, jossa ihmiset otetaan totena. (vrt. Huttunen 2002, 35-36.) Olen kiinnostunut mitä asioita, paikkoja ja ihmissuhteita haastateltavat valikoivat kerrottaviksi ja mitä tietoa näiden tarinoiden kautta voin saada heidän tavastaan jäsentää tulevaisuuttaan.

Huomioin aineistoa lukiessani myös sen, että haastattelut tapahtuvat ryhmässä ja tarinat joita nuoret kertovat, on suunnattu minun lisäksi toisille nuorille. Haastatteluasetelma tavallaan tuottaa kaksi rinnakkaista aineistoa yhdellä kertaa ja yritän pitää ryhmän vaikutuksen mielessäni tarkastellessani yksilöllisiä tulevaisuuskuvia. Ryhmähaastatteluja tutkineet tutkijat ovat korostaneet, että ryhmähaastattelut poikkeavat siinä määrin yksilöhaastatteluista, ettei niiden analyysia voi perustaa kokonaan samanlaisille oletuksille kuin yksilöhaastatteluiden tutkimusta. Tutkijan tulisi pysyä herkkänä aineistotyyppien väliselle erolle ja erilaisia aineistotyyppisiä kannattaisi tarkastella paremminkin toistensa peilauspintoina kuin vertailla niitä suoraviivaisesti toisiinsa. (Pietilä 2010, 213.)

Pyrin myös tutkimuksessani olemaan sensitiivinen erilaisista kulttuuritaustoista tulevien haastateltavieni suhteen ja kirjoittamaan auki omaa positiotani tutkimusprosessissa. Kun tutkijan ja haastateltavien välillä on kulttuurieroja, tulee tutkijan kirjoittaa auki oma positiionsa ja analysoida esimerkiksi ikänsä, sukupuolensa, ihonvärinsä ja sosioekonomisen asemansa merkitystä sekä omasta henkilöhistoriasta nousevia kokemuksia tutkimusprosessissa. Näin voidaan tunnistaa haastattelussa haastattelijan ja tutkijan välisiä kulttuurieroja. Tämä refleksiivisyyden vaatimus, jossa pitää pohtia miten omat positiot ovat vaikuttaneet tutkimuksen kulkuun ja tuloksiin on samanlainen kuin feministisessä tutkimuksessa. (Rastas 2005, 94-95; ks. Pyyry 2012, 41-43.)

Puhe kulttuurieroista on hankalaa, koska kulttuurit ovat muuttuvia ja mosaiikkimaisia ja vaikka kulttuuriset säännöt olisivat selviäkkin, niin yksilöt saattavat noudattaa niitä vaihtelevasti. Tavallista on, että arkisen vuorovaikutuksen säännöissä on monenlaista kulttuurista vaihtelua koskien sanatonta viestintää ja sopivia ja sopimattomia keskustelunaiheita. Tutkimuksessa kulttuurierojen huomioiminen tarkoittaa vähimmillään tietoista varovaisuutta haastatteluaineistosta tehtävien tulkintojen suhteen (Rastas 2005, 100-102). Pysin noudattamaan tätä ohjetta haastatteluja ja aarrekarttoja analysoidessani.⁴

⁴ Kulttuurierojen kohtaamisessa olisi hyvä soveltaa kahta tavallaan toisilleen vastakkaista näkökulmaa. On hyvä herkistyä ajattelemaan kulttuuriin liittyviä seikkoja ja pohtia niiden vaikutusta yksilön toimintaan ja ajatteluun. Toisaalta kulttuuriin liittyvät asiat eivät määrää yksilön ajattelua ja toimintaa, vaikka ne heijastuvatkin niihin. Kulttuuria ei pidäkään käyttää yleisselityksenä yksilön tai väestöryhmän toiminnalle. (Talib, Löfström & Meri 2004, 170-171.)

Myös tutkimusasetelmani sisälle rakentunut kiinnostus juuri Suomeen muuttaneiden nuorten tulevaisuuden haaveista alleviivaa eroa ”keskivertosuomalaiseen”, jonka elämästä maahanmuuttajan ajatellaan poikkeavan. Tästä näkökulmasta tutkimukseeni osallistuneiden nuorten tarinat ovat myös suomalaiselle haastattelijalle suunnattuja maahanmuuttajanuorten puheenvuoroja. (Vrt. Huttunen 2002, 32.)

Kulttuurieroakin merkittävämpi ero haastateltavieni ja itseni välillä on ikä- ja statusero. Olen sen ikäinen, että voisin hyvin olla heidän äitinsä. Yritin sovittaa kieleni nuorten tapaan kommunikoida ja huomioida heidän kehitystasonsa kysymyksiä tehdessäni. Tiedostin myös, että kun haastattelu tehdään koulussa, lapsen tavoite haastattelutilanteessa voi olla vastata oikein aikuisen asettamaan kysymykseen. Koulussa haastattelemisen etuja on, että koulun kontekstissa aikuisella on valta-asemaan perustuen oikeus esittää kaikenlaisia kysymyksiä ja odottaa, että lapsi vastaa niihin rehellisesti ja heille on myös kulttuurisesti tuttu tilanne vastata kysymyksiin. (ks. Alasuutari 2005, 153-154; Pyyry 2012, 41-43.) Haastateltavani suhtautuivatkin hyvin vakavasti ja paneutuneesti sekä aarrekarttojen laatimiseen että niiden avulla tulevaisuuden haaveistaan kertomiseen. Onnistuin ehkä poikkeuksellisen työskentelytavan ansiosta välttämään opettaja-oppilas suhteen kaltaisen tilanteen. Myös siitä, että olin ”opo-opiskelija” oli apua, sillä opon rooli poikkeaa opettajan roolista. ”Opo” ei esimerkiksi arvioi oppilaiden suorituksia arvosanoilla.

Vaikka toiveenani on maahanmuuttajanuorten oman äänen julkituominen tutkimuksen kautta, tiedostan että tutkimustilanne muovaa heidän ääntään. Haastattelijan esiin nostamat kokemukset ovat haastattelijan ja lapsen yhdessä tuottamaa todellisuutta ja erityisesti analyysivaiheessa valintani tutkijana siitä, mikä on merkityksellistä nousevat vahvasti esiin. (ks. Alasuutari 2005, 153, 162; Pyyry 2012, 37.)

3.3 Aineiston analyysi

Aineistoni koostuu yksittäisten nuorten kertomuksista ryhmässä syntyneistä keskusteluista, jotka olen litteroinut sekä nuorten itse rakentamista aarrekartoista ja havainnointitani. Liikun puhutun, visuaalisen ja havainnoidun materiaalin välillä edestakaisin analyysia tehdessäni. Yritän kuitenkin palauttaa tämän monisyisen aineiston fokuksen aina yksittäisen nuoren kokemukseen ja hänen tulevaisuuden kuvaansa. Monipuolisen aineiston avulla olen halunnut laajentaa perinteistä narratiivista haastattelua, joka nuorten kohdalla saattaa tuottaa suppean aineiston. (vrt. Riesman 2008, 179.)

Aloitin aineiston analyysin litteroimalla ryhmässä toteutetut haastattelut ja niiden ympärillä käydyt keskustelut. Litteroin haastattelut ns. karkeasti, koska tutkimuskysymykseni ei koske haastattelutilanteen vuorovaikutusta tai vaikkapa emootioita, jolloin tarkka litterointi olisi tarpeellinen (Tiittula & Ruusuvuori 2005, 14-16). Olen välillä lisännyt sulkuihin vuorovaikutusta kuvaavia sanoja kuten naurua, silloin kun se on tulkinnan kannalta oleellista. Olen myös toisinaan korjannut suomenkieltä, jotta lukijan huomio ei kiinnity sisällön sijasta kieliopillisiin virheisiin. Tämän jälkeen kirjoitin kaikista kuudesta haastateltavasta tarinan, jossa käytin sekä haastateltavan kertomusta että hänen tekemäänsä aarrekarttaa tavoiteltavasta tulevaisuudesta. Yhdistelin tarinoihin myös keskusteluissa esiin tulevia asioita.

Tarinoita kirjoittaessani aineistosta alkoi nousta yleisiä teemoja. Teemoja kootessani kirjoitin jokaisen haastateltavan kerronnan ja omat huomioni jokaisen kohdalla eri värillä, jotta tiesin, kuka on kyseessä. Näin mahdollistin sen, että analyysivaiheessa pystyin palauttamaan tarinan oikeaan ihmiseen. (ks. Webster & Mertova 2007, 97.) Kysyin aineistoltani mistä kaikesta haastateltavat puhuvat tai vaikenivat (ks. Pietilä 2010, 220) ja koodasin aineiston karkeasti seuraavien teemojen alle: romanttinen rakkaus, perhe ja kaverit, lapset, harrastukset ja vapaa-aika, elämäntyyli, lemmikit, talo ja auto, asuinmaa, ulkonäkö. Lisäksi poimin kaikki ryhmässä käydyt pienet keskustelut ja luokittelin ne kolmen teeman alle: omakotitalo ja auto, perheen perustaminen ja avioliitto sekä opiskelu. Työskentelystäni esimerkkinä Anna (lilalla) ja Esa (vihreällä):

Romanttinen rakkaus

Hän haluaisi olla parisuhteessa ”jo silloin”. Kuvassa on myös trendikäs ja onnellisen oloinen nuoripari, jonka rakkautta symboloimaan Anna on vielä leikannut sydämen.

Asuinmaa: Missä asuisit?

Kartassa lukee: family and firends, Back Home. Esa haluaisi oman talon, joka olisi varmaan kotimaassa jossain kaupungin ulkopuolella.

Tämän jälkeen katsoin aineistoa ryhmähaastattelun näkökulmasta. Ryhmäkeskusteluissa osallistujien tarinat usein limittyvät toisiinsa ja täydentävät toisiaan ja ryhmässä voi syntyä jopa kollektiivinen kertomus (Valtonen 2005, 235). Keskusteluissa nuoret tuottivat normeja, kyseenalaistivat asioita ja väistivät tiettyä esillä ollutta teemaa. Luen ryhmäkeskusteluja normien tuottamisen ja kyseenalaistamisen näkökulmasta ja pohdin ryhmän esiin nostamia teemoja ohjauksen näkökulmasta. Etsin toisaalta asioita, jotka ryhmässä muotoutuivat itsestäänselvyyksiksi, mutta myös asioita joita ryhmässä pitää perustella ja asioita joista ei lähdetty keskustelemaan, vaikka ne olivat esillä. Pidin mielessä, että tutkijan on tärkeä kiinnittää huomiota myös asioihin, joista ei keskustella, sillä se voi olla merkitsevää (Valtonen 2005, 236-237).

Lopuksi yhdistelin teemoja uudelleen yksilöllisten tarinoiden, aarrekarttojen sekä ryhmässä käytyjen keskusteluiden perusteella ja jäsentäin aineiston seuraavien otsikoiden alle: Ihmissuhteet ja eläinystävät, Työ, Ammatti ja opiskelu, Elämäntyyli, Vapaa-aika ja ulkonäkö, Menetyksen symbolit – omakotitalo ja kaksi autoa, Ideaali perhe, Syrjintä sekä Toiveiden asuinmaa.

Pidin haastattelussa kaikille lopuksi esittämäni kysymyksen ”Olisiko kartassa jotain muita asioita, jos se olisi tehty yhdessä perheen kanssa?” muusta aineistosta erillään. Tein tämän kysymyksen ohjaajani suosituksesta, koska maahanmuuttajanuorista tehdyissä tutkimuksissa monet haluavat lääkäreiksi, mikä joskus voi kertoa ennemminkin vanhempien

toiveista kuin nuoren itsensä. Halusin tämän kysymyksen avulla tehdä mahdollista eroa nuoren omien ja hän perheensä toiveiden välillä. Minusta tuntui epämukavalta kysyä tuo kysymys, sillä se jotenkin antoi ymmärtää epäluottamusta nuorten tarinoiden vilpittömyyteen. Ensimmäiset haastateltavani myös reagoivat kysymykseen hämmentyneesti. Jälkikäteen kun olen kuunnellut nauhoja ja litteroinut niitä, on kysymys mielekäs ja tuo esiin eroja ja yhtäläisyyksiä suhteessa vanhempiin ja perheeseen.

4 TAPAUKSET

Olen muotoillut jokaisen haastateltavan kerronnasta ja aarrekartasta tarinan. Tarinat on muotoiltu haastattelujen perusteella siten, että ensin on kirjoitettu se mitä haastateltava itse aarrekarttansa avulla kertoi. Siinä on asioita, joita on ollut tekijän mielessä ensimmäisenä. Tämän jälkeen olen kirjannut täydennyksiä ja huomioita visuaalisen aarrekartan pohjalta. Lopuksi tarinoita on täydennetty sen mukaan mitä haastateltavat joko minun tai toisten haastateltavien kysymyksiin vastasivat. Osa aarrekartoista on hyvin pragmaattisia ja osa taas heijastaa enemmän elämäntyyliin liittyviä asioita.

Olen poistanut yksittäisten nuorten tapauskuvauksissa jonkin verran nuorten omaa puhetta ja korvannut sen itse kirjoittamallani tekstillä. Päädyin tähän ratkaisuun, koska halusin välttää sitaattien turhaa toistoa ja myös tehdä tutkimuksen luettavammaksi.

Tapauskuvausten kohdalla tarkastelen nuorten toimijuuden vahvuutta erilaisilla elämän osa-alueilla, sillä ohjauksessa on olennaista tukea ohjattavan toimijuutta. Tarkastelen toimijuutta Jyrkämän (2008, 195-196) mukaan, joka lähestyy toimijuutta ihmisen elämäntulkkuun ja yhteiskunnan rakenteisiin kytkeytyvänä asiana. Toimijuus ei ole mikään on-off tila, eikä sillä tarkoiteta samaa kuin aktiivisuudella tai produktiivisuudella. Toimijuus on osallisuutta omassa elämässä ja voi ilmetä myös toisin toimimisena, vastarintana tai joutilaisuutena. Jyrkämä puhuu ”toimijuuden modaliteeteista”, joita ovat kuusi toisistaan erillään pidettävää seikkaa. *Sisältäpäin tarkasteltuna toimijuus rakentuu kykenemisen, osaamisen, haluamisen, täytymisen, voimisen ja tuntemisen keskinäisestä dynamiikasta.* ”Kyetä” ulottuvuudessa on kyse fyysistä ja psyykkisistä kyvyistä, jotka vaihtelevat tilan-

teista toiseen. ”Osata” viittaa laajasti tietoihin ja taitoihin, joita ihminen on hankkinut elämänsä aikana tai tulee hankkimaan. ”Haluta” liittyy motivaatioon, tahtomiseen ja päämääriin. ”Täytyä” piiriin kuuluvat fyysiset, sosiaaliset, normatiiviset ja moraaliset esteet, pakot ja rajoitukset. ”Voida” puolestaan viittaa mahdollisuuksiin, joita kulloinenkin tilanne avaa. ”Tuntea” liittyy ihmisen ominaisuuteen arvioida, arvottaa ja kokea ja liittyy kohtaamiinsa asioihin ja tilanteisiin tunteitaan. Toimijuus on jotakin, joka ”syntyy, muotoutuu ja uusiutuu näiden modaalistien ulottuvuuksien yhteen kietoutuvana prosessina ja sen kokonaisdynamikkana” (Mt., 195).

Olen yksittäisten haastateltavien tapauskuvauksissa poiminut tekstistä kohtia, joissa näkyy nuoren toimijuus vahvana ja merkinnyt ne kaksoisviivalla. Vastaavasti olen korostanut yhdellä alleviivauksella kohtia, joissa nuoren toimijuus on haurasta tai epävarmaa.⁵ Koska aihe on tulevaisuuteen liittyvää puhetta, korostuvat aineistossa erityisesti osaamiseen, haluamiseen ja kykenemiseen liittyvät toimijuuden modaliteetit.

4.1 Siham

Siham on somalialainen tyttö, joka on asunut Suomessa kahdeksan vuotta. Hän on pukeutunut somalialaiseen tapaan värikkäisiin, kauniisiin löysiin vaatteisiin ja hänellä on värikäs, ilmava huntu, joka jättää eloisat kasvot näkyviin. Siham on ryhmän vilkkaimpia ja häneen on helppo saada kontakti. Hän tuo heti esiin, ettei pääse perjantain aarrekkarttojen purkuun ja sovimme, että hän kertoo kartan avulla tulevaisuuden haaveistaan jo tänään. Myöhemmin häntä selvästi jännittää, kun hän joutuu aloittamaan ensimmäisenä. Hän antaa hyvin positiivisen ja aktiivisen ensivaikutelman ja luo ympärilleen iloa ja rentoa tunnelmaa.

⁵ Hyvärinen tarkastelee (2010, 100-101) narratiivisen metodin yhteydessä toimijuuden vahvuutta ja vaihtelua riippuvana asiayhteydestä ja tilanteesta.

Hän aloittaa kertomuksensa sormuksilla, joilla hän kuvaa sitä että haluaa mennä naimisiin kymmenen vuoden kuluttua kun on löytänyt oikean kumppanin. Hän jatkaa sillä, että haluaa lapsia myös, mutta ei viittä enempää. Sitten hän jatkaa ”ja sitten tässä on leivoksia”, joilla hän kuvaa sitä että haluaa omistaa leipomon, jos hänen ensimmäinen toiveensa päästä lääkäriksi ei toteudu. Sihamin harrastus on leipominen, jota hän mitä ilmeisimmin rakastaa tehdä.

Sihamin aarrekartassa loistaa hänen innostuksensa kakkujen leipomiseen sekä toive löytää rakkaus ja elämäkumppani. Hän on lisäksi kirjoittanut karttaan sanoja englanniksi kuten ”bake”, ”I love u” ja ”children”. Parisuhdetta symbolimaan hän on leikannut kukan, jonka varressa on monia arvokkaita sormuksia. Kuvan yhteydessä lukee vielä ”romanssi”. Teksti tervetuloa kakkujen vieressä voisi viitata hänen toivomaansa omaan leipomoon. Sihamin kartta on perinteisen tyttömäinen.

Kun kysyn Sihamilta missä hän haluaisi asua, hän vastaa että ”en ainakaan Suomessa”, ehkä jossain Euroopassa. Tämän jälkeen hän lisää haluavansa myöhemmin muuttaa takai-

sin Somaliaan. Kun kysyn, että missä päin Eurooppaa, Siham vastaa että ”Saksa oli mieles-
sä”. Hän perustelee tätä saksan opiskelullaan koulussa ja sillä että on jonkin aikaa asunut Sveitsissä ja että siellä asuu sukulaisia.

Kun Anna taivastelee Sihamin haaveita viidestä lapsesta, Siham sanoo säteilevästi, että pienet lapset ovat ihania – hän todella pitää lapsista. Kun kysyn olisiko aarrekartassa jotain muuta jos se olisi tehty yhdessä perheen kanssa, Siham vastaa, että siellä olisi kuva Somaliasta, islamista, mummosta ja laajemmin perheestä.

4.2 Esa

Esa on tansanialainen kohta 16 –vuotias vähän hip-hopparin oloinen poika, joka on asunut Suomessa seitsemän vuotta. Hän on varautunut ja hiljainen ja hänellä kestää huomattavan kauan päästä alkuun aarrekartan teossa. Hän kätkeytyy hupparinsa huppuun, kun alan antamaan ohjeistusta tehtävään. Hän myös kiemurtelee paikallaan ja selaa ja selaa lehtiä, muttei oikein tunnu löytävän sopivia kuvia. Hän lukee tehtäväksiannon useampaan kertaan paperilta. Yritän auttaa häntä työskentelyn alkuun, mutta hän sanoo, että on ymmärtänyt tehtävän eikä selvästi halua apua.

Alkuun päästyään hän saa karttansa valmiiksi hyvissä ajoin. Esasta saa aarrekarttaa tehtäessä sen vaikutelman, että hänelle ei haaveiden tutkiskelu ainakaan tällä menetelmällä ole kaikkien luontevinta. Toisaalta hän voi myös olla temperamentiltaan varautunut uusien asioiden ja vieraiden ihmisten edessä. Kun yhdessä suunnittelemme aarrekarttojen purkua, hän on innostuneen oloisena pohtimassa milloin koulu alkaa perjantaina ja milloin hän pääsee paikalle.

Esa on toinen haastateltava. Pyydän häntä jatkamaan heti Sihamin jälkeen, sillä hän istuu vieressäni. Esalle kertominen on vaikeaa ja hänen repliikeissään toistuvat vähän väliä ”en tiiä” ja hän lisää lauseisiinsa neljä kertaa sanan ”varmaan”:

- Heli: Sää ajattelet, että sää opiskelisit.. kerrotko siitä lisää?
 Esa: En mie tiiä, varmaan, ehkä... riippuu mihin ammattiin
 Anna: Niin että yliopistossa?
 Anna: Yksi kysymys vielä. Mietitkö että sää, että sää vieläkin pelaisit ...siis kymmenen vuoden päästä. Siis mieti.
 Esa: ... siis jottain konneella ... että nettiä ja kaikkee tämmöstä...
 Heli: Niin, että sanoit että ne olis sun harrastuksia. Näytätkö sitä karttaa vielä? Sulla on siellä talo. Missä se olis se talo?
 Esa: Se olis varmaan mun kotimaassa, todennäköisesti.

Hän on varsin haastava haastateltava, enkä saa häntä vapautumaan ja kertomaan haaveistaan tai suunnitelmistaan yhtään laveammin kuin muutamalla sanalla. Yritän saada hänet puhumaan enemmän kysymällä kissan kuvista kartalla, mutta saan vastaukseksi että hän ”tykkää varmaan lemmikeistä”. Saan vaikutelman, että suomen kielellä puhuminen kangertelee ja lisää vaivautuneisuutta. Jos kyseessä olisi ollut yksilöhaastattelu olisin tarjonnut Esalle vaihtoehdoksi puhua englantia, sillä huomasin, että toiset kääntyivät hänen puoleensa kun oli kyse jostakin englannin sanasta.

Hän ei tiedä yhtään mitä hän opiskelisi, tai kuinka pitkään:

- Heli: Missä sää opiskelisit?
 Esa: En minä tiiä. Jossain. Riippuu tietenkin siitä mihin ammattiin, mitä opiskelisin.
 Heli: Olisiko se Suomessa, vai olisiko se Amerikassa, tai Euroopassa vai siellä kotimaassa?
 Esa: En tiiä. Jossain.
 Heli: Sen näkee sitten. Eks niin?

Esan elämään kuuluvat kymmenen vuoden päästä oma kämpppä, auto, kavereita ja perhe ja hän arvelee opiskelevansa. Hän tiivistää osuvasti yhteen lauseeseen koko aarrekartan. Esan aarrekartta on käytännöllinen ja informatiivinen. Siinä on havainnollisesti omakotitalo, auto, opiskelupaikka, kuva perheen ja ystävien kanssa olemisesta sekä harrastuksista (näppäimet ja pelikonsoli). Kerrotun puheen hauras toimijuus ei näy aarrekartassa, sillä siitä saa yhdellä silmäyksellä kuvan Esan käsityksestä mitä liittyy toivottuun tulevaisuuteen. Esa on valinnut karttaansa monipuolisesti asioita elämän eri alueilta. Esan kohdalla näyttäisi siltä, että kartta on toiminut hyvin haastattelun tukena, sillä luulen etten olisi saanut pelkkien haastattelukysymysten avulla hänestä paljon mitään irti. Keskellä Esan karttaa lukee ”friends & family” ja ”Back Home!”.

Esa on valinnut karttaan ainoana kuvan, joka kuvaa hänen kavereitaan ja perheen kanssa olemista. Kuva, jonka hän valitsi on epätyypillinen, toiminnallinen, humoristinen ja riehakas. Esa haluaisi oman talon, joka olisi varmaan kotimaassa jossain kaupungin ulkopuolella. Kuvassa kissoilla on iso tila – ne loikovat mukavasti telineissä ja niiden alla kävelee piirretty dinosaurus, jota Esa ei ole leikannut pois. Toisaalta hän ei ole myöskään leikannut pois kuvatekstiä eikä selällään makaavaa tiikeriä kuvasta, jonka hän sanoo kuvaavan perheen ja ystävien kanssa olemista. Esan arrekartassa olisi ”.jottain muutosta..”, jos se olisi tehty yhdessä perheen kanssa.

4.3 Anna

Anna on turkkilaistaustainen 16-vuotias tyttö, jonka äiti on suomalainen. Anna on muuttanut Suomeen Turkista noin kaksi vuotta sitten. Hän on tullut Suomeen kahdeksannelle luokalle ja on haastatteluhetkellä käynyt Suomessa koulua kaksi vuotta. Hän on erittäin avulias ja alkaa heti työpajan alettua avustaa minua tehtäväpapereiden jaossa, tarjoilee mehua kaikille halukkaille ja Sihamin ohella luo mukavaa rentoa tunnelmaa. Hän antaa erityisen kohteliaan ja hyväkäyttöisen vaikutelman. Anna myös avustaa minua siivoamaan työpajan kun meidän pitää vaihtaa tilaa. Anna on pukeutunut hellemekkoon.

Anna on hyvin huolellinen valitessaan kuvia ja hänellä myös kestää kauan tehdä aarrekartta. Annan kiinnittää aarrekartan esteettisyyteen selvästi eniten huomiota. Aarrekarttojen purkutilanteessa Anna on yllättävän ujo ja lyhytsanainen, sillä hän on ollut aika vilkas ja jutellut paljon toisten kanssa karttojen työstämisvaiheessa.

Hän aloittaa kertomalla kissastaan, jonka toivoisi vielä elävän ja olevan mukanaan. Hän haluaisi olla parisuhteessa "jo silloin". Anna jatkaa, että "mä en haluu olla lihava", mikä herättää ryhmässä tirsakuntaa. Anna jatkaa toistamalla lauseen ja toteaa ettei voi selittää sitä, miksi asia on niin tärkeä. Aiemmin Anna on Sihamille kauhistellut tämän toivetta viidestä lapsesta ja näyttänyt eleellä vatsaa ja todennut "Mut mieti viis". Tässä.. (näyttää vatsaa) sulla menee viis vuotta. Oh my god. Mä en vois elää..

Anna haluaisi vähän kierrellä ympäri maailmaa ja osoittaa valitsemaansa kuvaa. Alla kysyy Annalta olisiko Anna jo naimisissa, mihin Anna vastaa, että hänelle se on ihan sama. Alla jatkaa kysymällä olisiko Annalla lapsia, mihin Anna vastaa joskus haluavansa lapsia, muttei oikein vielä tiedä kymmen vuoden kuluttua. Asia on vielä selvästi kaukainen.

Annan aarrekartta on tyylitelty kuvakollaasi, joka henkii nuorta, menevää elämäntyyliä ja kauneutta. Kuvassa lenkkeilee sporttisesti ja rennosti Laura Voutilainen, jonka olemus on nuorekas, terve ja hoikka. Kuvassa on myös ohjauksen näkökulmasta ihana kuva lentävästä kissasta, joka kysyy "Miten niin en osaa lentää?" En huomaa haastattelutilanteessa tuota kuvatekstiä, sillä olisin ilman muuta kysynyt Annalta siitä lisää. Anna puhuu syvästä kiintymyksestään kissaansa ja sen tärkeydestä, mutta materiaaleissa oli paljon erilaisia kuvia kissoista, joista Anna valitsi juuri tämän. Minusta se kuvaa positiivista ja rohkeaa asennetta tulevaan ja siis vahvaa toimijuutta.

Kuvassa on myös trendikäs ja onnellinen nuoripari, jonka rakkautta symboloi sydän. Valkoiset orkideat ja koristeelliset joulupallot peittävät ison alan kartasta, mutta kukille Anna ei nimeä mitään merkitystä ja joulukoristekuvan hän sanoo valinneensa kuvan koon takia. Matkustamista symboloimaan Anna valitsi kuvan patsaaksi veistetystä suihkukaivosta, joita löytyy yleensä keski- ja eteläeurooppalaisista kaupungeista. Tarjolla oli myös muutama kuva paratiisirannoista.

Hän kertoo ehkä tulevaisuudessa harrastavansa jotain maalaamiseen liittyvää. Kysyn harrastaako hän nyt, mihin hän vastaa mielestäni vähätellen ”Siis mulla on vaan ne koulun valinnaiset”. Jatkamme keskustelua:

Heli: ... Mietitkö sää semmosta että, missä sää asuisit?

Anna: Mää en oo ihan siitä varma. Ehkä mä muuttaisin takaisin Turkkiin. Tai mä ainakin valitsisin jonkun lämpimämmän paikan. Mä en tykkää kylmästä.

Heli: Ootko sää miettinyt sitä mitä sää tekisit? Ajattelitko sää sellaisia?

Anna: Mulla ei oo ollenkaan hajuakaan. Mulle tulee varmaan se sitten.

Anna suunnittelee tulevaisuuttaan jossain muualla kuin Suomessa, mutta hänelle on vielä täysin hämärän peitossa, mitä hän opiskelisi. Tämän sanottuaan, hän toteaa luottavaisesti: ”Mulle tulee varmaan se sitten”. Tämä luottavaisuus yhdessä kissan puhekuplan kanssa antaa Annan toimijuudesta suhteessa työ- ja opiskeluvaihtoihin vahvemman kuvan kuin mitä muu kerronta. Kaiken kaikkiaan Annan kohdalla vahvimmin toimijuus tulee esiin ihmissuhteisiin ja elämäntyylisiin liittyvien kysymysten yhteydessä. Annan aarrekaartta olisi ”aika erinäköinen”, jos se olisi tehty perheen kanssa, mutta hän ei tiedä millä tavalla.

4.4 Rose

Rose on 16 -vuotias turkkilainen tyttö Ankarasta ja hän on käynyt Suomessa jo päiväkotia. Kaiken kaikkiaan hän on kaikista haastateltavistani pisimpään, jo 11 vuotta. Rose on pukeutunut farkkuihin ja paitapuseroon ja voisi ulkonäkönsä ja murteensa puolesta olla kuka tahansa itäsuomalainen tyttö.

Hän aloittaa kertomuksensa lomalle menemisestä. Hän ajattelee kymmenen vuoden kulluttua seurustelelevansa ”hyvän tyypin” kanssa ja matkustelelevansa. Rose rakastaa eläimiä ja haluaisi mennä joskus laskettelemaan. Rose haluaisi muusikoksi ja laulajaksi, mutta myös lääkäriksi. Musiikki jää hänelle joka tapauksessa harrastukseksi koko eliniäksi: ”Musiikki jää mulle harrastukseksi, vaikka kuinka vanha olisin.” Hän ei tiedä haluaako lapsia. Rosen kertomus ei juurikaan eroa länsimaisista individualistisista tytön tulevaisuudenku-

vista, joissa korostuvat yksilökeskeisyys ja elämäntyyli. Hän myös tykkää elokuvista ja suklaasta, jota hän syö ”aina”.

Rosen aarrekartta on samanhenkinen kuin Annankin, mutta hän ei ole panostanut esteettiseen puoleen niin paljon. Rose teki kartan määrätietoisesti ja sai sen valmiiksi ensimmäisten joukossa. Hän myös kysyi minulta, että riittääkö tämä. Vastasin, että se riittää minulle, jos se riittää sinulle. Rosen kartan keskellä on iso kuva vaaleasta bikineihin pukeutuneesta työstä, joka kuvaa Roselle lomailua. Harrastuksista Rose on valinnut myös talvisen laskettelukuvan. Musiikkiharrastusta kuvaa laulaja ja teksti ”Music”, jonka perässä on sydän.

Kartassa on myös kolme kuvaa lemmikeistä, joissa yhdessä on mies ja koira. Parisuhdetta kuvaamaan Rose on valinnut hauskan kuvan, jossa mies ajaa polkupyörällä ja nainen seisoo takana tarakalla. Tarjolla oli paljon perinteisiä naistenlehdissä poseeraavia kuvia pariskunnista. Iso kuva suklaasta kuvaa Rosen runsasta suklaansyöntiä. Rosen kirjoittamat sanat "love", "music" ja "summer" henkivät menevää elämäntyylä.

Rose suunnittelee muuttavansa tulevaisuudessa ehkä Saksaan, koska siellä asuu sukulaisia ja paljon muita turkkilaisia, hän opiskelee saksaa ja Saksassa on hyvä koulutus. Rose ajattelee ehkä menevänsä "sinne ulkomaille" opiskelemaan.

Rose on asunut Suomessa päiväkotikäisestä ja Turkki on hänelle lomamaa ja kiva paikka. Hän on asunut pidempään Suomessa kuin Turkissa, mutta hän kertoo: "Mie lähdin joskus Turkkiin opiskelemaan omaa kieltä ja kulttuuria". Rose ei kuitenkaan suunnittele paluuta Turkkiin, vaan isompaan turkkilaisyhteisöön Saksaan. Kun häneltä kysytään olisiko aarrekartassa vielä jotain muuta jos se olisi tehty perheen kanssa, hän vastaa että siellä olisi Turkki.

4.5 Alla

Alla antaa hyvin selkeän ja varman kuvan kertoessaan aarrekartan avulla tulevaisuudestaan. Alla on vähän hiljaisempi kuin Siham ja Anna, mutta osallistuu haastattelussa ahkerasti kyselemällä toisilta kysymyksiä. Hän on vaalea, luonnonkaunis tyttö, jolla on sorsit ja paitapusero. Alla ei poikkea ulkoiselta olemukseltaan mitenkään ikäisestään vaaleasta suomalaistytöstä.

Alla on suunnitelmissaan hyvin perhekeskeinen. Hän hahmottaa hyvin tulevaisuuttaan kymmenen vuoden päähän ja tekee myös samassa ajassa kaksi karttaa kuin muut tekevät yhden. Hän kertoo karttojen avulla jäsentyneesti tulevaisuudestaan – Allan kartat ovat suunnilleen sitä ja toimivat suunnilleen siten miten minä oletin.

Alla on 17 -vuotias nuori nainen, joka on asunut Suomessa kaksi ja puoli vuotta. Allan äiti on venäläinen ja isä on ukrainalainen. Alla suunnittelee menevänsä naimisiin nykyisen poikaystävänsä kanssa ja hän ajattelee perustavansa perheen jo nuorena. Hän on varma, että hänellä on kaksi lasta jo kymmenen vuoden kuluttua. Ja hän on tietenkin naimisissa. Hän haluaa asua omakotitalossa joissain Helsingissä, hänellä on oma auto ja miehellä on myös oma auto. Heillä on riittävästi rahaa. Alla mainitsee myös että tykkää koruista ja kosmetiikasta, joita hänellä varmaan on paljon.

Alla puhuu harrastuksista ”me” -muodossa – hän harrastaa polkupyöräilyä ja kalastusta poikaystävän kanssa ja katsoo yhdessä jääkiekkoa tämän kanssa, koska poikaystävä ja tuleva mies tykkää hyvin paljon jääkiekosta. Allan aarrearkissa on läsnä myös hänen ja poikaystävän vanhemmat. Käsi kädessä kuva symboloi vanhuutta, jonka hän haluaa viettää yhdessä miehensä kanssa.

Alla ei ole vielä varma ammatillisista suunnitelmistaan, eikä osaa puhua niistä.

Allan aarrekartta olisi erilainen, jos se olisi tehty yhdessä perheen kanssa: ”Äiti varmaan sanoisi, että ei tarvi lapsia vielä silloin”. Alla on asiasta avoimesti eri mieltä.

4.6 Riku

Riku on 16 -vuotias virolainen poika, joka on muuttanut vasta puolitoista vuotta sitten Suomeen. Hän alkaa ihan innokkaasti työstämään aarrekarttaansa. Vaikutelma hänestä on ujo, rauhallinen ja tasapainoinen. Ryhmässä hän enimmäkseen kuuntelee vilkkaiden tyttöjen keskinäistä juttelua. Riku ja Esa eivät näyttäisi olevan kavereita.

Hän suunnittelee tulevaisuuttaan Suomessa ja sanoo muiden kysyessä miksi hän haluaa asua Suomessa, että Suomi on paras. Riku puhuu hyvin varman oloisesti, että haluaa sähköalalle ja ajattelee kymmenen vuoden kuluttua olevansa työelämässä. Hän haluaa matkustella – esimerkiksi lämpimiin maihin kuten Portugaliin tai Espanjaan, tykkää saunasta, koirasta ja hyvästä ruoasta. Hän haluaa asua omakotitalossa tai mökissä meren rannalla. Lasten ajattelemisen on vielä kaukainen asia. Hän on leikannut aarrekarttaansa ”vesi on paras”, muttei selitä sitä mitenkään edes pyydettyäessä. Se voisi viitata terveisiin elämäntapoihin ja jopa raittiuden ihanteeseen tai sitten veden äärellä asumiseen. Tämän aineiston perustella voi vain arvailla miksi hän valitsi tuon lauseen. Se voi kuvata myös rakkautta järviin tai meriin.

Rikun aarrekartta vastaa hyvin sitä, mitä hän kertoo haastattelussa. Kartta antaa hyvin varman ja rauhallisen vaikutelman. Riku on valinnut omaa taloa tai mökkiä symboloimaan ruokokattoisen Itä- ja Pohjanmeren rannoille perinteisen tyyppillisen talon, joita ei Suomessa ole, mutta Virossa kyllä. Kuitenkin Rikun tuleva talo tai mökki sijaitsee Suomessa. Kuvassa koira ottaa koppia frisbeestä ja hyppää ilmaan. Kuva on vauhdikas ja leikkisä. Riku on leikannut myös kuvan urheiluautosta, joka kertoo menestyksestä, vauhdista ja nopeudesta. Kysyttäessä Riku sanoo sen kuvaavan vain tavallista autoa. Kuvan sauna on tilava, moderni ja avara ja kuva ruoasta näyttää hyvältä, huolella valitulta perusruoalta.

Riku on ainoana nuorista valinnut aarrekartaansa tehostamaan suomenkieliset tekstit "kesä" ja "paras vesi". Aarrekartassa on myös matkustamista kuvaava kuva, josta välittyy kaukokaipuu ja seikkailu.

4.6 Toimijuus eri elämäalueilla

Havainnollistan tämän taulukon avulla haastattelemieni nuorten tulevaisuudenkuvia tarkastelemalla heidän toimijuuttaan suhteessa erilaisiin elämäalueisiin⁶.

Nuoren nimi	Vahva toimijuus	Hauras toimijuus/ epävarmuus
Siham	Parisuhde, perhe Ammatti Harrastus Toiveiden asuinmaa	
Esa	Perhe, ystävät Toiveiden asuinmaa Aarekartta ⁷ (ytimestä, mm. opiskelupaikka)	Ammatti Opiskelu Kerrottu puhe lähes kokonaan
Anna	Elämäntyyli, ulkonäkö Parisuhde, lemmikki Tulevaisuuden usko Toiveiden asuinmaa	Ammatti Harrastus
Rose	Harrastus Ammatti Elämäntyyli Parisuhde Perhe, juuret Toiveiden asuinmaa	Perheen perustaminen
Alla	Perhe, parisuhde Vauraus, elämäntyyli Omat valinnat Toiveiden asuinmaa	Ammatti
Riku	Ammatti Opiskelu Toiveiden asuinmaa Oma talo ja auto Elämäntyyli	Perheen perustaminen

⁶ Elämäalueet ovat siinä järjestyksessä, miten merkittävänä ne esiintyvät kunkin nuorten kerronnassa tai aarekartassa.

⁷ Esan kohdalla olen vielä erotellut aarekartan perusteella hahmotettavan vahvan toimijuuden ja hänen kerronnassa ilmenevän hauraan toimijuuden. Tämä on hyvä esimerkki miten ohjauksessa voi erilaisten visuaalisten ja toiminnallisten menetelmien kautta saada esiin vahvaakin toimijuutta, vaikka kielellisen ilmaisun perusteella voisi ajatella nuoren toimijuuden hyvin hauraaksi.

5 TEEMAT

Tässä luvussa analysoin haastattelemini nuorten tulevaisuuskuville yhteisiä teemoja, jotka esiintyvät useimpien kerronnassa ja aarrekartoissa tai muuten nousevat teemoiksi ryhmän keskusteluissa. Aineistossa on erotettavissa sellaisia teemoja, joiden suhteen maahanmuuttajatausta ei näyttäisi tämän aineiston valossa merkittävästi vaikuttavan. Näitä teemoja ovat Ihmissuhteet ja eläinystävät, Elämäntyyli, vapaa-aika ja ulkonäkö sekä varsin normatiiviset yhdessä tuotetut käsitykset Menestyksen symbolit – omakotitalo ja kaksi autoa ja Ideaali perhe.

Sen sijaan teemoissa Toiveiden asuinmaa, Työ, Ammatti ja opiskelu sekä Syrjintä tulee vahvasti esiin monikulttuuristen nuorten erityisyys ja erityiskysymykset. Kaikkein kiinnostavinta aineistoa ohjauksen näkökulmasta sain, kun kysyin nuorilta missä maassa he kymmenen vuoden kuluttua asuisivat ja olisiko aarrekartta erilainen, jos olisit tehnyt sen yhdessä perheen kanssa. Aloitan temaattisen analyysin teemoilla, joissa maahanmuuttajatausta nostaa esiin erityisiä kysymyksiä.

5.1 Ammatti, työ ja opiskelu

Otsikon Ammatti, työ ja opiskelu alle jäsenyi huomattavan vähän informaatiota ottaen huomioon näiden teemojen keskeisyyden ihmisen elämässä. Näin jälkepäin minua hieman harmittaa, etten esimerkiksi kysynyt nuorilta minne he ovat hakeutuneet jatko-

koulutukseen. Se olisi todennäköisesti tuottanut enemmän tietoa tämän otsikon alle, myös niiden osalta jotka eivät osanneet sanoa vielä mitään tulevasta ammatistaan.

Haastateltavistani Rikulla, Sihamalla ja Rosella on selvä suunta. Riku haluaa sähköalalle ja ajattelee kymmenen vuoden päästä olevansa töissä. Rose ja Siham sanovat haluavansa lääkäreiksi. Mielenkiintoista on, että kummankaan aarrekartassa ei ole mitään lääkärin ammattiin tai lääketieteen opiskeluun viittaavaa. Sen sijaan molempien kartassa on kuva rakkaasta harrastuksesta, josta jopa toivotaan ammattia. Sihamin kartta on täynnä isoja leivonnaisia. Hän kertoo harrastavansa leipomista ja haluavansa omistaa leipomon, jos hänen ensimmäinen toiveensa päästä lääkäriksi ei toteudu.

Minulle syntyi ohjaajana sellainen mielikuva, että Sihamin oma toive olisi oma leipomo:

Siham: ... Ja sitten tässä on leivoksia. Haluan omistaa leipominen, jos se ensimmäinen toive ei toteudu. Se että lääkäri. Ja sitten tässäkin on leivoksia. Minä tykkään kakuista ja haluan tehdä kakkuja.

....

Heli: Elikä sulla olisi niinku se ammatti. Sanoitko että sulla voi olla leipomo ja se olis oma leipomo... Ja sit sulla oli jokin toinenkin asia siellä.

Siham: Se on vasta se toinen toive, se leipomo.

Heli: Okei.

Siham: Se ensimmäinen on se lääkäri.

Haastattelussa Siham sanoo niin nopeasti, että hänen ensimmäinen toiveensa on tulla lääkäriksi, että se menee minulta ohi. Katselen karttaa samalla kun haastattelen. Leipomisesta Siham puhuu laveammin.

Rose kuvaa tulevaisuuden haaveitaan näin:

Mie haluisin muusikoksi ja laulajaksi, mut myös lääkäriksi. En mää tiiä. (naurahtaa)
Musiikki jää mulle harrastukseksi, vaikka kuinka vanha olisin.

Rosen aarrekartassa vahvasta musiikkiharrastuksesta kertoo kuva menevästä laulajasta ja kirjoitus ”Music”, jonka perässä on sydän. Nauhoitin myös aarrekarttojen tekemisen ensimmäisessä työpajassa ja nauhalta kuulen, kun Rose kertoo ladanneensa YouTubeen videon, jossa hän joko laulaa tai soittaa.

Rosen ja Sihamin kerronnassa esiintyvä toive tulla lääkäriksi on yleinen maahanmuuttajien keskuudessa. Erityisesti Sihamin, mutta myös Rosen kohdalla minulle heräsi kysymys siitä, kenen toive lääkäriksi valmistuminen oli. Toive tulla lääkäriksi sanottiin nopeasti, jopa ohimennen. Ja sitten alettiin enemmän puhua leipomisesta ja musiikista, joista myös toivottiin ammattia. Tässä kohtaa olisi ohjauksellisesti hyvä pohtia tätä kysymystä nuoren ja hänen vanhempiansa kanssa yhteisesti.

On hyvin tavallista, että maahanmuuttajataustaisilla vanhemmilla on kunnianhimoisia toiveita paremmasta tulevaisuudesta lapsilleen. Usein tärkeä motiivi maahanmuutolle on halu taata omille lapsille paremmat koulutukselliset ja ammatilliset mahdollisuudet. Vanhemmat ovat saattaneet tehdä merkittäviä uhrauksia maahanmuuton takia ja taloudellinen selviytyminen ja perheen hyvinvointi saattavat vaikuttaa siten, että nuorten urasuunnitelmat nähdään paremminkin perheen kuin yksilön asioina. (Kisiel Dion 2006, 303-304.)

Suomessa maahanmuuttajavanhemmille tehdyssä kyselytutkimuksessa kaikki vanhemmat uskoivat koulutukseen avaimena menestykseen ja olivat koulutusmyönteisiä, myös ne joiden koulutustaso oli alhainen. Lukioon menoa toivoi 70 prosenttia maahanmuuttajavanhemmista, kun vastaava luku suomalaisten keskuudessa oli n. 50 prosenttia. (Rinne & Tuittu 2011, teoksessa Säävälä 2012, 24.) Erityisesti lääkäri näyttäisi olevan ammatti, jota useat maahanmuuttajavanhemmat toivovat lapselleen. Osa vanhemmista ei kuitenkaan tunnu ymmärtävän millaista lukiomenestystä se edellyttää (Säävälä 2012, 35, 82; Litja 2013.)

Loput haastateltavista olivat vielä hyvin epävarmoja tulevaisuuden suunnitelmistaan opiskelun ja työn suhteen. Esa vaikutti aiheesta hieman ahdistuneelta, kun taas Anna sanoi ettei hänellä ole "hajuakaan" siitä mitä hän opiskelisi, mutta toteaa luottavaisesti: "Mulle tulee varmaan se sitten". Myöskään Alla ei ole vielä varma ammatillisista suunnitelmistaan, eikä halua puhua niistä.

Tutkimukseen osallistuvat nuoret ovat kaikki hyvin opiskelumyönteisiä. Vaikka osa heistä on vielä täysin epävarma ammatillisten tulevaisuudensuunnitelmien suhteen, ryhmässä vallitsee yksimielisyys siitä, että tulevaisuudessa opiskellaan. Esa on liimannut aarrekart-

taansa kuvan, jossa lukee opiskelupaikka. Hän selvästi toivoo itselleen jatkokoulutuspaikkaa. Anna pohtii lasten saamisen ajoituksen yhteydessä, että opiskelu kestää pitkään ja kysymällä Esalta suunnitteleeko tämä yliopistopintoja antaa ymmärtää sen olevan tavoiteltavaa (tämä käy ilmi keskustelun vuorovaikutuksessa). Alla puolestaan ajattelee sovitavansa opiskelut tavalla tai toisella perheen perustamisen lomaan.

5.2 Moninaisia ”ääniä”

Kysyin myös nuorilta ”olisiko kartassa ollut jotain muuta, jos olisit tehnyt sen perheen kanssa”. Ainoastaan Riku vastasi, että hänen karttansa olisi samanlainen. Annan kartta ”[o]lisi kyllä se erinäköinen, mutten tiedä millä tavalla. Olis se aika eri näköinen” ja Esan kartassa olisi ”..jottain muutosta..”.

Alla, Rose ja Siham osasivat kysyttäessä vähän kuvailla millä tavalla. Allan vastaus on napakka ja mielestäni aika tyypillinen 17-vuotiaan länsimaisen nuoren naisen tahdonilmaus suhteessa omaan äitiin:

Äiti varmaan sanoisi, että ei tarvi lapsia vielä silloin. Minulla on vähän eri mielipiteet. Muuten olisi samanlainen.

Tapa, jolla Alla asian sanoo antaa ymmärtää, että hän aikoo tehdä kuten itse parhaaksi katsoo. Hän tuo reippaasti julki näkemuseron äidin kanssa. Sihamin vastaus on tavallaan vatsakohta Allan napakalle ja nopealle oman tahdon ilmaisulle:

Siellä olisi Somalian kuva, siellä olisi mun uskonnosta ja siellä olisi mummusta kuva. Tulis paljon mieleen. Ja perheestä varmaan.

Rose vastaa kysymykseen vähän samalla tavalla, mutta lyhyemmin:

Olisi se erilainen. Siinä olisi Turkki. Olisin ehkä Turkissa.

Erityisesti Sihamin vastauksissa piirtyy esiin diaspora – sille ominainen kiinnittyminen ”kotiin”, ylijäräinen perhe sekä kulttuuristen juurien, uskonnon ja suvun merkitys. Kiinnostavaa on, että *sen paremmin diaspora kuin lääkärin ammattikaan* ei näy mitenkään

kummankaan tytön aarrekartassa, vaan he ovat laatineet ne hyvin pitkälle omien unelmiensa ympärille leipomosta ja muusikon urasta ja rakkaudesta. Ero Allaan on kuitenkin selkeä: siinä missä Alla korostaa näkemyseroa perheensä (äiti) kanssa, näyttäisi Sihamin ja Rosen kohdalla suhtautuminen omien ja perheiden välisiin toiveisiin olevan verhotumpi. Vastauksista voi myös jossain määrin päätellä, miten pitkälle länsimaisille yhteiskunnille ominainen individualisaatio on omaksuttu. Kysymyksen ”olisiko kartassa ollut jotain muuta, jos olisit tehnyt sen perheen kanssa” avulla sain siis esiin eroja ja yhtäläisyyksiä suhteessa vanhempiin ja perheeseen.

Ohjauksen eräs keskeisimpiä tavoitteita on avustaa ohjattavaa omien kykyjensä kehittämisessä, lisätä heidän valinnanmahdollisuuksiaan ja vapauttaa ihmisiä heitä rajoittavista asioista (Peavy 2006, 40). Tässä kontekstissa on kiinnostavaa katsoa Allan, Rosen ja Sihamin vastauksia erilaisten ”äänten” kautta, joilla nuoret puhuvat.

Peavy on tuonut Bakhtin ajattelua ohjaukseen ja kiinnittänyt huomiota ohjaajalle tärkeään taitoon kuulla erilaisia ”ääniä”. Bakhtin on esittänyt, että minuutta kannattaisi ajatella hotellina, jossa on monia huoneita ja jokaisen huoneeseen on majoittunut yksi ääni. Tällainen ääni voi olla vaikka ruoanlaittoa harrastavalla ihmisellä ruoanlaittajan ääni. Kun tietty ääni on asettunut minuuden hotelliin, se ei enää lähde sieltä. Se voi jäädä takalalle, mutta se voidaan kutsua sieltä puhumaan esimerkiksi ruoanlaittajan äänellä. Jokainen kokemuksen virta synnyttää yhden äänen. Ihminen voi puhua aviomiehenä, kokkina, puutarhurina, runoilijana, jalkapalloilijana ja autoilijana jne. Peavyn mukaan ihmiset rakentavat omaelämäkerrallisen minuutensa, kun he oppivat antamaan äänen erilaisille kokemuksilleen. Ohjaajan tulisi virittäytyä kuulemaan sitä tai niitä ääniä, joita avunhakija (ohjattava H.E) käyttää keskustelussa. (Peavy 2006, 50, 76.)

Aarrekartta -työskentely nosti muutamien nuorten kohdalla esiin moninaisia ”ääniä”: Rosen kohdalla muusikon, Sihamin kohdalla leipurin, Allan kohdalla erityisesti vaimon ja äidin sekä taloudellisesti menestyvän ihmisen ja Esan kohdalla pojan, joka kaipaa kotiin perheen ja ystävien luo. Aarrekartta -työskentelyn avulla ohjauksessa voi herkiytyä tunnistamaan erilaisia ”ääniä” kuten esimerkiksi kuuliaisen tyttären äänen, jossa kuuluu perheen toive lääkärin arvostetusta ammatista.

5.3 Toiveiden asuinmaa

Kysyin nuorilta missä he ajattelevat kymmenen vuoden kuluttua asuvansa, jos he eivät sitä itse tuoneet esiin. Tulevaisuutta Suomessa suunnittelevat ainoastaan Riku ja Alla – Suomen lähialueilta kotoisin olevat nuoret. Siham, Rose, Esa ja Anna haluavat muuttaa pois Suomesta ja rakentaa elämänsä muualle. Kiinnostavaa on, että kaikki muut pois muuttoon suunnittelevat paitsi Anna ovat pitkään asuneet Suomessa. Siham on asunut Suomessa kahdeksan vuotta ja Esa seitsemän, Rose jopa 11 vuotta. Alla ja Riku ovat asuneet Suomessa vasta muutaman vuoden – Alla on asunut Suomessa kaksi ja puoli vuotta ja Riku puolitoista vuotta. Halu muuttaa pois ei ainakaan selity sillä, että olisi akkulturaatiomallin mukaisessa sopeutumisen alkuvaiheessa. Se ei myöskään tässä tapauksessa selity puutteellisella suomen kielen taidolla, joka oli kaikkien kohdalla varsin hyvä.

Nuorten kertoessa tulevaisuuden toiveistaan aarrekarttojen avulla, syntyy tilanne, jossa Suomeen jäämistä pitää perustella toisille ryhmäläisille. Kun kysyn Rikulta olisiko hänen talonsa Suomessa, saan varman vastauksen, että ”olisi Suomessa”. Joku nuorista kysyy: ”Miksi halusit asua Suomessa?”. Riku vastaa, että ”Suomi on paras”. Toiset sanovat tähän, että ”Viro on hyvä paikka” ja vähän ihmettelevät Rikun valintaa.

Esa on haastateltavista ainoa, joka tuo oma-aloitteisesti esiin toiveidensa asuinmaan. Hänen aarrekartassaan lukee ”family and friends, Back Home”. Saan vaikutelman, että siitä paistaa koti-ikävä. Esa siis haluaa muuttaa takaisin vanhempiensa kotimaahan Tansaniin. Myös Anna miettii ehkä muuttavansa takaisin Turkkiin tai ainakin jonnekin lämpimään maahan.

Esan kohdalla kaipuu kotimaahan näyttyy hyvin henkilökohtaisena. Koska Esa on asunut Suomessa jo seitsemän vuotta ja on vasta 16 -vuotias, hänen on täytynyt viettää suurin osa siitä lapsuudesta jonka hän voi muistaa Suomessa. Minusta tässä Esan kaipaus kotiin edustaa selvästi myös diasporan käsitteeseen kuuluvaa toivetta paluusta kaivatun kotimaahan (ks. Bryceson & Vuorela 2002, 4-5).

Siham ja Rose yllättävät minut suunnitelmillaan muuttaa Saksaan. Kun kysyn Sihamilta missä hän asuisi, saan vastaukseksi napakasti: ”en ainakaan Suomessa”, ehkä jossain Euroopassa. Tämän jälkeen hän lisää nopeasti haluavansa myöhemmin muuttaa takaisin Somaliaan. Kun kysyn, että missä päin Eurooppaa, Siham vastaa: ”Saksa oli mielessä”. Hän perustelee tätä saksan opiskelullaan koulussa ja sillä että on jonkin aikaa asunut Sveitsissä ja että siellä asuu sukulaisia.

Sihamin kohdalla diaspora ja transnationaali perhe näkyvä molemmat kiinnostavalla tavalla. Toive Somaliaan paluusta ja vastaus, että jos aarrekartta olisi tehty yhdessä perheen kanssa, siinä olisi mummo, Somalia, uskonto ja sukuverkostoa tuovat esiin yhteisen maantieteellisesti määrittyvän kotimaan ja toiveen paluusta sinne. Sihamin kohdalla näyttäisi toive palata Somaliaan vähemmän henkilökohtaiselta kuin Esan kohdalla. Transnationaali perhe on Sihamille selvästi merkittävä tuki, joka helpottaa kolmanteen maahan kuten Saksaan muuttoa.

Myös Rose ajattelee asuvansa tulevaisuudessa ehkä Saksassa. Rosen kohdalla transnationalismi on hyvin selkeä – hän suunnittelee muuttavansa Saksaan, jossa asuu sukulaisia ja paljon muita turkkilaisia. Hän ei suunnittele paluuta Turkkiin, vaan liittymistä Saksan isoon turkkilaisyhteisöön. Turkki näyttäytyy hänelle kivana lomamaana, mikä on tyypillinen siirtolaisten lasten keskuudessa. Kun ensimmäisen polven siirtolaisille vierailut kotimaahan ovat yhteydenpitoa lähisukulaisiin, niin usein kolmannen ja neljännen polven siirtolaiset pitävät vierailuja ”kotimaahan” lomamatkoina tai muuten symbolisena toimintana (Murphy 2006, 79).

5.4 Syrjintä

Kansanryhmään kohdistuva syrjintä nousee aineistossa esiin turkkilaistaustaisten Annan ja Rosen välisessä yhdessä keskustelussa, kun Rose sanoi haluavansa ehkä muuttaa Saksaan opiskelemaan:

- Heli: Missä sää asuisit?
 Rose: Ehkä Saksassa.
 Siham: Miksi?
 Rose: Koska Saksassa on aika paljon turkkilaisia ja sit mie opiskelen saksaa. Ja siellä on hyvä koulutus. Ehkä mie meen myös sinne ulkomaille opiskelemaan. ...
 Anna: Saksalaiset inhoo turkkilaisia.

Ryhmässä syntyy tässä kohtaa paljon spontaania yhtäaikaista keskustelua, jossa on nauhua mukana ja josta ei saa nauhalta jälkikäteen selvää. Rose yrittää jättää Annan kommentin huomiotta ja viittaa käyneensä Saksassa ja sukulaisiinsa. Anna kuitenkin jatkaa sinnikkäästi:

- Anna: Ne vihaa niitä turkkilaisia, ketkä asuu siellä Saksassa. Koska ne muuttaa sen koko Saksan sen jutun ..
 Rose: En mie ajatellut mitään politiikkaa. Mie vihaan tommosta.
 Anna: Siis minä vaan kuulin tän. Voi olla väärin.

...

- Rose: En mie tiedä. Saksan koulutus on hyvä ja mie opiskelen saksaa ja miulla on siellä sukulaisia.
 Anna: Sorry.

Välttääkseen konfliktia Anna pehmentää kommenttiaan ja sanoo vain kuulleensa näin ja Rose pysyy kannassaan. Keskustelu jää tähän.

Otin tämän lyhyen keskustelun mukaan analyysiin, koska siinä käsitellään etniseen ryhmään kohdistuvaa syrjintää. Tämä on esimerkki tilanteesta, jossa ryhmäkeskusteluun osallistujat innostuvat keskustelemaan jostain itselleen merkittävästä asiasta spontaanisti. Tällaiset spontaanit keskustelut ovat analyysin kannalta usein hyvin hedelmällisiä. Pie-

net sensitiiviset hetket auttavat tutkijaa havaitsemaan kulttuurisia luokituksia ja eronte-koja ja myös se mistä ei keskustella voi olla merkittävää. (Valtonen 2005, 236-237.)

Vaikka etnistä syrjintää sivuttiin, siitä ei lähdetty ollenkaan henkilökohtaisesti keskustelemaan. Minun teki mieleni itsekin etniseltä taustaltani saksalaisena kommentoida keskustelua ja sanoa, että Saksa on iso maa, jonne mahtuu monenlaisia mielipiteitä. Pitäydin kuitenkin narratiivisen haastattelun ideaalissa, jossa kannustetaan kertomaan ja yritetään minimoida omaa roolia haastattelijana. Aiheeni ei myöskään ollut etninen syrjintä, vaan maahanmuuttajanuorten tulevaisuuskuvat. Tiedostin myös, että syrjinnän kokemukset ovat niin kipeitä kokemuksia, että niistä ei valmistautumatta ja ohjaajalle/ tutkijalle vieraassa ryhmässä kannata alkaa keskusteluttamaan.

On myös huomion arvoista, että kukaan nuorista ei lähtenyt viemään keskustelua Suomen kontekstiin. Etniseen ryhmään kohdistuvat ennakkoluulot ja syrjintä kun eivät valittavasti ole mikään tuntematon ilmiö Suomessakaan ja suurella todennäköisyydellä joko joku nuorista itse tai joku hänen lähipiirissään on joutunut kokemaan ikävää käytöstä ja syrjintää suomalaisten taholta. Esimerkiksi Varjosen väitöstutkimuksessa maahanmuuttajan asema näyttäytyy Suomessa ja Suomeen integroitujana passiivisena, marginaalisena ja epätasa-arvoisena. Syrjintää koskevassa puheessa nousee esiin, miten maahanmuuttajan lähtömaa tai etninen tausta vaikuttavat siihen, miten helppoa tai vaikeaa Suomeen on integroitua ja maahanmuuttajien epätasa-arvoinen asema suhteessa suomalaisiin esiintyi tarinoissa usein perustavanlaatuisena olosuhteenä. (Varjonen 2013, 156.) Haastattelimieni nuorten hiljaisuus tulee myös merkittävämmäksi kun samassa ryhmäkeskustelussa on tuotettu ”toiveiden asuinmaa”, joka on joissain muualla kuin Suomessa.

Suomessa on maahanmuuttajanuorten syrjinnän ja ulkopuolisuuden kokemuksia tutkittu myös nuorisotutkimuksen piirissä. Esimerkiksi tutkittaessa monikulttuuristen nuorten identiteetin muodostumista esiin nousi maahanmuuttajanuorten käsitys, että suomalaiset jakavat ja ylläpitävät negatiivista stereotypiaa maahanmuuttajista ja katsovat heitä sen läpi. Tutkimuksen valossa näyttäisi siltä, että maahanmuuttajanuorten elämää leimaa jatkuva oman kelpoisuuden todistelu ja pyrkimys stereotyyppien murtamiseen. Maa-

hanmuuttajataustaiset nuoret kokevat, että heidän on vaikea saada ystäviä kantasuomalaisista nuorista. Suomalaiset nuoret koetaan epäystävällisiksi, hiljaisiksi ja vaikeiksi lähestyä. Sen sijaan monikulttuuriset nuoret mielletään itsen kaltaisiksi – kulttuuriltaan samalaisiksi ja helposti lähestyttäviksi. (Litja 2009, 54-55.) Myös Varjosen tutkimuksessa negatiivisten stereotyyppien leimaamiin etnisiin ryhmiin kuuluvat kertojat kuten venäläiset ja turkkilaiset tekivät paljon diskursiivista työtä joko osoittaakseen stereotyyppiat vääriksi tai itsensä sopimattomiksi niihin etenkin. (Varjonen 2013, 153.) Suomi ei myöskään muodosta poikkeusta sen suhteen, että ulkomaalaiset tutustuvat, seurustelevat ja ystäväystyvät lähinnä toisten ulkomaalaisten kanssa (ks. Kautto 2009, 65).

5.5 Ihmissuhteet ja eläinystävät

Haastattelemiini nuoret ovat hyvin monessa suhteessa kuin ketkä tahansa ikäisensä yhdeksäsluokkalaiset nuoret. Kun aloin kirjoittaa tutkimuksen nuorten tarinoita litteroidun aineiston ja aarrekarttojen pohjalta, huomioni kiinnittyi kolmeen seikkaan. Ensinnäkin haastateltavani kertoivat toivotusta tulevaisuudestaan hyvin individualistisesti ja ainoastaan Esan ja Allan aarrekartassa on kuva ja/ tai teksti perheestä ja kavereista. Olin odottanut, että aarrekartat ja tarinat olisivat täynnä sukulaisia ja muita tärkeitä ihmisiä, sillä monet haastateltavat ovat kotoisin maista, jotka luetaan *yhteisöllisyyttä korostaviin kulttuureihin*⁸.

⁸ Monikulttuurisuuden yhteydessä usein ryhmitellään kulttuureita yksilöllisyyttä tai yhteisöllisyyttä korostaviin kulttuureihin. Yksilökeskeisyys on tyypillistä länsimaisille kulttuureille ja syntynyt modernin ajan teollistumisen myötä. Yhteisöllisyyttä korostavia kulttuureja ovat aasialaiset, afrikkalaiset ja eteläamerikkalaiset kulttuurit. Tosin globalisaation ja länsimaisen kulutuskuulttuurin myötä yksilöllisyyden korostus on kovaa vauhtia leviämässä myös kehittyviin maihin (Puukari & Korhonen 2013, 13.)

Aarrekarttojen perusteella nuoret näyttävät hyvin pitkälle sisäistäneen länsimaisissa yhteiskunnissa vallalla olevan individualismin, jossa omaa itseä ja identiteettiä pidetään selvästi erillisempänä kuin yhteisöllisissä kulttuureissa, joissa oma identiteetti määrittyy usein huomattavasti enemmän toisten yhteisön jäsenten kautta. (ks. Puukari & Korhonen 2013, 13-14.)

Individualistisesta tavasta jäsentää tulevaisuutta poikkeaa ainoastaan Alla, joka on erittäin perhekeskeinen. Hän on varma, että menee naimisiin nykyisen poikaystävänsä kanssa ja perustaa perheen nuorena. Ydinperheen – lasten ja miehen lisäksi myös laajempi perhe on läsnä Allan kartassa. Hän valitsi kuvan joulusta ja sanoi, että haluaisi joka vuosi viettää ihanan joulun yhdessä ”miehen kanssa, lasten kanssa ja sitten meidän vanhemmat, siis kaikki yhdessä”.

Alla myös pohtii tulevaa elämäänsä ruuhkavuosina:

...Haluisin myös koiran.. en ole varma, että se on hyvä idea. Jos olisin opiskelemissa tai töissä ja olisi jo omat lapset, ja vielä koira ja työ ja mies.. kaikkea. Se olisi vähän vaikea minusta.

Vahva perhekeskeisyys näkyy myös siinä, että hän harrastaa yhdessä (tulevan) miehensä kanssa. Alla pohtii myös mielestäni ikäisekseen harvinaisella tavalla vanhuutta – hän on valinnut valokuvan, jossa on käsi kädessä kuvaamaan toivomaansa yhteistä vanhuutta tulevan miehensä kanssa.

Toinen silmiinpistävä seikka oli, että tyttöjen aarrekartoissa loisti romanttinen rakkaus ja toive löytää ”se oikea kumppani” ja solmia parisuhde. Esimerkiksi Siham aloittaa kertomuksensa:

Mulla on tämmönen... ja sitten tässon sormukset, koska mä haluan mennä naimisiin kymmenen vuoden päästä, silloin kun mä löydän oikean. Sitten tässä lukee children – lapsia myös. Ja niinku ei viittä enempää. (naurahdus)

Hän on myös leikannut aarrekarttaan parisuhdetta symbolimaan kukan, jonka varressa on monia arvokkaita sormuksia. Kuvan yhteydessä lukee vielä ”romanssi”. Rose ajattelee kymmenen vuoden kuluttua seurustelevansa ”hyvän tyyppin kanssa” ja matkustelevansa.

Myös Anna haluaisi olla parisuhteessa ”jo silloin”. Hän on valinnut aarrekarttaansa kuvan, jossa on trendikäs ja onnellisen oloinen nuoripari, jonka rakkautta symboloimaan Anna on vielä leikannut sydämen.

On mielestäni tärkeä huomata miten selvästi tytöt näkevät kumppanin valinnan omaksi päätöksekseen. Tytöt näyttävät sisäistäneen länsimaisen ajatuksen siitä, että jokainen itse löytää oikean kumppanin ja suhde perustuu romanttiseen rakkauteen. Esimerkiksi somalialaisessa kulttuurissa perinteisesti avioliitto on ollut järjestetty ja nähty pitkälti perheiden välisenä liittona. Tosin silloin kun perheet eivät ole hyväksyneet toisiinsa rakastuneen parin avioliittoaiketta, on myös karkausavioliitto ollut mahdollinen. Tällöinkin vanhemmat usein hyväksyvät nuorten avioliiton ajan myötä. (Tiilikainen 2003, 185.)

Kolmas yllätys tarinoissa oli lemmikkieläinten tärkeys haastateltaville. Ainoastaan Siham ei mainitse lemmikkejä. Kaikkien muiden aarrekartoissa on yksi tai useampi koiran tai kissan kuva tai he sanovat haluavansa kissan tai koiran. Esimerkiksi Esan kartassa on keskellä iso kuva kissoista ja Rosella on kolme kuvaa lemmikeistä, joista yhdessä on mies ja koira. Tämä voi olla sattumaa, mutta se voi myös kuvata modernia perhettä, jonka muodostavat nuoripari ja koira.

Anna aloittaa haastattelussa oman tarinansa kertomalla kissastaan:

Mulla on nyt kissa ja mää toivoisin että se vieläkin eläis silloin tai niinku mä uskon, että se olisi mun mukana. ... Ne elää kolmetoista vuotta. Se on nyt kolme vuotta. Se just...

Tämä kuvaa mielestäni vahvasti sitä, miten merkittävä voi lemmikkieläin ihmiselle olla. Eläinten hyödyntäminen ihmisen psyykkisen ja fyysisen terveyden edistämiseksi onkin kasvava trendi monissa Euroopan maissa ja Yhdysvalloissa. On alettu puhua Green Care – käsitteen kautta eläinten ja luonnon merkityksestä ihmisen hyvinvoinnille ja sitä hyödynnetään erilaisten potilasryhmien kuntoutuksessa terveydenhuollossa. Esimerkiksi tutkituissa eläinavusteisen terapian vaikuttavuutta psykiatristen potilaiden hoidossa näyttäisi siltä, että vuorovaikutus eläinten kanssa voi vähentää stressiä, parantaa itseluottamusta ja sosiaalisia taitoja sekä kohentaa elämänlaatua. (Berget, Ekeberg & Braastad 2008).

On paljon mahdollista, että haastattelemini nuorten kohdalla lemmikkieläin on ollut hyvin tärkeä kuormittavissa elämäntilanteissa, joka uuteen maahan muuttaminen aina on. Maahanmuuttajataustaisilla lapsilla on valtaväestön lapsista poikkeavia hyvinvoinnin ja terveyden riskejä. Usein pitää oppia uusi kieli, mennä uuteen kouluun, löytää uusia ystäviä, myös kohdata ennakkoluuloja ja syrjintää. On tavallista, että perheellä on ensimmäisinä vuosina maahanmuuton jälkeen taloudellisia vaikeuksia ja yksinhuoltajuus on tietyissä etnisissä ryhmissä yleistä. Osalla lapsista on myös traumakokemuksia. (Säävälä 2012, 10.)

5.6 Elämäntyyli, vapaa-aika ja ulkonäkö

Elämäntyyliin ja vapaa-aikaan liittyvät unelmat ja toiveet ovat kaikissa aarrekartoissa vahvasti läsnä. Tämä on myös elämänavalue, josta osataan parhaiten puhua. Matkailu on tärkeällä paikalla Rikun, Rosen ja Annan aarrekartoissa ja kertomuksissa. Rose jopa aloittaa kertomuksensa sanomalla:

Tässä mennään jonnekin saareen lomalle.

Myös Riku haluaa matkustella – esimerkiksi lämpimiin maihin kuten Portugaliin tai Espanjaan, Rikun aarrekartassa on myös matkustamista kuvaava kuva, jossa pitkätukkainen nuori istuu kassien kanssa satamassa ja katselee merelle. Kuvasta välittyy kaukokaipuu ja lähteminen, ja matkustamiseen liittyvä vapauden tunne ja seikkailu.

Anna sanoo, että haluaisi kierrellä ympäri maailmaa ja osoittaa valitsemaansa kuvaa. Maailman näkemisen tärkeyttä vielä alleviivaa Annan myöhempi pohdiskelu, kun nuoret keskustelelevat sopivasta iästä tulla isäksi tai äidiksi. Hän ei haluaisi tulla äidiksi vasta kolmekymppisenä, vaan nuorempana: Hän haluaisi mennä ympäri maailmaa eikä voi tehdä sitä raskaana (Anna näyttää puhuessaan kädellä isoa vatsaa). Tätä ennen pitäisi vielä ehtiä opiskella, ”[k]oska se opiskelukin kestää niin pitkään”.

Matkailun ohella kaikkien muiden kuin Sihamin aarrekartoista näkyy vauhdikas ja nuorekas elämäntyyl. Rosen kirjoittamat ”Love”, ”Summer” ja ”Music” kuvaavat hyvin Rosen tekemään vauhdikasta, kesäistä aarrekarttaa, jota terävöittää talvinen laskettelukuva. Keskellä paperia on iso kuva vaaleasta bikineihin pukeutuneesta tytöstä, joka kuvaa Roselle lomailua. Rosen koko aarrekarttaa voi katsoa myös metaforana menevästä, nuorekkaasta ja vauhdikkaasta nuoren aikuisen elämästä.

Alla teki kaksi aarrekarttaa, joista toinen henkii perhekeskeisyyttä ja toinen nuorekasta, vauhdikasta ja varakasta elämää. Keltaisella pohjalla olevassa aarrekartassa on kuva punaisesta urheiluautosta, luottokortti, rannekoruja, sormuksia ja kalliin näköinen kello ja kuva juhlivista nuorista naisista ja sekä iso kuva tunnetun kosmetiikkamerkin tuotteista. Alla sanoo haastattelussa tykkäävänsä koruista ja kosmetiikasta, joita hänellä varmaan on paljon. Allan aarrekartan kuvat koruista ja sormuksista viestivät rakkaudesta ja avioliitosta, mutta kuvien runsaus myös vauraudesta ja siitä että se näytetään.

Annan aarrekartta on huomiota herättävän tyylikäs. Se on myös tai ennen kaikkea tyyli- tely kuvakollaasi, joka henkii nuorta, menevää elämäntyylä ja kauneutta. Annan aarrekartassa on kuva trendikkästä ja onnellisesta nuoresta parista, jotka näyttäisivät olevan kaupunkilomalla. Kuvassa lenkkeilee myös sporttisesti ja rennosti Laura Voutilainen, jonka olemus on nuorekas, terve ja hoikka. Hoikkuus on Annalle hyvin tärkeää, sillä hän ei aarrekarttaansa ja toivottavaa tulevaisuuttaan esitellessä ole kovin runsasanainen, mutta sanoo:

Mä en haluu olla lihava. (Joku tirskuu. Keskustelu ei ole kiusallinen, sillä kukaan ryhmän nuorista ei ole ylipainoinen.)

...Tai siis mä en haluu olla lihava. En mä voi selittää sitä. Nii ja sit mä haluaisin vähän kierrellä ympäri maailmaa. Sen takii mä löysin jonkun sellaisen kuvan.

Toki aarrekartoissa on myös tavallisia harrastuksia, joilla ei ole erityistä statusarvoa. Siham rakastaa leipomista, Riku tykkää saunasta, koirasta ja hyvästä ruoasta, Esa ajattelee tulevaisuudessakin harrastavansa pelaamista ja nettiä ja Alla kalastaa ja pyöräilee poikaystävänsä kanssa.

Selvimmän haastattelemani nuorten toiveissa korostuvat erilaiset elämäntyyleihin liittyvät mielikuvat. Myös Mirjami Järnefeltin Pro Gradu -tutkimuksessa yhdeksäsluokkalaisten tulevaisuuskuvista korostuvat suunnitelmia tai valintoja selkeämmin elämäntyyleihin liittyvät mielikuvat: Nuorten tulevaisuuskuviissa näkyy elämäntyylei, jonka he haluavat itselleen. Nuorten onnellista elämää kuvaavat tietynlainen talo, tietynlaisella alueella sekä matkailu tärkeänä asiana elämässä. (Järnefelt 2014, 85.). Oman tutkimukseni temaattisessa analyysissä esiin nousevat asiat ovat hyvin samansuuntaiset.

Myös Annalle tärkeä asia - hoikkana pysyminen - kuvaa hyvin aikamme sosiaalista maisemaa. Länsimaisessa mainonnassa, lehdissä ja televisiossa esitettävillä ruumiinkuvilla ja sukupuoleen liitettävillä ihanteilla on iso merkitys ruumiinkuvan muokkaajana. Useissa tutkimuksissa on kiinnitetty huomiota miten hoikkuus liitetään paitsi terveyteen, myös menestykseen, elämänhallintaan ja mallikansalaisuuteen. Näin on erityisesti naisten kohdalla, jossa kaikkien elämän alueiden hallinta liitetään kehollisuuteen. (ks. Ollila 2008, 146; Tolonen 2001, 163.)

5.7 Menestyksen symbolit – omakotitalo ja kaksi autoa

Suomalaisesta kulttuurista tai elämänihanteesta nuoret näyttivät tunnistaneen ja osin myös sisäistäneen ainakin omakotiasumisen ihanteen ja oman auton, mieluiten kahden omistamisen. Tämä tulee mainiosti esiin heti toisen työpajan alussa kun Alla kysyy Sihamilta:

Alla: Onko sulla sitten omakotitalo vai?

Siham: On. [naurua]

Anna: Tietenkin kaikilla! [naurua].

Alla: Onks sulla auto?

Siham: On. Kaks. [kaikki nauravat]

Tämän älykkään huumorin ja verrattain lyhyen vuoropuhelun kautta nuoret tuottavat menestyksen symbolit, jotka on helppo suomalaisena tunnistaa. Vaikka Sihamin aarrekar-tassa ei ollut kuvaa sen paremmin autosta kuin talostakaan, hän päätyy nopeasti tulevaksi

kahden auton omistajaksi ja omakotiasujaksi. Sen sijaan Alla, Riku ja Esa ovat kaikki liimanneet aarrekarttoihin omakotitalon ja auton kuvat. Selvimmin nämä menestyksen symbolit tulevat esiin Allan tarinassa:

Kymmenen vuoden päästä minulla olisi auto, tai kaks. Minun miehellä ja minulla oma, sitten varmasti minulla olisi paljon kavereita, asuisin Helsingissä ... Minä tykkään paljon koristeista ja siksi minulla varmasti olisi niitä monta, sormuksia ja kaikkea semmosta kosmetiikkaa ja sitten meillä olisi riittävästi rahaa ja sitten tässä näkyy, että meillä olisi omakotitalo jossakin kaupungin lähellä...

Myös Riku haluaa asua omakotitalossa tai mökissä meren rannalla ja hän on leikannut kuvan urheiluautosta, joka kuvaa vain tavallista autoa. Esalla on kymmenen vuoden kulluttua oma talo Tansaniassa jossain kaupungin ulkopuolella.

Tämä Allan, Sihamin ja Anna välinen lyhyt keskustelun pätkä ja nuorten nauraminen sekä kolmen nuoren aarrekartat kertovat mielestäni omakotitalossa asumisen ja auton omistamisen vahvuudesta menestyksen mittareina Suomessa.

Nuorten perhemääritelmien tutkimuksen yhteydessä on tullut esiin, että ihanteellinen perhe (isä, äiti ja kaksi lasta ja koira) asuvat omakotitalossa (Ollila 2008, 135.) Omakotiasumisen nousemista näinkin merkittäväksi asiaksi hyvää tulevaisuutta määriteltäessä voi selittää myös asumisen ahtaus, joka on monen maahanmuuttajaperheen arkea. Usein isokin perhe joutuu ahtautumaan pieneen kerrostaloasuntoon, mikä tekee esimerkiksi uloslähtemisen usean pienen lapsen kanssa hankalaksi. Matala rakentaminen ja taloissa asuminen on myös tyyppillistä esimerkiksi Somaliassa (ks. Tiilikainen 163-165.)

5.8 Ideali perhe

Kuva ideaalista perheestä piirtyy erityisesti ryhmän keskustellessa, jolloin esille nousevat perheen perustamiseen ja lapsilukuun liittyvät normit. Yksittäisten nuorten kertomuksissa on paljon vaihtelua sen suhteen montako lasta halutaan ja halutaanko niitä ylipäättään. Osalle aihe on vielä hyvin kaukainen ja toisille jo kovastikin mielessä oleva asia. Haastatte-

lujen edetessä tämän aihepiirin ympärille syntyy paljon normatiivista puhetta ja vilkasta keskustelua. Tämä johtuu osittain siitä, että Alla kysyy usein lapsista, jos kerrontavuorossa oleva nuori ohittaa aiheen tai sanoo sen liian nopeasti.

Kun Siham sanoo: ”Sitten tässä lukee children – lapsia myös. Ja niinku ei viittä enempää”. (naurahdus), alkaa keskustelu:

- Alla: Montako lasta sulla olisi siellä?
 Siham: Mulla oli viis, enintään viis.
 Alla: Mä haluan kaksi myös.
 Anna: Mut mieti viis. Tässä.. (näyttää vatsaa) sulla menee viis vuotta. Oh my god. Mä en vois elää..
 Siham: Ne on ihania, silloin kun ne on pieniä. Mut silloin kun ne on..
 Anna: Niin mut mieti.. sä kannat sitä (tekee käsillään isoa vatsaa kuvaavan eleen).
 Siham: So. Se on ihanaa.

Anna järkyttyy ajatuksesta, että joku aikoo olla raskaana viisi vuotta. Tähän Siham sanoo säteilevästi, että ”Ne on ihania, silloin kun ne on pieniä”. Tilanne voisi olla kiusallinen, muttei ole, vaan kaikki nauravat vapautuneesti, myös Siham. Sihamin lapsirakkaudessa ja luontevassa suhtautumisessa tulevaan äitiyteen näkyy somalialaisessa kulttuurissa vallitseva ajattelu, jonka mukaan lapset ovat Allahin lahja ja pienet lapset ovat suuri ihastuksen kohde, mutta kasvaessaan usein aiheuttavat vanhemmilleen huolta (ks. Tiilikainen 2003, 178-179).

Allan toive kahdesta lapsesta ei herätä minkäänlaisia kysymyksiä, eikä kommentteja. Rosen toteamus, ettei tiedä haluaako lapsia, jää sekin ilman isompaa huomiota. Mutta kun Esakin sanoo, ettei tiedä haluaako lapsia, tytöt toteavat nauraen, että ”Kyl se haluaa”. Mihin Esa toteaa, että ehkä ei vielä kymmenen vuoden päästä.

Suhtautuminen seurusteluun ja parisuhteen institutionaaliseen muotoon vaihtelee ryhmän sisällä. Alla ja Siham haluavat olla naimissa kymmenen vuoden päästä, mutta Annalle on ihan sama onko hän parisuhteessa vai naimisissa ja Rose toivoo seurustelewansa jonkun hyvän tyyppin kanssa. Kumpikaan pojista ei puhu oma-aloitteisesti mitään tyttöystävistä tai tulevista vaimoista – tai poikaystävistä tai tulevista miehistä. Parisuhteen pohtiminen on tämän aineiston valossa selvästi enemmän ”tyttöjen” juttu. Myös Ollilan väitöskir-

jassa perhe saa runsaasti tilaa suomalaisten nuorten, erityisesti tyttöjen, miettiessä omaa tulevaisuuttaan ja heteroseksuaalinen parisuhde ja ydinperhe liitetään menestyjän elämäntarinoihin. (Ollila 2008, 134).

Ryhmässä päästään hyvin yksimielisesti johtopäätökseen, että lapsia ei tule hankkia liian vanhana. Anna ja Esa alkavat pohtia, että he eivät vielä kymmenen vuoden kuluttua halua lapsia. He ovat silloin 26 -vuotiaita.

- Esa: Ei ehkä ihan kymmenen vuoden päästä.
 Anna: Ei ehkä - siinä mäkin olin silleen – ei ehkä just ihan kymmenen vuoden päästä. [yhteistä ja yhtäaikaista juttelua]
 Anna: Okei. Mut en mä haluu olla kolmekymppinen. En mä heti, kun mä haluisin vähä niinku mennä ympäri maailmaa, niin enkä mä voi olla (näyttää vatsaa). Koska se opiskelukin kestää niin pitkään.
 Esa: Jos olis siinä 25-30.
 Anna: Joo just siinä välissä.

Esa alkaa laskea, että jos 50 -vuotiaana olisi kahdeksanvuotiaan isä, niin.. [ajatus jää kesken]. Laskutoimitus herättää hilpeyttä ja ryhmä nauramalla ilmaisee, että tuon ikäinen vanhempi kahdeksanvuotiaalle on ihan liian vanha. Tässä näkyy hyvin miten ikään liittyy monia sosiaalisia normituksia. Meihin on iskostettu elämänkulun aikatauluja aikamääreineen kuten ”ei vielä”, ”nyt” ja ”liian myöhään” (Ks. Ollila 2008, 44). Myös Jyrkämä (2008, 194) on kiinnittänyt huomiota, miten ikä ei ole vain yksilöllinen ja kronologinen ominaisuus, vaan yhteiskunnallinen, rakenteita aktualisoiva tekijä. Ihmiseen kohdistuu iän perustella erilaisia säädöksiä, määrittelyjä, odotuksia ja käytänteitä.

Perhesuhteita käsitellään vielä yhdessä pienessä keskustelussa. Huomaan Allan kartassa kuva, jossa on käsi kädessä. Kun kysyn siitä, Alla sanoo:

Se on vanhuus. Että mie halusin, siis kun olisin vanha, olisin minun miehen kanssa yhdessä silloin vielä, silloinkin.

Tähän Anna kommentoi:

Siis kaikista kauheinta olisi erota...

Tämä kommentti käynnistää samanmielisen päällekkäisen keskustelun, josta en saa nauhalta tarkasti selvää. Minulle jää mielikuva, että avioero olisi kauhea tragedia. Myös Ollilan tutkimien nuorten kirjoitelmissa avioero liitettiin vahvasti vaikeaa elämää kuvaaviin kertomuksiin (Ollila 2008, 134).

Pieni perhe muodostuu tässä ryhmässä normiksi. Ison perheen perustamista pitää perustella ja toisaalta ryhmän tytöt normittavat nauraen Esaa, että lapsia kuuluu kuitenkin haluta ”sitten joskus”. Se sitten joskus sijoittuu ideaalitapauksessa 25-30 ikävuoden väliin. Kun avioliitto solmitaan, se tehdään vakavissa mielin eliniäksi. Avioliiton päättyminen avioeroon olisi kauhea kohtalo. Nuorten puhe parisuhteesta on hyvin heteronormatiivista. Missään vaiheessa työpajan keskusteluja ei ole epäselvyyttä siitä, että parisuhteen osapuolet ovat aina mies ja nainen.

Haastatteluni nuoret osoittautuvat varsin perinteisten arvojen kannattajiksi ja tulos on hyvin samansuuntainen muun lasten tulevaisuusorientaatiota koskevan tutkimuksen kanssa. Ollilan mukaan (2008, 29) nuorten tulevaisuuskuvat ovat osoittautuneet sisällöllisiltä tema-alueiltaan hyvin samankaltaisiksi eri tutkimuksissa. Nuoria kiinnostavat yleisimmin perhe, työ ja koulutus, eivätkä ajalliset tai kulttuurisetkaan erot ole tuoneet olennaisia sisällöllisiä muutoksia nuorten tulevaisuuskuviin. Myös Suomessa Unesco-kouluissa tehdyn tutkimuksen mukaan 12 -vuotiaat lapset arvostivat tulevaisuudessa perhe-elämää, terveyttä ja elämänlaatua sekä harrastuksia, mikäli niitä oli. Lasten toiveissa on läsnä toive läheisistä ihmissuhteista, yhdessäolosta ja täysipainoisesta elämästä. (Arbøl & Rikkinen 2002, 59-60.)

5.9 Yhteenvetoa

Hieman yleistäen aineistosta siis erottuvat yhtäältä kysymykset, joihin maahanmuuttajatausta toi selvästi omia erityispiirteitään, mutta toisaalta haastattelemiani nuoret olivat haaveissaan, ihanteissaan ja normatiivissa käsityksissään toivotusta elämästä hyvin lähellä suomalaisia nuoria.

Teemat

Maahanmuuttajatausta tuo erityispiirteitä	Maahanmuuttajatausta ei vaikuta
Työ, ammatti ja opiskelu	Ihmissuhteet ja eläinystävät
Toiveiden asuinmaa	Elämäntyyli, vapaa-aika ja ulkonäkö
Syrjintä	Ideaali perhe
	Menestyksen symbolit

Teemassa Työ, ammatti ja opiskelu maahanmuuttajatausta nousi esiin siten, että aarre-kartan ja kerronnan välillä oli Rosen ja Sihamin kohdalla selvä ero. Kumpikin sanoi halua-vansa lääkäriksi, mutta aarekartassa ei ole mitään tuohon unelmaan liittyvää. Asiaa va-lottaa maahanmuuttajataustaisten vanhempien keskuudessa yleinen toive lääkärin am-matista. Toive on sikäli hyvin ymmärrettävä, että lääkärin ammatti on kaikkialla arvostet-tu, hyvin palkattu ja sitä voi harjoittaa lähes missä tahansa maassa. Suomalaiset van-hemmat saattavat myös hyvin vahvasti ohjata lapsiaan ammatinvalinnassa, mutta maa-hanmuuttajaperheissä tämä ohjaus saattaa olla itsestäänselvyys.

Aarekartta –työskentely yhdistettynä kysymykseen ”Olisiko aarekartassa jotain muita asioita, jos se olisi tehty yhdessä perheen kanssa?” nosti esiin ohjauksen kannalta merkit-täviä näkökulmia. On perusteltua etsiä ja pohtia erilaisia ”ääniä”, joita aarekartta –työskentelyn avulla nousi esiin. Näitä ääniä olivat ainakin kuuliaisen tyttären ääni, leipurin ääni ja muusikon tai laulajan ääni sekä koti-ikävästä kärsivän nuoren ääni.

Vielä vahvemmin maahanmuuttajatausta näkyi teemoissa Toiveiden asuinmaa ja Syrjintä. Toiveiden asuinmaa oli kahdella Suomi ja loppuilla jokin muu kuten transnationaalisten verkostojen kautta selittyvä Saksa tai diasporan käsitteen kautta avautuvat Tansania ja Somalia. Oikeastaan nuorista lähinnä Annan ajatus palata Turkkiin muutaman Suomen vuoden jälkeen perustuu omakohtaiseen kokemukseen pysyvästä asumisesta ja elämis-es-tä Toiveiden asuinmaassa.

Toiveiden asuinmaa ja se konteksti, jossa se esiintyy:

Nuori	Maa	Konteksti
Siham	Saksa, Somalia	Transnationaalit verkostot, Diaspora
Esa	Tansania	Diaspora
Rose	Saksa	Transnationaalit verkostot
Anna	Turkki, muu lämmin maa	Oma kokemus elämisestä Turkissa
Alla	Suomi	Integraatio
Riku	Suomi	Integraatio

Syrjinnän otsikon alla tulee esiin aiheen kompleksisuus. Anna ottaa syrjinnän etnisen taustan vuoksi puheeksi Saksan kontekstissa, minkä Rose yrittää ensin sivuuttaa ja sitten sanoo vihaavansa tuollaista. Kun asia konfliktoituu, niin Anna pyytää jopa anteeksi. Tästä lyhyestä keskustelun pätkästä yhdistettynä tutkimustietoon maahanmuuttajanuorten kokemista leimaavista stereotyyppioista voi päätellä, että asia on keskustelijoille jollakin tapaa omakohtainen, vaikka siitä ei sen syvemmin aleta keskustelemaan. Tulkinta vahvistuu, kun sen yhdistää ryhmässä syntyneeseen näkemykseen, että jos Toiveiden asuinmaa on Suomi, niin sitä pitää erikseen perustella.

Monissa teemoissa haastattelemani nuoret edustivat hyvin tyypillisiä suomalaisen tutkimuksen kautta tunnettuja nuorten näkemyksiä. Arvokonservatismi suhteessa perheeseen, parisuhteeseen ja elämäntapaan ovat hyvä esimerkki tästä. Ihmisen kuuluu olla heteronormatiivisessa parisuhteessa, sopivassa iässä (25-30 -vuotiaana) saada muutama lapsi ja elää vanhuuteen asti saman ihmisen kanssa. Avioero on kauhea asia. Perheen kuuluu asua omakotitalossa ja mielellään pitäisi olla kaksi autoa. Lemmikit ovat rakastettuja. Sitä ennen halutaan matkustella ja viettää nuoren aikuisen vauhdikasta ja trendikästä elämää. Erityisesti tyttöjen kohdalla näkyy romanttinen rakkaus ja siitä oikeasta haaveilu, jonka kanssa sitten perustetaan perhe.

6 AARREKARTTA MENETELMÄNÄ OHJAUKSESSA

Pohdin tässä luvussa soveltaen toteuttamaani aarrekartta -työskentelyn toimivuutta ohjauksen menetelmänä ja arvioin sitä toisen tutkimuskysymyksen näkökulmasta: Miten ryhmässä toteutettu aarrekartta -työskentely toimii kun halutaan saada tietoa, millä tavalla Suomeen muuttaneet nuoret jäsentävät tulevaisuuttaan? Arvioin menetelmäni toteutusta nuoren toimijuuden näkyväksi tekemisen ja vahvistamisen näkökulmasta sekä kiinnitän huomiota siihen, mitä kannattaa työskentelyssä huomioida. Lisäksi pohdin ryhmätilanteen vaikutusta tiedon keräämiseen tulevaisuuden toiveista ja suunnitelmista. Pohdin käyttämäni menetelmää erityisesti koulussa toteutetun ryhmähaastattelun näkökulmasta.

6.1 Työpajojen toteutus

Työpajojen järjestämistä raamitti erityisesti koulun aikataulu ja kysymys missä tilassa saimme olla. Niissä puitteissa oli toimittava. Sain valita kerhotilan ja koululuokan välillä, joista valitsin viihtyisän kerhotilan. Työpajoissa yritin luoda mahdollisimman luontevan ja viihtyisän ilmapiirin, sillä haastattelutilanne onnistuu parhaiten, kun onnistutaan luomaan miellyttävä yhteistyösuhde (ks. Ruusuvoori & Tiittula 2005, 41). Ostin mehua ja pientä purtavaa. Lupasin myös palkaksi elokuvaliput.

Nuoret istuivat kaikki saman pöydän ääreen, joka oli neliön muotoinen. Aluksi esittelin itseni ja mukanani olevan ohjaajani, joka toimi avustajana ja huolehti äänityksestä ja otti valokuvia. Kerroin heti alussa tutkimuksestani, kiitin heitä mukaantulosta ja kerroin, mihin keräämääni aineistoa käytän. Myös lapselle tulee kertoa mahdollisimman ymmärrettävästi mistä tutkimuksessa on kyse, mikä on haastattelijan rooli ja mihin lapsen kertomia asioita käytetään (Alasuutari 2005, 148). Pyysin jokaista esittelemään itsensä ja kertomaan mistä pitää ja mikä on itselle tärkeää. Tällä halusin luoda yhteistä pohjaa. Kerroin nauhoituksen olevan vain muistilappu. (ks. Ruusuvoori & Tiittula 2005, 41; Valtonen 2005, 233.) Näytin myös malliksi yhden aarrekartan.

Ohjeistin laatimaan aarrekarttoja vastauksena kysymyksiin: *Miten haluat elää? Mitkä asiat ovat sinulle tärkeitä? Mikä saavat sinut onnelliseksi?* Ohjeistin ryhmää mahdollisimman selvästi. Laadin aarrekarttojen tekemiseen selkeät ohjeet, jotka suullisen esittämisen ohella annoin myös kirjallisessa muodossa. Erityisesti yksi osallistuja luki ohjeita huolellisesti paperista. Kirjalliset ohjeet toivat selvästi turvallisuutta. Työskentely oli innostunutta. Kuten tavallista nuoret olivat eri aikaan valmiita.

Jouduimme vaihtamaan tilaa työpajojen välissä ja siirtymään tavalliseen luokkaan. Luokka oli kerhotilaan verrattuna kolkko. Siirsimme luokan perälle tuolit äkkiä rinkiin, joka oli aika pieni. Nuoria selvästi jännitti haastattelutilanne ja tilan vaihtaminen myös rikkoi aamupäivän rentoa tunnelmaa. Onni onnettomuudessa oli, että tilaa vaihdettaessa avustajani huomasi, että nauhuri ei enää äänitä ja laittoi kännykkänsä äänittämään. Minä olin niin keskittynyt haastatteluun, etten huomannut mitään. Luokassa ollessamme useampi opettaja tarkisti, millä asialla me vieraat ihmiset luokassa olimme. Esimerkiksi Sihamin kertoessa tulevaisuuden haaveistaan kaksi ihmistä kävi keskeyttämässä ja kysymässä olimmeko oikeassa tilassa. Avustajani hoiti nämä keskustelut, mutta ne kyllä jonkin verran häiritsivät haastattelua.

Tavoitteenani oli saada nuoret kertomaan tulevaisuuden haaveistaan mahdollisimman monipuolisesti ja olin ajatellut alun perin jakaa noin kymmenen nuoren ryhmän kahtia, jotta saan nauhoista selvää. Ajattelin, että ryhmässä syntyisi paljon keskustelua ja olin

varautunut pitämään kahdelle ryhmälle yhden tai kahden oppitunnin mittaisen toisen työpajan.

Olin suunnitellut pitäväni työpajat erillisinä päivinä ja jakavani ryhmän tytöt ja pojat erikseen toisessa työpajassa. Olin suunnitellut tekeväni tyttöjen ja poikien ryhmähaastattelut erikseen, koska nojauduin mm. tyttötyössä huomattuun ilmiöön, että erityisesti maa-hanmuuttajataustaiset tytöt rajoittavat käytöstään, jos poikia tai miehiä on paikalla (ks. Tuppurainen & Eischer 2011, 101-116). Huomasin jo aamupäivän aarrekarttojen teossa, että tämän ryhmän tytöt ovat vilkkaita ja ulospäin suuntautuneita ja pojat puolestaan ujoja, hiljaisia ja paremminkin vetäytyviä persoonia, jotka eivät ryhmässä käytöksellään vie tilaa keneltäkään toiselta. Ryhmän nuoret tunsivat selvästi toisensa ja juttelivat alusta asti luontevasti keskenään. Ryhmässä ei myöskään ollut ”vipinää”, vaan vertaisuutta ja toveruutta. Vilkkaat ja välittömät tytöt loivat rentoa ilmapiiriä. Hylkäsin ajatuksen sukupuolijaosta myös koska poikia oli vain kaksi.

Päädyin toteuttamaan ryhmähaastattelun samana päivänä kuin aarrekartat laadittiin. Heti aamulla Siham sanoi olevansa perjantaina pois ja sovimme, että hän saa kertoa tulevaisuuden toiveistaan heti kun aarrekartat ovat valmiit. Koska osallistujia oli vain kuusi ja yksi ei olisi päässyt toisena päivänä työpajaan, päätin järjestää toisen työpajan heti ensimmäisen työpajan perään. Pelkäsin myös, että joukosta katoaa vielä lisää nuoria esimerkiksi sairastumisen tai muun esteen takia. Oli toukokuun loppu ja ihana sää ja toinen työpaja oli aikomus järjestää perjantaina. Näin varmistin sen, että sain kuusi haastattelua. Jos haastateltavia olisi ollut kymmenen, ei olisi haitannut, jos sieltä olisi perjantaina ollut poissa yksi tai kaksi. Kuusi haastateltavaa alkaa olla minimi ja jo yhdenkin puuttuminen olisi luonut painetta uusille haastatteluille ja uudelle työpajalle.

Etuna saman tien toteutetulle haastattelulle oli myös se, että hyvä ja positiivinen jännite säilyi. Huono puoli oli, että viimeisissä haastatteluissa olin hyvin väsynyt ja ehkä myös nuoret olivat väsyneitä, vaikken sitä heistä huomannut. Toisena päivänä tehty haastattelu olisi ollut sikäli parempi, että olisin itse ollut virkeämpi ja minulla olisi ollut aikaa tutkia karttoja ja miettiä kerronnallisia kysymyksiä niiden pohjalta. Myös nuorilla olisi ollut mah-

dollisuus sulatella asioita. Toisaalta toisena päivänä toteutetussa haastattelussa, he olisivat saattaneet unohtaa asioita ja intensiteetti olisi saattanut kärsiä.

6.2 Ryhmässä toteutetut haastattelut kouluympäristössä

Ryhmähaastattelutilanteessa yllätyin siitä kuinka niukkasanaisia nuoret olivat – sain aineistoksi aarrekarttojen lisäksi vain 39 minuutin varsinaisen nauhoitteen. Ryhmäkeskustelu sai paljon ryhmähaastattelun piirteitä, sillä minulla oli isompi rooli kuin olin toivonut. Ryhmähaastattelussa vuorovaikutus painottuu vetäjän ja jokaisen yksittäisen osallistujan välille. Tällöin ryhmän vetäjä tekee ikään kuin yksilöhaastatteluja ryhmässä ja esittää tietyn kysymyksen jokaiselle vuorotellen. Ryhmäkeskustelussa taas vetäjä kannustaa osallistujia keskustelemaan keskenään annetusta teemasta. Vetäjän rooli on virittää otollinen ilmapiiri, ohjata keskustelua tavoitteiden mukaisesti ja rohkaista osallistujia keskustelemaan. Keskusteluvastuu siirretään tietoisesti osallistujille. (Valtonen 2005, 223-224.) Kun nuoret kertoivat aarrekarttojen avulla tulevaisuuden toiveistaan aineiston keruussani olivat limittäin ryhmähaastattelu ja ryhmäkeskustelu.

Osa nuorista kertoi unelmistaan ja toiveistaan hieman laveammin, mutta osa hyvinkin niukasti. Yritin tehdä kertomista lisääviä kysymyksiä kuten ”kuvassa on kauniita kukkia, mistä ne kertovat” tai ”siinä on kuva, jossa on käsi kädessä, mistä se kertoo”. Välillä syntyi spontaania keskustelua esimerkiksi naimisiin menosta, lasten sopivasta lukumäärästä ja vanhemmaksi tulemisen sopivasta iästä. Nuoret myös esittivät kysymyksiä toisilleen, erityisesti Anna ja Alla. Lopputulos oli ryhmäkeskustelulle tyypillinen: kertomukset olivat lyhyitä eikä niissä menty syvälle henkilöhistoriallisiin kokemuksiin. Osallistujien tarinat limittyivät toisiinsa ja täydensivät toisiaan. Kun nuoret tuottivat kuvaa ”ideaalista perheestä” tai pohtivat ”toiveiden asuinmaata” syntyi tapa kertoa tarinaa yhdessä ja kollektiivinen kertomus. (ks. Valtonen 2005, 235.)

Ryhmäkeskusteluun vaikuttaa myös se, millä perusteella ryhmä on koottu, tuntevatko osallistujat toisensa, ovatko he vertaisia sekä mikä saa ryhmäläiset osallistumaan: pyysikö kaveri vai käskikö opettaja (Valtonen 2005, 223-224, 230). Tässä tutkimuksessa maahanmuuttajaluokan opettaja rekrytoi nuoret ja haastattelu tapahtui kouluaikana. ”Palkintona” sai olla pois opetuksesta ja elokuvalipun. Paikalle saapuneet osallistujat olivat enimmäkseen positiivisen jännittyneitä.

Koulun konteksti toi ryhmähaastattelulle myös oman haasteensa. Aarrekartoista kertominen ryhmässä jännitti selvästi nuoria ja jollain tapaa rinnastui luokassa pidettävään esitykseen, vaikka istuimmekin pienessä ringissä tuoleilla. Tolonen (2001, 36-38) on kuvannut miten koulussa monet asiat rakentuvat performanssin kautta ja näin esimerkiksi oman tuotoksen esitleminen luokalle voi saada ”shown” piirteitä (ks. Pyyry 2012, 50). Myös Paju (2011) kuvaa väitöskirjassaan ”Koulua on käytävä” koululuokan epävirallista kulttuuria sosiaalisena tilana, jossa nuoren sosiaalinen asema luokassa vahvasti määrittää hänen toimijuuttaan. Haastattelemani nuoret eivät olleet samalla luokalla, joten koululuokan ryhmädynamiikka ei vaikuttanut haastattelussa, eikä nuorten tarvinnut olla huolissaan mahdollisista jälkipuheista luokassa. (vrt. Paju 2011).

Ryhmäkeskustelussa osallistujat puhuvat paitsi haastattelijalle myös toisilleen, minkä johdosta yksittäistä osallistujaa koskeva paine esittää haastattelijalle ”oikeita vastauksia” on pienempi. Tämä on erityisesti koulun kontekstin huomioiden hyvä asia, sillä haastateltavat saattavat pyrkiä vastaamaan ”oikein”. Ryhmässä toimiessaan osallistujat tuottavat myös käsityksen itsestään ryhmänä. (Pietilä 2010, 218, 227.) Tämä näkyi myös tässä tutkimuksessa, jossa ryhmä tuotti kuvan itsestään tulevaisuuteen luottavina, opiskelumyönteisinä maailmankansalaisina huolimatta siitä, että osan tulevaisuuden suunnitelmat koskien opiskelua ja ammattia olivat yhdeksännen luokan päättyessä hämärän peitossa.

Ryhmäkeskusteluissa osallistujat joutuvat muodostamaan kollektiivisesti jaettua ymmärrystä yksilöllisistä kokemuksista, käsityksistä ja uskomuksista, mikä edellyttää erilaisten mielipiteiden ja ajattelutapajoen vertailua ja eroavaisuuksista käytävää neuvottelua. Perustellessaan näkemyksiään kunkin puhujan on huomioitava muiden osallistujien esittämät mielipiteet riippumatta siitä mitä hän niistä ajattelee. (Pietilä 2010, 216.) Tässä tut-

kimuksessa kiinnostavaksi muotoutui yhteinen tiedon tuottamisen prosessi. Todennäköisesti en olisi saanut yksilohaastattelujen kautta tietoa länsimaisen perhekäsityksen ja menestyksen symbolien sisäistämisestä. Samoin aihe ”toiveiden asuinmaa” olisi jäänyt paljon ohuemmaksi, koska siitä olisi jäänyt pois ulottuvuus, jossa piti perustella Suomeen jäämistään.

On vaikea arvioida rohkaisiko haastattelu ryhmähaastatteluna toteutettuna nuoria puhumaan enemmän, vai olisivatko nuoret puhuneet vapautuneemmin yksilohaastattelussa kahden kesken minun kanssani. Tyypillisesti yksilohaastattelussa haastattelijan rooli kysymysten asettelijana korostuu ryhmähaastattelua enemmän ja haastattelijan ja haastateltavan vuorovaikutukseen sisältyy jonkinasteista hierarkkisuutta. Yksilohaastattelut keskittyvät usein haastateltavan henkilökohtaisiin käsityksiin ja mielipiteisiin haastattelun aiheesta. (Pietilä 2010, 216.) Olisin todennäköisesti paremmin voinut keskittyä yksittäiseen tarinaan ja kysellä syvemmälle meneviä ja henkilökohtaisempia kysymyksiä. On mahdoton tietää miten olisin saanut nuoret puhumaan kahden kesken.

6.3 Huomioita aarrekartta -työskentelystä

Aarrekartta -menetelmän soveltamisessa on monia hyviä puolia. Aarrekartta -työskentely on hyvä tapa päästä sisään nuoren ajatusmaailmaan. Se on innostava ja helppo käyttää, erityisesti kun nuori saa lehdistä selata itseään puhuttelevia kuvia. Piirtämisen voi moni kokea vaikeaksi. Nuoret tekivät aarrekarttoja hyvin innostuneesti, jopa siinä määrin, että eivät huomanneet kellon soimista välitunneille. Mielestäni aarrekarttoja tekemällä on mahdollista saada nuori jäsentämään omia toiveitaan ja ohjaajana päästä kuulemaan erilaisia ”ääniä”, joista osa kertoo nuoren omista toiveista ja osa perheen toiveista. Aarrekartta -menetelmä tarjoaisi hyvän lähtökohdan yksilöohjaukselle, jossa pohditaan nuorten tulevaisuutta.

Lehtien valintaan on syytä kiinnittää huomiota siten, että niissä olisi mahdollisimman monipuolisesti kuvia elämän eri puoliin liittyen. Tarjosin nuorille työpajassa sisustuslehtiä, joissa esiteltiin erilaisia koti-idyllejä ja asumiseen liittyviä elämäntyylejä. Minulla oli myös naisten lehtiä, joista yhdessä oli kuvia Suomen itsenäisyyspäiväjuhlista. Matkailu trendikäänä ilmiönä oli vielä erikseen yhdessä matkatoimiston mainoksessa. Esillä oli myös tervettä elämäntyyleä markkinoivia lehtiä, joista osa oli suunnattu aikuisille ja osa nuorille aikuisille. Erään nuorten lehden kuvissa oli myös ei-valkoisia nuoria. Folkhälsan järjestölehti yhdisteli kuvia terveestä elämästä, lapsista ja perheestä.

Vastapainona elämäntyylejä ja terveyttä markkinoiville lehdille mukana oli yhteiskunnallisesti painottuneita lehtiä kuten Iso numero lehtiä, joissa oli puhuttelevia, kantaaottavia kuvia myös köyhistä ihmisistä teollisuus- ja kehitysmaissa. Myös eräässä naistenlehden numerossa oli juttu Kallion leipäjonoista. Asialehtinä oli myös Tiede -lehti sekä Kamera -lehti, jossa oli todella hienoja kuvia.

Miehistä maailmaa edustamaan olin löytänyt pelejä markkinoivia lehtiä sekä autoalan harrastelehtiä, joissa oli perinteisiä autoja ja kilpa-autoja ja moottoripyöriä. Tarjolla on myös rautakaupan kuvasto. Joukossa oli myös nuorille suunnattuja lehtiä kuten Koululainen ja ammattikorkeakoulun mainos- ja tiedotuslehti. Näiden lisäksi minulla oli luontoa ja eläimiä kuvissa esittelevä Luontolehti, maataloustavaroita esittelevä mainos sekä hevos-tyttöjen lehti.

Yritin valita myös sellaisia lehtiä, joissa on myös maahanmuuttajanuorille samaistumiskohteita. Lehtiä selaillessani tein yleishuomion, että kaikki Suomessa ilmestyvät aikakauslehdet ovat ihmiskuvaltaan hyvin valkoisia. Tummaihoisia ihmisiä ei juuri kuvissa näy ja jos näkyy niin kuvissa on yleensä ulkomaisia malleja tai filmitähtiä. Yritin erityisesti etsiä joukkoon sellaisia lehtiä, joissa olisi kuvia eri näköisistä ihmisistä sekä eri puolilta maailmaa. Oli vaikea löytää kuvia ihmisistä, jotka poikkeavat lehdissä tyypillisestä valkoisesta, nuoresta/ nuorekkaasta ja menestyneestä ihmisestä.

Kuvat, joita nuoret valitsivat olivat enimmäkseen tyyleihin ja trendeihin liittyviä kauniita kuvia sekä taloja, autoja ja lemmikkieläimiä. Aarrekartta -työskentelyn huonoksi puoleksi

voi sanoa, että aikakauslehtien kuvasto ohjaa työskentelyä. Näin siitä tulee kriittisesti tarkastellen osa kaupallista markkinointikoneistoa, joka on vaikuttamassa nuorten arvoihin ja ajatteluun. Nuorten kanssa olisikin hyvä keskustella mediakriittisesti lehtien luomista mielikuvista ennen työskentelyä jossakin yhteydessä.

Aarrekarttoihin ilmestyy myös nuorelle vähemmän tärkeitä asioita. Nuoret saattavat valita kuvia karttoihin myös niiden esteettisyyden takia tai tilaa täyttämään. Tämä tulee Annan kohdalla:

Heli: Sulla on siellä sivussa joku kaunis kuva.

Anna: Laitoin sen, koska se oli iso kuva. Se kuva on joulukoristeista, niin vois miettiä että mä haluan viettää joka vuosi sanotaan hyvän joulun.

Totean menetelmälleni uskollisena, että se on siis tärkeä juhla. Aineistoa analysoidessani tajuan, että ehkä näin varmaan onkin, mutta Anna on todennäköisesti valinnut kuvan sen sopivuuden takia ja vasta sitten keksii sille kontekstiin sopivan selityksen. Hänellä on kartassa myös kauniita kukan kuvia, joita hän ei selitä mitenkään.

Kannattaa myös huomioida, että kun aarrekarttoja tehdään ryhmissä, niin nuoret saattavat ottaa niihin asioita, joita muutkin ottavat. Esimerkiksi Siham ja Rose istuivat vierekkäin ja molemmat ovat liimanneet karttaansa kuvan samasta suklaasta – Rose sanoi syövänsä aina suklaata, mutta Siham ei osannut selittää suklaata kartassa mitenkään.

6.4 Miten sain tietoa menetelmän kautta?

Aarrekarttojen käyttö virikemateriaalina haastattelussa oli hyvin onnistunut kokemus. Harjun (2000, 41-45) kuvaus Aarrekartta TM -työskentelyn merkityksestä näyttäisi toimivan. Aarrekartat auttoivat nuoria jäsentämään tulevaisuuden haaveitaan ja suunnitelmiaan ja ainakin osalle nuorista toiveet alkoivat vasta aarrekarttaa tehtäessä hahmottua. Näyttää siltä, että nuorten kohdalla erityisesti kuvallinen aarrekartta tukee kielellistä ilmaisua ja avaa väylän keskustelulle (Vrt. Pyyry 2012, 46.)

Aarrekartta -työskentelyn kautta onnistuin kiinnittämään huomiota toimijuuden vahvuuteen ja haurauteen sekä siihen millä elämänalueilla nuoret ylipäättään ilmaisivat toimijuuttaan. Toinen hyvä puoli oli saada esiin kerronnan ”moniäänisyyttä” – sekä Rose että Siham sanoivat haluavansa lääkäreiksi, mutta on aika perusteltua pohtia puhuiko siinä ”perheen odotuksia täyttävän” perheen ääni vai omaan toivettaan esittävä nuoren ääni.

Aarrekarttojen avulla voi myös löytää nuorista selviä vahvuuksia tai taipumuksia, joita he ehkä eivät itse tuo itsestään esiin. Esimerkiksi Annan kohdalla ohjauksessa tulee esiin hänen vahva estetiikan tajunsa, mikä on lahjakkuutta. Siinä voisi olla hyvä lähtökohta alkaa miettiä kiinnostuksen kohteita ja vahvuusalueita, jotta hän alkaisi löytää suuntaa opinnoille ja ammatille.

Ohjauksellisesti toiminnallinen aarrekartta -menetelmä on minusta varsin toimiva. Se on kiinnostava, helppo toteuttaa koulussa luokassa tai pienryhmässä. Voisin hyvin työskennellessäni opinto-ohjaajana, ensin teettää aarrekarttoja, sitten purkaa niitä pienryhmissä ja lopulta jatkaa tämän pohjalta yksilöohjauksena. Tällä tavoin minulla olisi jo pohjaa nuoren toiveista, suunnitelmista sekä toimijuuden vahvuudesta.

7 LOPUKSI

Analysoin tässä tutkielmassa Suomeen muuttaneiden nuorten tulevaisuuskuvia uudemman maahanmuuttajatutkimuksen teorettisessa viitekehyksessä. Tutkin kuuden nuoren tulevaisuuskuvia narratiivisen lähestymistavan kautta.

Tutkielmassani teorettinen viitekehys antoi hyviä välineitä transnationaalien ja diasporan käsitteiden kautta ymmärtää sitä tapaa, jolla haastattelemani nuoret jäsensivät tulevaisuuttaan. Pidän perinteisen maahanmuuttajatutkimuksen lähtökohtien hylkäämistä onnistuneena ratkaisuna, sillä erilaisten akkulturaatiomallien soveltaminen aineiston analyysissä olisi ollut nuorten tarinoiden kannalta irrallinen. Ei ole kovin mielekästä tarkastella nuoren valintoja Suomeen sopeutumisen lähtökohdasta, jos nuoren tulevaisuuden suunnitelmien horisontti kurottaa kohti oman etnisen yhteisön mahdollistamia transnationaalisia verkostoja ja tähtäimessä on muutto johonkin muuhun maahan. Yhdyn täysin Huttusen näkemykseen, että diasporan ja transnationalisuuden käsitteiden avaama globaali perspektiivi antaa työkaluja aineiston elämänkertojen analyysiin, sillä maahanmuuttajien elämän sosiaalinen maisema ei määriy paikallisen ja globaalin vastakkainasetteluna, eikä edes ajallisena ennen ja jälkeen muuton jaotteluna. (Huttunen 2002, 46.) Teorettinen viitekehysesni ja aineistoni siis keskustelivat hyvin keskenään.

Myös narratiivinen lähestymistapa, jossa tarina on keskeinen ajattelun ja elämän jäsentämisen muoto sopi hyvin aineistoni analyysiin. Laatiessaan aarrekarttoja ja kertoessaan niiden kautta tulevaisuuden toiveistaan ja suunnitelmistaan nuoret samalla etsivät vastauksia kysymyksiin kuka minä olen. Ihmisen tapa yksilönä luoda itseään on narratiivinen ja kun pohdimme itseämme, teemme sen kertomusten kautta (Sintonen 1999, 45). Myös

narratiivisen lähtökohdan käsitys itseymmärryksen tilannesidonnaisuudesta sopi hyvin tähän aineistoon – analysoin yksilöllisiä tarinoita kertomuksina tälle ryhmälle ja tilanteessa tuotettuina.

Tämä tutkielman suurin haaste on ollut tasapainoilu yksilöhaastattelun ja ryhmässä toteutetun ryhmähaastattelun/ ryhmäkeskustelun kautta tuotetun tiedon analysoiminen. Lähtökohdani oli tutkia yksittäisten nuorten tulevaisuuskuvia ja päädyin toiminnallisiin menetelmiin ja ryhmässä toteutettuun haastatteluun puhtaasti käytännön syistä. Useampi nuorisotyöntekijä oli sitä mieltä, etten saa nuoria kertomaan kahden kesken mitään tärkeää, koska he eivät tunne minua. Päätin tämän takia tehdä ryhmähaastattelun, mutten vielä aineistoa kerätessäni ymmärtänyt mitä haasteita se tuo aineiston analyysivaiheessa.

Yhtäältä olen pitäytynyt yksittäisten nuorten tarinoissa ja suhtautunut niihin ”vakavana lajityyppinä”, sillä nuoret todella paneutuivat aarrekarttojen laadintaan. Toisaalta olen yrittänyt huomioida ryhmäkontekstin mukanaan tuomia vaikutuksia siihen miten voin saamaani tietoa lukea ja analysoida. Aluksi hyvinkin niukalta vaikuttanut aineisto osoittautui hyvinkin runsaaksi ja monipuoliseksi. Tutkielman jonkin asteinen kirjavuus nousee pitkälti juuri näistä yksilöhaastattelun ja ryhmäkeskustelun välisistä jännitteistä, joita olen mielestäni vaihtelevasti onnistunut ratkaisemaan.

Sain aarrekarttojen avulla ohjauksen kannalta hyvin tärkeää tietoa kunkin nuoren toimijuuden vahvuudesta sekä siitä, millä alueilla se on vahvaa ja millä ohutta. Sain myös kvallisten aarrekarttojen kautta esiin nuoren omaa itsenäisempää ääntä esimerkiksi kuuliaisen ja hyvin kasvatetun tyttären äänen rinnalle. Ryhmäkeskustelun tärkein anti lienee se, että nuoret kyseenalaistivat syntyneissä keskusteluissa sen itsestäänselvyyden, että Suomi on toiveiden asuinmaa tulevaisuudessa. Tilanne jopa kääntyi siihen, että Suomeen jäämistä piti lähtemisen sijaan perustella.

Tämän tutkimuksen pohjalta ei voi tehdä yleistyksiä Suomeen muuttaneiden nuorten tulevaisuuden jäsentymisestä. Tutkimukseni keskeisin ja tärkein huomio on erilaisten akkulturaatioon perustuvien monikulttuurisen ohjauksen avoimien ja piilevien käsitysten kyseenalaistaminen. Työni edetessä aloin yhä enemmän pohtia opinto-ohjauksen kehittä-

mistä monikulttuurisia nuoria paremmin huomioivaksi. Jos ja kun ohjauksen lähtökohta on tukea nuorta ja lähteä hänen tarpeistaan ja toimia hänen parhaakseen, on ohjaajan huomioitava maahanmuuttajanuorten transnationaalisuus. Nuorten toiminnan horisontti pitäisi ehdottomasti huomioida ammatinvalinnan ohjauksessa, eikä pitää lähtökohtana suuntautumista kansallisille työmarkkinoille. Vaikka ohjaajan toimintaympäristö on yleensä luontevasti Suomi, voi maahanmuuttajanuorten tulevaisuus löytyäkin joko vanhempien kotimaasta tai kolmannesta maasta.

Omassa tutkimuksessani neljä kuudesta nuoresta ajatteli asuvansa jossain muualla kuin Suomessa. Kun kysyin missä he asuisivat, tuli vastaukseksi esimerkiksi ”en ainakaan Suomessa”. He katselivat luontevasti omien sukuverkostojensa suuntaan ja ajattelivat muuttavansa joko Eurooppaan, jossa heillä oli perhettä tai takaisin vanhempiensa kotimaihin. Ohjauksessa pitäisikin huomioida ylijärjestyneet perheet – yhä useamman nuoren – ns. kansainvälisenkin tulevaisuuden horisontti ulottuu Suomea laajemmalle, eikä tulevaisuutta suunnitella Suomessa ja pohtia miten realistinen on toive ulkomaille muutosta ja millaisia valintoja ohjattavan nuoren kannattaisi tehdä ja mistä kaikesta pitäisi ottaa selvää. Myös perheen kanssa keskustelu jatkosuunnitelmia tehtäessä nousee vielä tärkeämpään rooliin kuin suomalaisen kulttuuriin kasvaneiden kohdalla. Esimerkiksi Puukari & Korhonen (2013, 13-14) suosittavat, että ohjauskeskusteluihin voisi olla joskus perusteltua ottaa mukaan ohjattavan perheenjäseniä tai muita yhteisön jäseniä.

Ohjausta ei pitäisi sovittaa ”kotouttamisen” hallinnollisen diskurssin muottiin. Suomessa monikulttuurinen ohjaus nojaa mielestäni liikaa erilaisiin akkulturaatiomalleihin ja integraatioprosesseihin, jotka ovat kiinnittyneet kansallisvaltion viitekehykseen. Esimerkiksi vuonna 2013 julkaistu teos Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö perustuu edelleen akkulturaation taustalla oleviin oletuksiin ja diasporan ja transnationaalien käsitteet loistavat kyseisessä teoksessa poissaolollaan. Monikulttuurisen ohjauksen teoretisointi ja kehittäminen perustuvat edelleen ohjauksen teorioiden ohella akkulturaatiotutkimukseen (ks. Korhonen 2013a, 34-45; Korhonen 2013b, 56-67; Pietilä 2013, 46-55).

Monikulttuurinen ohjaus, myös sen tutkimus ja kehittäminen näyttäisi olevan kytköksissä kotouttamisen kautta maahanmuuttopolitiikkaan, joka asettaa maahanmuuttajien integraation tavoitteeksi. Integraatio on viranomaiskielessä myös suomennettu ”kotoutumiseksi”, jolloin siihen liittyy kotona olemisen ja viihtymisen konnotaatioita (Huttunen 2002, 42-43).

Olen usein ihmetellyt miksi Suomeen muuttaneita nuoria tarkastellaan varsin yksiviivaisesti huolen linssien läpi, potentiaalisina syrjäytyjinä, mutta ei oikeastaan koskaan tulevaisuuden voimavarana, jolla on harvinaisten kielten osaamista ja vahvaa kulttuurien välistä kompetenssia. Huttunen valottaa asiaa kuvaamalla suomalaisessa julkisessa keskustelussa 1990-luvun lopulla tapahtunutta kehitystä, jossa globalisaation eri aspektit irtosivat toisistaan. Yhtäällä esitettiin, että Suomen pitäisi ”kansainvälistyä”. Tällä tarkoitettiin suhteita länsimaisiin teollisuusmaihin, suomalaisten opiskelijoiden lähettämistä kansainvälistymään ulkomaille, kansainvälisiin kauppasuhteisiin ja kännyköiden markkinointiin sekä ”eurooppalaisiin” käytös- ja juomatapoihin. Toisaalla puhe ”maahanmuutosta” yhdistettiin entisen Neuvostoliiton maista ja ns. kolmansista maista Suomeen muuttaneisiin ja heidän tuomiinsa ongelmiin, joihin tarvittiin juridisia ja hallinnollisia ratkaisuja. Käsitteet ”maahanmuuttaja” ja ”pakolainen” sekoitettiin toisiinsa (kuten nykyisinkin HE). Tällöin alettiin lehdistössä keskustella ”oikeista” pakolaisista ja ”elintasopakolaisista”. (Huttunen 2002, 13-14.)

Näin puhe ”kansainvälisyydestä” maalasi visioita laajoista mahdollisuuksista ja avasi laajempia perspektiivejä, kun taas ”maahanmuutto” muotoutui asiaksi jota pitää hallinnoida ja saattaa hyvässä järjestyksessä osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Viranomaiset alkoivat puhua maahanmuuttajien ”kotouttamisesta” ja ”kotouttamisohjelmien” kautta määriteltiin yhdellä tapaa sitä, missä ja millainen on maahanmuuttajien koti. Kansainvälisyyskeskustelu ja maahanmuuttokeskustelu näyttivät tuottavan epäsuhtaista tilaa: Maahanmuuttokeskustelussa tila rajautuu Suomen valtion alueelle, ja samalla rajat normalisoituvat ja naturalisoituvat. Sen sijaan kansainvälisyyskeskustelussa rajat on mahdollista ja tarpeellista ylittää. (Huttunen 2002, 14.)

Tämä suomalaisessa julkisuudessa korostunut keskustelu edustaa yleistä länsimaista ajattelua, jossa jo sana maahanmuuttaja kantaa mukanaan konnotaatiota taloudellisesta ja poliittisesta huonommuudesta ja halusta parantaa elinolojaan. Hyvin toimeentulevia transnationaalisia perheitä tarkastellaan eri tavoin – niitä pidetään liikkuvina ja kosmopoliittisina, ei siirtolaisina tai maahanmuuttajina. Bryceson & Vuorela (2002, 7-11) selittävät tätä ilmiötä taloudellisella eriarvoisuudella ja luokkaerolla. Tämä luokkaero ”maahanmuuttajien” ja ”kosmopoliittisten” ihmisten välillä näkyy valtioiden tasolla korostuneena eriarvoisuutena. Maahanmuuttajat saavat odottaa ja hermoilla oleskelulupien ja kansalaisuuden hakemusten kanssa, kun taas korkeasti koulutettuja erityisosaajia etsitään aktiivisesti ja heille tarjotaan oleskelulupiin liittyviä etuoikeuksia tai nopeasti saatavaa kansalaisuutta.

Huttusen mukaan on erityisen tärkeää tuoda esiin media- ja viranomaispuheen rinnalle niitä erilaisia tapoja, joilla maahanmuuttajat itse merkityksellistävät tilaa, paikkaa, kuulumista ja kotia. Tämän tutkimuksen nuoret osoittautuivat hyvin opiskelumyönteisiksi, pärjääviksi ja tulevaisuuteen positiivisesti ja avoimesti suhtautuviksi transnationaalisten perheiden jäseniksi. Toivottavasti tämä tutkimus osaltaan valottaa sitä tapaa miten jotkut Suomeen muuttaneet nuoret tulevaisuuttaan jäsentävät.

LÄHTEET

- Alasuutari, M. 2005. Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa? Teoksessa J. Ruusuvoori & L. Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 145-162.
- Ansala, L, Hämäläinen, U. & Sarvimäki, M. 2014. Integroitumista vai eriytymistä? Maahanmuuttajalapset ja -nuoret Suomessa. Kela Työpapereita sarjan julkaisuja 56. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/45401/Tyopapereita56.pdf?sequence=1> [luettu 16.1.2014]
- Antikainen, M. 2010. Matkalla suomalaiseksi ja hoiva-alan ammattilaiseksi? Venäläis- ja virolaistaustaisten naisten ja suomalaisuuden kohtaamiset kuulumista rakentamassa. Helsinki: Yliopistopaino.
- Arbøl, K & Rikkinnen, H. 2002. Koulukasvatus ja oppilaiden mielikuvat tulevaisuudesta. Teoksessa A. Haapala (toim.) Tulevaisuuskasvatus. Jyväskylä: PS Kustannus, Opetus 2000, 50-65.
- Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. 2002. Individualization. Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences. London: SAGE Publications.
- Berget, B., Ekeberg, O & Braastad, B. 2008. Animal-assisted therapy with farm animals for persons with psychiatric disorders: effects on self-efficacy, coping ability and quality of life, a randomized controlled trial. Clinical Practice and Epidemiology in Mental Health 4 (9). <http://www.cpementalhealth.com/content/4/1/9> [luettu 2.12.2014]
- Berry, J. W. 2006. Contexts of acculturation. Teoksessa D. L. Sam & J. W. Berry (eds.) The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology. Cambridge: Cambridge University Press. (27-42)
- Bryceson, D. & Vuorela, U. 2002. Transnational Families in the Twenty-first Century. Teoksessa: D. Bryceson & U. Vuorela (eds.) The Transnational Family. New European Frontiers and Global Networks. Oxford: Berg, 3-31.
- Edelman, M. & Sahla, S. 2010. Aarrekartta –työskentely päihdetyössä. Turun ammattikorkeakoulu. Hoitotyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/14071/Edelman_Minna_Sahla_Sat_u.pdf?sequence=1. [luettu 14.5.2014]

- Haapala A. 2002. Tutusta tukea kasvatukseen. Teoksessa A. Haapala (toim.) Tulevaisuuskasvatus. Jyväskylä: PS Kustannus, Opetus 2000, 5-11.
- Hall, S. 1999. Identiteetti. Toimittaneet ja suomentaneet M. Lehtonen & J. Herkman. Tampere: Tammer-Paino
- Harju, K. 2000. Valmiina muutokseen –aarrekartan avulla kohti uutta. Helsinki: WSOY.
- Hoikkala, T. & Paju, P. 2002. Sukupolvitutkimus ja nuorisopolitiikka. Teoksessa H. Silvennoinen (toim.) Nuorisopolitiikka Suomessa 1960 -luvulta 2000 –luvulle. Helsinki: Nuorisotutkimusverkoston/ Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 29, 14-31.
- Honkasalo, V. 2011. Tyttöjen kesken. Monikulttuurisuus ja sukupuolten tasa-arvo nuorisotyössä. Nuorisotutkimusseura. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 109.
- Huttunen, L. 2002. Kotona, maanpaossa, matkalla. Kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämäkertoissa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Huusko, J. & Haapala, A. 2002. Visionäärinen koulun kehittäminen. Teoksessa A. Haapala (toim.) Tulevaisuuskasvatus. Jyväskylä: PS Kustannus. Opetus 2000, 85-103.
- Hyvärinen, M. & Löyttyniemi, V. 2005. Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 189-222.
- Hyvärinen, M. 2010. Haastattelukertomuksen analyysi. Teoksessa J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 90-118.
- Jyrkämä, J. 2008. Toimijuus, ikääntyminen ja arkielämä – hahmottelua teoreettismetodologiseksi viitekehikseksi. Gerontologia 4, 190-203.
- Järnefelt, M. 2014. Kivin kerrottu. Peruskouluaan päättävien nuorten elämänkulun rakentuminen heidän tulevaisuuskuviensa kautta. Itä-Suomen yliopisto. Filosofinen tiedekunta. Kasvatustieteen pro gradu-tutkielma.
- Kasurinen, H. 1999. Personal future orientation : plans, attitudes and control beliefs of adolescents living in Joensuu, Finland and Petrozavodsk, Russia in 1990s. University of Joensuu. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 53.
- Kautto, V. 2009. Ootsä mun kaa? Ystävyys monikulttuuristen nuorten arjessa. Teoksessa P. Harinen, V. Honkasalo, A. Souto & L. Suurpää (toim.) Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen. Nuorisotutkimusseura. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 91, 62-75.

- Kisiel Dion, K. 2006. On the Development of Identity: Perspectives From Immigrant Families. Teoksessa R. Mahalingam (eds.) Cultural Psychology of Immigrants. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 299-314
- Korhonen, V. 2013a. Kulttuurien kohtaaminen yhteiskunnallisena kysymyksenä. Teoksessa V. Korhonen & S. Puukari (toim.) Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS kustannus, 34–45.
- Korhonen, V. 2013b. Haasteena monikulttuuriset ohjaustilanteet – sosiokulttuurisen oppimisen ja kulttuurien välisen viestinnän näkökulma. Teoksessa V. Korhonen & S. Puukari (toim.) Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS kustannus, 56–70.
- Litja, J. 2009. Kulttuurinen identiteetti pelivälineenä. Teoksessa P. Harinen, V. Honkasalo, A. Souto & L. Suurpää (toim.) Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen. Nuorisotutkimusseura. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 91, 49-61.
- Litja, K. 2013. ”Jos minä vielä 10 vuoden päästä elään niin tuommonen ois hyvää ” - Yläkouluikäisten maahanmuuttajanuorten ajatuksia tulevasta aikuisuudestaan. Itä-Suomen yliopisto. Filosofinen tiedekunta. Kasvatustieteen pro gradu-tutkielma.
- Mikkonen, A. 2000. Nuorten tulevaisuuskuvat ja tulevaisuuskasvatus. Joensuun yliopisto. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja.
- Murphy, E. 2006. Transnational Ties and Mental Health. Teoksessa R. Mahalingam (eds.) Cultural Psychology of Immigrants. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 79-94.
- Myrskylä, Pekka 2011. Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 12.
- Ollila, A. 2008. Kerrottu tulevaisuus. Alueet ja nuoret, menestys ja marginaalit. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Paju, P. 2011. Koulua on käytävä. Etnografinen tutkimus koululuokasta sosiaalisena tilana. Nuorisotutkimusseura. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 115.
- Peavy, V. 2006. Sosiodynaamisen ohjauksen opas. Suomentanut P. Auvinen. Englanninkielinen versio Peavy 2004. SocioDynamic Counselling: A Practical Approach to Meaning Making). Helsinki: Psykologien kustannus oy.
- Pedraza, S. 2006. Assimilation or transnationalism? Conceptual Models of the Immigrant Experience in America. Teoksessa R. Mahalingam (eds.) Cultural Psychology of Immigrants. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 33-54.

- Pietilä, I. 2010. Ryhmä- ja yksilöhaastattelun diskursiivinen analyysi. Kaksi aineistoa erilaisina vuorovaikutuksen kenttinä. Teoksessa J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino
- Pietilä, I. 2013. Uuteen kulttuuriin sopeutuminen oppimisprosessina. Teoksessa V. Korhonen & S. Puukari (toim.) Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS kustannus, 46–55.
- Pihlaja, J. 2013. ”Kaikki saa niinku omanlaisen tehä” – Aarrekartta koulun sosiaalityöhön. Laurean Ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/59673/Pihlaja_Jane.pdf?sequence=1 [Luettu 4.5.2014].
- Pitkänen, J. 2012. Nuorten tulevaisuuskuvia siirtymävaiheessa peruskoulusta toisen asteen opintoihin. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Sosiaalityön pro gradu-tutkielma. <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/78734/Pitkainen.Jenni.pdf?sequence=1> [luettu 13.5.2014]
- Puukari, S & Korhonen, V. 2013. Monikulttuurisen ohjauksen lähtökohdat. Teoksessa V. Korhonen & S. Puukari (toim.) Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS kustannus, 12–32.
- Pyry, N. 2012. Nuorten osallisuus tutkimuksessa. Menetelmällisiä kysymyksiä ja vastausyrityksiä. Nuorisotutkimus 1, 35-53.
- Rastas, A. 2005. Kulttuurit ja erot haastattelutilanteessa. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 78-102.
- Riesman, Catherine Kohler. 2008. Narrative Methods for the Human Sciences. London: Sage Publications.
- Rubin, A. 2002a. Nuoren ohjenuorat – tulevaisuusnäkökulman avaamisen merkityksestä. Teoksessa A. Haapala (toim.) Tulevaisuuskasvatus. Jyväskylä: PS Kustannus. Opetus 2000, 28-49.
- Rubin, A. 2002b. Tulevaisuudenkuvat ja identiteetin rakentuminen myöhäismodernissa. Teoksessa M. Kamppinen, O. Kuusi & S. Söderlund (toim.) Tulevaisuuden tutkimus. Perusteet ja sovelluksia. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 789-819.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2005. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 22-56.

- Sintonen, T. 1999: Etninen identiteetti ja narratiivisuus. Kanadan suomalaiset miehet elämänsä kertojina. Jyväskylä: SoPhi.
- Säävälä, M. 2012. Koti, koulu ja maahan muuttaneiden lapset. Väestöliitto. Väestötutkimuslaitoksen katsauksia E 43.
- Talib, M., Löfström, J. & Meri, M. 2004. Kulttuurit ja koulu. Avaimia opettajille. Vantaa: WSOY.
- Tiilikainen, M. 2003. Arjen islam. Somalinaisten elämää Suomessa. Tampere: Vastapaino.
- Tiittula L. & Ruusuvuori J. 2005. Johdanto. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 9-21.
- Tolonen, Tarja 2001. Nuorten kulttuurit koulussa. Ääni, tila ja sukupuolten arkiset järjestykset. Nuorisotutkimusseura. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 19.
- Tuppurainen J. & Eischer H. 2011. Työ monikulttuuristen tyttöjen kanssa teoksessa: Tyttöjen Talo on kuin avoin koti. Helsinki: Setlementtinuorten liitto, 101-116.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2009. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakkoarvioinnin järjestämiseksi. Helsinki.
<http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf> [luettu 11.11.2014]
- Valtonen, A. 2005. Ryhmäkeskustelut – millainen metodi. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 223-241.
- Varjonen, S. 2013. Ulkopuolinen vai osallistuja? Identiteetit, ryhmäsuhteet ja integraatio maahanmuuttajien elämäntarinoissa. Helsinki: Unigrafia.
- Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. 2014. Maahanmuuttajien integroituminen Suomeen – VATT analyysi. Helsinki: VATT julkaisut 67.
http://www.vatt.fi/file/vatt_publication_pdf/j67.pdf [luettu 16.1.2014]
- Webster, L. & Mertova P. 2007. Using Narrative Inquiry as a Research Method – an Introduction to Using Critical Event Narrative Analyses in Research on Learning and Teaching. London: Routledge.

LIITTEET

Liite 1.

Rehtori XXXXXX
XXXXXXX koulu

10.4.2014

Heli Eischer
XXXXXXXkatu 5 D 19
XXXXXXXXXXXXXX

Hyvä vastaanottaja,

Anon lupaa tehdä tutkimusta XXXXXXXX koulun oppilaista. Opiskelen Ohjauksen maisteriohjelmassa Itä-Suomen yliopistossa ja teen pro gradu –tutkielmaani Suomeen muuttaneiden maahanmuuttajataustaisten yhdeksäsluokkalaisten tulevaisuuden visioista, haaveista ja peloista.

Olen keskustellut alustavasti maahanmuuttajaluokan opettajan kanssa asiasta ja hän suhtautui tutkimukseeni innostuneesti ja lupasi auttaa oppilaiden tavoittamisessa. Suunnitelimme, että voisin kerätä aineiston toukokuun toiseksi viimeisellä viikolla pitämällä esimerkiksi kahtena peräkkäisenä päivänä 45 minuutin työpajat. Työpajoissa olen ajatellut teettää Aarrekarttoja ja äänittää työskentelyn, sen purun ja valokuvata tuotokset. Haluaisin mukaan n. 10 haastateltavaa. Oppilaat ja koulu esiintyvät anonymieina.

Mikäli saan luvan toteuttaa aineiston keruun kouluissanne, niin pitäisikö minun pyytää kirjallinen lupa oppilaiden huoltajilta vai riittääkö kotiin ilmoitus, jossa kerrotaan lyhyesti tutkimuksesta ja tarjotaan mahdollisuutta kieltää osallistuminen.

Ystävällisin terveisin

Heli Eischer

Liite 2.

Tutkimuslupa-anomus

XXXXXXX KOULU

Pro gradu -tutkielmani tavoitteena on tutkia Suomeen muuttaneiden yhdeksäsluokkalaisten maahanmuuttajataustaisten nuorten tapaa jäsentää tulevaisuuttaan. Teen pro gradu -tutkielmaani Itä-Suomen yliopistoon Ohjauksen maisteriohjelmaan. Tutkin maahanmuuttajataustaisten nuorten tulevaisuuden odotuksia ja pelkoja. Tutkimus toteutetaan laadullisena tutkimuksena. Tutkimusaineistona tullessaan käyttämään toiminnallisten menetelmien kautta saatavaa ryhmähaastattelua, joka nauhoitetaan. Lisäksi ryhmäläisten tuotokset valokuvataan ja niitä käytetään myös osana haastatteluaineiston analyysia. Haastattelut on tarkoitus toteuttaa toukokuussa 2014. Tavoitteena on saada noin kymmenen haastateltavan aineisto.

Haastattelun aikana kerättyä aineistoa käytetään tässä pro gradu -työssä maahanmuuttajanuorten tulevaisuuden jäsentämiseen liittyvien tutkimuskysymysten vastaamiseen. Tutkimukseen osallistuvan oppilaan tietoja käytetään ja tiedoista raportoidaan aina nimettöminä, näin pystytään takaamaan tutkittavien anonymiteettisuoja. Pro gradu -työssä tutkittavien, sekä koko koulun näkökulmasta anonymiteettisuojan takaa myös se, ettei XXXXXX koulua mainita tutkimuksessa, vaan työssä puhutaan itäsuomalaisen kaupungin koulusta. Kerättyä aineistoa käytetään ainoastaan tutkimukseen, eikä aineistoa luovuteta muiden nähtäväksi.

Pro gradu -työn ohjaajana toimii Itä-Suomen yliopiston Ohjauksen koulutuksen yliopistotutkija Jussi Silvonen; jussi.silvonen@uef.fi, puh. 02-9445 2810.

Heli Eischer
heliei@student.uef.fi
puh. XXXXXXXX

Tutkimuslupa myönnettiin 14.4.2014.

Liite 3.

12.5.2014

Hei,

Teen tutkimusta Suomeen muuttaneiden nuorten tulevaisuuden haaveista ja toiveista. Opiskelen Itä-Suomen yliopistossa ja tulen valmistumaan opoksi. Tarvitsen sinut tutkimustani varten. Mukaan pääsee 5 tyttöä ja 5 poikaa.

Työskentelemme kahtena päivänä kaksi tuntia kouluaikana. Saat olla pois oppitunnilta. Keskustelemme pienessä ryhmässä ja teemme ensin jokainen oman "aarrekartan", johon liimataan lehdistä leikattuja tai itse piirrettyjä omaa tulevaisuutta kuvaavia kuvia. Kuvaamme arrekartat ja saat kertoa kartan avulla omista tulevaisuuden haaveista ryhmässä. Nauhoitan kertomukset muistilapuksi itselleni.

Saat keksiä itsellesi peitenimen. Omalla nimellä ei esiinnytä.

Tarjoan mehua ja pientä syötävää. Kun osallistut kahtena päivänä, saat palkinnoksi elokuvalipun.

Tervetuloa!

Terveisin

Heli Eischer

Liite 4.

12.5.2014

Hyvä kotiväki,

Teen tutkimusta Suomeen muuttaneiden nuorten tulevaisuuden haaveista ja toiveista. Opiskelen Itä-Suomen yliopistossa ja tulen valmistumaan opoksi. Tarvitsen tutkimustani varten 3-5 tyttöä ja 3-5 poikaa.

Kerään tutkimukseeni aineistoa ryhmässä tehtävien keskustelujen kautta. Ryhmissä tehdään ensin ns. aarrekartta, johon liimataan lehdistä löytyneitä tai itse piirrettyjä omaa tulevaisuutta kuvaavia kuvia. Aarrekartat valokuvataan ja niiden avulla kerrotaan omista tulevaisuuden haaveista pienessä ryhmässä. Kertomukset äänitetään.

Omalla nimellä ei esiinnytä. Haatattelut tehdään koulupäivän aikana.

Jos et halua lapsesi osallistuvan, niin otatko minuun ystävällisesti yhteyttä.

Ystävällisin terveisin

Heli Eischer

Puh. XXXXXXXXX

heliei@student.uef.fi

Liite 5.

TYÖPAJAT TUTKIMUSTA VARTEN:

MILLAINEN ON SINUN TULEVAISUUTESI?

Kuvittele itsesi 10 vuoden kuluttua. *Mitkä asiat ovat sinulle elämässä tärkeitä? Mitkä saavat sinut onnelliseksi? Mikä on kivaa?*

ENSIMMÄINEN PÄIVÄ

Jokainen tekee oman aarrekartan (=ison kuvan pienistä kuvista)

- 1) Valitse itsellesi pohjapaperi ja keksi itsellesi nimi.
- 2) Valitse aarrekarttaan kuvia, jotka koskettavat ja tuntuvat tärkeiltä. Jos olet epävarma, laita kuva sivuun. Voit leikata lehdistä kuvia tai piirtää itse. Voit halutessasi myös kirjoittaa paperiin kuvien yhteyteen sanoja. Liimaa kuvat isolle pareille.

Saat aarrekartan avulla kertoa meille muille perjantaina omista tulevaisuuden haaveistasi ja toiveistasi. Aarrekartan ei tarvitse olla hieno, vaan auttaa unelmoimaan ja kertomaan haaveista.

Keskustelut äänitetään ja aarrekartat valokuvataan. Äänitys ja kuva ovat minun muistilappuja.

TOINEN PÄIVÄ

- 1) Kerrotaan aarrekartan avulla ryhmässä omista haaveista ja toiveista ja äänitetään kertomukset

Liite 6.

Työpajoissa käytetyt lehdet:

Anna 13.3.2014

Anna 10.4.2014

Avotakka 8/2004

Avotakka 12/2005

Folkhälsan 1/2014

Glorian koti 6/2008

Hyvä Terveys 13/2013

Iso numero, talvi 2012-2013

Iso numero, talvi 2013

Kameralehti 2/2014

Kotiliesi 8/2007,

Kotiliesi 7/2014

Koululainen 5/2014

Koululainen 5/2013

Koululainen 3/2014

Kunto 5/2012

Mainokset: Luontolehti, Finnmatkojen Teema- elämysmatkat, Agrimarket, Bilteman kuvasto

Me naiset 12/2011

Opiskelupaikka.fi – lehti 2/10, 2011, Tampereen ammattikorkeakoulu

Penny Girl 4/2014

Pelit! –lehti 10/2010,

Pelit! – lehti 11/2010

Talomestari 5/2003

Tiede 11/2012

Trendi 12/2006

Tuulilasi 4/2014

Vauhdin Maailma 5/2003